

LA RESILIÈNCIA DE LA DONA RURAL A LES TERRES DE L'EBRE

Alumna: Heura Cartoixà Merlos

Tutor: David Carles Mauri

2n de Batxillerat

Institut Roquetes

Treball de Recerca

Curs 2014 – 2015

ÍNDEX

1. Abstract	3
2. Introducció.....	5
2.1. Objectius	
2.2. Estructura	
2.3. Metodologia	
2.4. Fonts	
3. Situació i condicions de la dona	8
3.1. 1900 – 1931 : La dona a principis de segle.	
3.2. 1931 – 1936 : La dona durant la Segona República.	
3.3. 1936 – 1975 : La dona durant la Guerra Civil i el Franquisme.	
3.4. 1976 – 2015 : La dona de la transició fins la democràcia.	
4. Exemples d'històries de vida	26
4.1. Família 1	
4.1.1. Pepa Povill Trilla	
4.1.2. Lucrecia Vidal Lluís	
4.1.3. Paquita Borrull Vidal	
4.2. Família 2	
4.2.1. Josefa Panisello Povill	
4.2.2. Dolores Salaet Panisello	
4.2.3. Rosita Múrria Salaet	
4.3. Família 3	
4.3.1. Rosa March Altadill	
4.3.2. Rosa Borrull March	
4.3.3. Margarita Merlos Borrull	

5.	Comparatives.....	32
5.1.	Comparatives familiars	
5.1.1.	Família 1	
5.1.2.	Família 2	
5.1.3.	Família 3	
5.2.	Comparatives per generacions	
5.2.1.	Generació primera	
5.2.2.	Generació segona	
5.2.3.	Generació tercera	
6.	Mostra de la capacitat de resiliència de la dona	48
7.	Conclusions	51
8.	Webgrafia i Bibliografia	55
9.	Agraïments	59
10.	Apèndixs	60
11.	Annexos	85

1. ABSTRACT

Català

La paraula resiliència significa capacitat d'alguna cosa per recuperar l'estabilitat en ésser afectat per pertorbacions o interferències. Aquest és el principal objectiu en aquest treball: explicar la capacitat que ha tingut la dona de sortir-se'n sempre cap endavant malgrat totes les dificultats que ha tingut al llarg del temps. El projecte arriba a conclusions mitjançant entrevistes realitzades a dones que no ho han tingut fàcil en la seva vida.

Castellà

La palabra resiliencia significa capacidad de algo para recuperar la estabilidad en ser afectado por perturbaciones o interferencias. Este es el principal objetivo en este trabajo : explicar la capacidad que ha tenido la mujer de salir adelante siempre hacia adelante a pesar de todas las dificultades que ha tenido a lo largo del tiempo. El proyecto llega a conclusiones mediante entrevistas realizadas a mujeres que no lo han tenido fácil en su vida.

Anglès

The word resilience means the ability of something to bounce back to stability because of having been affected by distress or interference. This is the main objective of this project: to explain women's ability to always carry on despite all the difficulties that they have had to endure throughout time. The project reaches its conclusion having interviewed women who have had to overcome many difficulties in their lives.

Francès

Le mot résilience fait référence à la capacité de quelque chose pour récupérer son stabilité après avoir été affecté par des perturbations ou des interférences. Celui-ci est le principal objectif de ce document : expliquer la capacité qu'a eu la femme pour arriver a ses fins malgré

toutes les difficultés qu'elle a eu au fil du temps. Le projet arrive aux conclusions moyennant des entrevues avec des femmes qui n'ont pas eu une vie facile.

2. INTRODUCCIÓ

2.1 Objectius

- 2.1.1. Explicar quines han estat les condicions de la dona en el darrer segle, des d'inicis del XX fins avui dia a Catalunya, concretament a les Terres de l'Ebre i en tots i cadascun dels següents àmbits: educatiu, familiar, cultural, religiós, laboral i social.
- 2.1.2. Constatar com ha evolucionat la dona en el territori mencionat i s'ha adaptat a les condicions del cada moment.
- 2.1.3. Aportar exemples d'històries de vida de dones per evidenciar els objectius anteriors.
- 2.1.4. Analitzar la capacitat de resiliència que ha tingut la dona, tot i les dificultats, i com això influencia en la pervivència i vertebració del món rural.
- 2.1.5. Fer un estudi dels exemples de model de dona aportats anteriorment i esbrinar quins són els trets de personalitat i característiques comunes que han tingut aquestes generacions per haver esdevingut dones emprenedores en cadascun dels seus entorns adversos.

2.2. Estructura

L'estructura seguida per realitzar aquest treball ha consistit en travar un índex que mostri quina és l'estructura i l'ordre al qual atén la recerca. A continuació he escrit un abstract resumint quin és l'objectiu d'aquest treball i els seus continguts més importants. Seguidament elaboro una justificació personal i la introducció del mateix, en la qual queden definits els cinc objectius proposats, l'estructura del treball, la metodologia emprada per realitzar-lo i referències a les fonts fetes servir.

A partir d'aquí, s'inicia el treball de recerca fent una contextualització històrica dels quatre períodes que emmarquen els diferents moments del segle XX-XXI en els quals he dividit el treball:

- De 1900 a 1931: la dona a principis de segle XX.
- De 1931 a 1936: la dona durant la Segona República.
- Del 1936 a 1975: la dona durant la Guerra Civil i el Franquisme
- De 1976 a 2014: la dona de la transició fins l'avui

Ha motivat aquesta distribució constatar que cada vegada que finalitza un període es mostra un canvi important que va directament reflectit a la vida de la dona el qual condiciona clarament la seva manera de viure.

Des del context històric relatat, m'aproximo a la realitat investigada a través de les entrevistes i les fonts de recerca emprades i faig una explicació de les dades obtingudes.

Es tracta de fer una comparació de tres generacions de dones emprenedores provinents de tres famílies diferents un mateix territori i de buscar referències i paral·lelismes amb el context històric de cada generació. També faig entrevistes a altres persones significatives: escriptores, historiadores... De tot plegat extrec conclusions dels aspectes tractats i les interpreto fent recerca etnogràfica.

Fer les entrevistes a les tres generacions em serveix per trobar punts clau que més avant podré fer servir per elaborar les meves conclusions, trobar nous conceptes, diferències entre unes dones i les altres o també semblances; trets de personalitat, perspectives, concepcions del món i opinions de cada dona.

Amb tot aquest material, elaboro una interpretació per donar resposta als dos objectius que inicialment m'he plantejat i que contrasto amb documentació i bibliografia paral·lelament he cercat.

En la darrera part del treball, consta l'exposició de les conclusions a les quals he arribat.

2.3. Metodologia

La metodologia emprada per aconseguir els meus objectius i buscar les fonts es fonamenta en el mètode etnogràfic, el qual es basa en el recull d'informació, entrevistes, gravacions, recerca de documentació, l'observació i la interpretació de la informació recollida, l'anàlisi dels fets des d'una perspectiva de construcció cíclica: recollint i construint històries de vida en el context on han estat possibles. Observo, escolto, parlo, integro, interpreto, analitzo fets i així, poso veu a tot allò que he trobat.

Per fer possible que tot el que acabo de mencionar quedi relatat busco, primerament, la part del treball que seria considerada com la més teòrica. Aquesta part consisteix en explicar quines eren les condicions de la dona i quins canvis es van produir que van ser claus per marcar la seva petita història personal. Una vegada ho tinc redactat elaboro les preguntes de les entrevistes que vull fer a les dones que he escollit i, un cop realitzades, en faig un buidatge per després poder-les comparar entre elles i treure'n conclusions.

2.4 Fonts

Les fonts utilitzades per al treball es basen en testimonis propers; recull d'evidències com són: documentació, fotografies, materials de les diferents èpoques; revisió de documents dels registres civils, escriptures, documents oficials, llibres, entrevistes a les persones que poden aportar històries de vida, etc.

D'aquesta manera, aconseguixo tota una compilació de mostres que fan que les conclusions a les que arribo siguin més paleses, més vàlides i donin veracitat i consistència a la recerca.

3. CONDICIONS DE LA DONA

Com he dit en la introducció, des de sempre, la dona ha estat la gran oblidada i és qui ho ha tingut ben difícil per poder sortir-se'n malgrat les dificultats.

Tot seguit detallo les condicions de vida de les dones atenent els quatre períodes escollits i els diferents àmbits.

3.1. 1900 – 1931 : La dona a principis de segle

Pel que fa a l'àmbit social trobem que la dona té sempre un paper secundari. L'home és el centre públic i oficial de tot (tant en opinió, política, cultura...) i , en canvi, la dona forma part d'una vida més íntima i no pot fer-se càrrec de cap funció ni representació important en la societat; com podria ser el de presidenta o representant d'alguna associació.

Una dona ben vista per la població era aquella qui estava casada (el matrimoni era una institució sagrada que si no es realitzava, en aquells temps, estava mal vist), era mare, s'encarregava de la casa i a més a més tenia cura de la família nuclear i extensa (avis, fills i ties i oncles solters o vidus...).

La dona d'aquella època (sobretot la de les classes més baixes) es considerava inculta, analfabeta i també era discriminada legalment. Clar exemple d'aquesta discriminació és el fet que necessitava permís del seu marit per regir els seus béns o per poder realitzar qualsevol acte legal. Pot ser considerat un avantatge que a Catalunya existís separació de béns entre home i dona, tot i que, com he dit, l'home havia d'autoritzar la dona per poder fer-ne ús.

Un altre fet destacable és que la dona tenia l'obligació d'arribar verge al matrimoni mentre que l'home podia tenir relacions sexuals abans del casament. És més; l'adulteri femení estava molt més penalitzat que el masculí, realitat que de ser constatada esdevenia una xacra permanent que l'estigmatitzaria per sempre. Si una dona era infidel al seu marit estava cometent un delictes que podia arribar a ser penat amb un càstig de fins a dos anys de presó ja que es considerava que estava tenint una falta de respecte envers la llei, la moral de la societat i sobretot la religió.

A més a més, si un home trobava la seva dona *in fraganti* amb l'amant tenia tot el dret de poder denunciar-la i que ella acabés sent assassinada.

També cal dir que la dona sempre era considerada inferior a l'home en determinades capacitats com són la capacitat de tenir coneixements i saviesa.

La dona tampoc tenia dret a votar. Podia anar a la presó per insultar o desobeir el marit i, en cas de defunció d'aquest, la muller passava a ser representada i tutelada per la persona que l'home declarava tutor de l'herència o en defecte d'això, pel seu pare o germans.

Les dones necessitaven la supervisió i aprovació del marit en tot el que realitzessin. Per ser contractades en un treball els requerien que el marit afirmés que volia que la seva muller treballés i, a la vegada, també necessitava la seva confirmació per deixar la feina o rescindir el contracte.

El marit era la persona que decidia si volia divorciar-se o no, tot i això havia de tenir proves que justifiquessin aquest divorci però, en canvi, la dona no tenia opció a poder-lo demanar.

La dona també havia de sol·licitar autorització prèvia al espòs a l'hora de realitzar qualsevol activitat comercial o econòmica i també per fer les compres relatives al consum domèstic habitual.

En conclusió: la visió que es tenia envers la dona era de muller amb funcions reproductores i servicials vers el marit i la família.

En l'àmbit educatiu, com he mencionat abans, la dona era considerada inferior en possibilitats. Es considerava que tenia menys capacitat intel·lectual que un home.

La dona passava per apèndix de l'home i persona de poca opinió. Qui controlaven la societat eren els homes i l'opinió femenina, el seu pensament i visió del món importava ben poc. La mentalitat predominant era la pròpia del patriarcat. Per aquesta i altres variables, les noies no van poder gaudir d'una educació en igualtat de condicions i sense diferenciació de gèneres. Se'ls va ensenyar amb uns dogmes adequats al paper que els seria atorgat en la societat.

L'escola no era baix cap concepte coeducadora. Per això s'ensenyaven uns continguts i s'emprava una metodologia diferenciada entre xiquets i xiquetes.

A les nenes se les preparava per bordar, sargir i fer labors. També es dedicaven un temps a ensenyar i divulgar la doctrina cristiana. Amb quatre “normes bàsiques” (sumar, restar, multiplicar i dividir) i saber llegir, signar i escriure’s el nom en tindrien prou. El fet de dedicar més temps a les labors i a la doctrina cristiana i tractar de forma més superficial a les disciplines bàsiques feia que proporcionalment hi hagués un gran percentatge d’analfabetisme femení. Altrament també hi influenciaven altres circumstàncies com un temps menor d’escolarització que tot sovint havien de dedicar a tasques d’ajuda domèstica.

Exemples de labors realitzades a
l'escola i estris per fer-les

A la societat d’aquell moment no li interessava que una dona fos culta perquè això significava que era intel·ligent i, si era intel·ligent i pensava tindria opinió i veu pròpia i podria portar la contrària als homes i fer reflexionar a les altres dones dinamitant l’ordre imperant i la pau social.

S’ha de dir que la dona no podia anar a la universitat si no era per estudiar magisteri o comerç i les que tenien l’oportunitat d’anar-hi havien de fer-ho vestides com un home.

El 1910, quan José Canalejas va entrar al govern va eliminar alguns motius legals per deixar entrar les dones a la universitat. Per exemple, es va suprimir la necessitat de tenir el permís de les autoritats acadèmiques per inscriure-s’hi. És necessari dir que, tot i haver facilitat l’entrada a la universitat, si el 1900 es quantificava un 61% d’analfabetisme femení a Catalunya, el 1930 se’n constata un 66%.

En l'àmbit laboral ens trobem que no tenien ni de bon tros tantes sortides professionals com els homes. Per això feien feines menys especialitzades i els seus salaris eren més baixos.

Semblantment a l'educació, en el món laboral, la dona sempre va ser considerada com a complement de l'home i va gaudir d'unes condicions de treball força més inestables.

Les raons esgrimits en contra del treball femení giraven entorn al fet que si accedia al món laboral l'estabilitat social es veuria amenaçada i el benestar de la família i el rol social de l'home també. Un altre argument era que en ser l'Església Catòlica un referent importantíssim en la societat caracteritzat per defensar la jerarquia i els rols de la família, es rebutjava el treball femení perquè tenien por que les noies no acceptessin el matrimoni com a únic objectiu de vida i que fossin més selectives a l'hora d'escollir el marit.

Un altra objecció en contra del treball femení era que el rendiment de les dones no seria mai igual que el dels homes i per tant mai haurien d'obtenir un salari similar.

Les qui treballaven fora de casa normalment feien tasques com la de teixidora, cosidora... És a dir, que es dedicaven al fil i l'agulla. Feien aquestes tasques menys especialitzades perquè no havien tingut l'oportunitat d'estudiar i especialitzar-se en algun àmbit en concret.

Durant el segle XX va aparèixer el "treball a domicili" que estava pensat per totes aquelles que tenien que compaginar les seves obligacions de mestressa de casa amb aquest treball. Aquesta ocupació consistia en que una dona podia ser llogada per una casa de classe mitjana o més alta que la pròpia per fer de minyona, cuinera, tenir cura de la mainada...

Els avantatges que trobaven els qui els donaven treball eren que els permetia estalviar costos, pagaven salaris més baixos i no oferien gaires problemes laborals però s'ha de dir que això comportava que les dones treballaven encara en condicions més precàries i estaven més mal pagades. Tot plegat oferia una entrada al món laboral tenyida d'explotació, discriminació i falta de drets.

Com a conclusió es pot afirmar que la dona va ser prou mal tractada laboralment en comparació amb les condicions ofertes als homes

En relació a l'entorn cultural, i semblantment al entorn educatiu, ens trobem que les dones d'aquell moment no eren persones caracteritzades per tenir massa instrucció; ans al contrari.

Cal considerar que en l'època referenciada, la religió formava part del bagatge cultural general del poble.

Al nostre país el cristianisme jugava un paper important en la societat i exercia, directa o indirectament, bona part del control social

La dona, pel seu caràcter i capacitat d'acceptació, és utilitzada per la jerarquia eclesiàstica com un dels pilars fonamentals per difondre, sostenir i donar sentit a la missió de l'Església Catòlica. La imatge de la Verge Maria i de tot el seu rol n'és l'exemple més difós i el model a seguir per la població femenina. Una de les raons per la qual l'Església centra tota l'atenció en les dones és perquè considera que són més fàcilment influenciables i força submises (mostren més la seva vessant afectiva i les seves condicions socials de rol fan que siguin més depenents), la qual cosa fa que sentin el catolicisme i la necessitat de creure, obeir i donar exemple com a pròpia i ajudin així a difondre-la entre els seus. Per primera vegada que la dona no està essent discriminada respecte a l'home i se li valora la seva capacitat per consolidar i promoure estabilitat i ideologia, però aquest fet no té cap tipus de reconeixement a dintre l'estament clerical. Novament, i fins a dia d'avui, tindrà un paper secundari a l'hora d'accedir a càrrecs eclesiàstics, celebrar misses...

La dona catòlica, per defecte, haurà de ser una persona model, fidel i creient, que mostri devoció i no qüestioni, esposa i mare abnegada, amb un alt grau de sentimentalisme, amb esperit de sacrifici envers la família i que estigui disposada a practicar l'obediència conjugal, és a dir: ha de ser una persona passiva i submisa al marit, ja que aquest es presenta com una mena de benedicció: el marit és un do de Déu que porta la dona, a través del sacrifici, a la santedat.

Tot i no tenir massa nivell cultural ni estudis acadèmics sempre hi havia casos de dones que llegien per saber més o com a mitjà de distracció. Entre les que practicaven la lectura existia la costum d'intercanviar llibres però

l'Església ho titllava com a fet pecaminós. Per a l'Església el pitjor risc era que aquestes lectures les fes una dona casada. Aquest fet s'entenia com un intent d'evasió o fugida de la seva realitat de manera que somiava en comptes de dedicar-se plenament als seus deures com a mare i esposa. Això era inacceptable l'allunyava del model de dona excel·lent de l'època.

A mode de conclusió i resumint aquest àmbit, assenyalar que l'Església feia creure a les dones que per sentir-se bé amb si mateixes i arribar a la felicitat havien de conformar-se entregant-se totalment al marit, subordinant-li; cuidant de la casa i dedicant-se a tenir cura i fer grans als fills.

3.2 1931-1936 : La dona durant la Segona República

La Segona República és el període polític comprès entre el 14 d'abril de 1931 i l'1 d'abril de 1939, data en què finalitza la Guerra Civil i dóna pas a la dictadura del General Franco.

La Segona República va suposar un canvi enorme en la condició de la dona a nivell de drets i llibertat.

Al·legoria a la Segona República

Pel que fa a l'àmbit social i civil, la Constitució de 1931 aprova el dret a vot, és a dir, el sufragi universal femení. Va ser la primera vegada que es va

reconèixer que els homes i les dones majors de vint-i-tres anys tenien els mateixos drets electorals. El fet que la Constitució possibilités el dret a vot va provocar diferències entre el partit de dretes i el partit d'esquerres.

El primer partit s'oposava a permetre que les dones tinguessin dret a votar ja que ells seguien amb el punt de vista de la societat d'anys enrera: la dona estava destinada a ser silenciosa, obedient al marit, tenir fills i cuidar de la casa. En canvi, el partit d'esquerres apostava pel dret a vot de les dones defensant i intentant aconseguir igualtat entre homes i dones.

Cal destacar, en aquesta part, la figura de Clara Campoamor. Clara va ser una política republicana, ferma defensora dels drets de la dona, i també impulsora del sufragi universal femení. En part és gràcies a ella que, avui dia, les dones tenen dret a anar a votar car va mostrar supremacia per damunt de Victoria Kent, qui s'oposava al dret a vot femení. Els seus arguments van semblar del tot convincents puix que les eleccions generals de 1933 van ser les primeres en les quals les dones van poder participar.¹

Dones exercint el recent estrenat dret a vot

S'ha de dir que, tot i haver concedit el dret a vot, la mentalitat tradicional continuava essent vigent i per això, poques dones es van incorporar al món de la política o van participar-hi.

¹ Mirar apèndix per veure el discurs de Clara Campoamor.

La República també va concedir, per primera vegada el dret al divorci i el matrimoni civil. La llei del divorci deia que aquest es podia produir en cas que tant l'home com la dona estiguessin d'acord, o bé per la petició d'un dels dos, sempre que es justifiquessin les causes per les quals es volia dur a terme i que aquestes estessin dictaminades per la llei. Cal afegir que, a Catalunya, es va establir la igualtat entre matrimonis, és a dir, la dona tenia la mateixa capacitat civil que l'home mentre que a la resta d'Espanya no es va canviar. Altres aspectes pels quals el règim de la República era considerat com el de l'alliberació femenina es relacionen amb l'accès de les dones a càrrecs públics, amb l'eliminació del delictes d'adulteri i amb la legalització de la venda d'anticonceptius. També es va prohibir la contractació de dones en treballs considerats perillosos i durs.

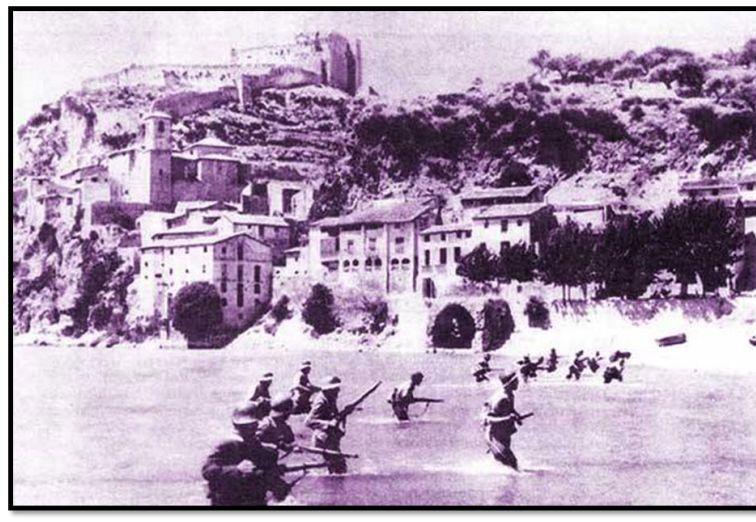
Fent referència a l'àmbit educatiu dir que la República va implantar l'educació conjunta d'alumnes dels dos gèneres, és a dir, la coeducació, deixant el paper dirigent i monopolitzador que feia l'Església, en aquest àmbit, bastant al marge. Van abolir les assignatures d'àmbit domèstic i les religioses. Gràcies a la coeducació van augmentar els percentatges d'escolarització. L'escola va passar a caracteritzar-se per ser obligatòria, gratuïta i laica.

Pel que fa a l'àmbit laboral, la República garantia unes millors condicions a l'hora de treballar, regularitzava el treball femení i la protecció de maternitat. Com exemple assenyalar que van acordar el dret a demanar baixa per malaltia o maternitat i també que la jornada laboral fora de vuit hores.

En l'àmbit cultural, es pot considerar que la cultura de la dona va augmentar en comparació als anys anteriors ja que el fet de permetre que les dones poguessin tenir dret a estudiar i que fer-ho fos obligatori va suposar que les inscripcions escolars i universitàries augmentessin i, per tant, la dona que estudiava tenia accés a la cultura i al saber. Un altre factor que contribuï a la seva milloria va ser la lectura. Encara que en els anys anteriors havia estat vist com una pràctica que no era bona i considerada com a pecat per l'Església, durant la República va deixar d'estar mal vist que la dona llegís.

En el context religiós, la religió catòlica no va desaparèixer en la República però sí que va deixar de controlar la societat fins als extrems en que ho havia fet els anys anteriors. Va prendre un paper totalment secundari. Tot i no ser tant important, encara hi havia gent creient i fidel al seu missatge. Aquestes persones podien manifestar tant ideologies conservadores com progressistes. Exemple pràctic de tot això és que, en aquell moment, ja no estava tant mal vist que una dona no es casés o que dos persones es casessin pel civil. Sí que n'estava per les persones que eren molt fidels a la religió i pels sectors socials més conservadors, però no per als qui tenien una ment més liberal. El fet d'eliminar l'obligatorietat en la creença i la pràctica habitual va suposar un gran canvi i un avenç en la llibertat d'elecció. Va deixar de ser una obligació inserida plenament dins un rictus social per ser una elecció personal. Tot i això, no podem oblidar que som el país que som i que venim d'on venim. Tants i tants anys de mentalitat judeo-cristiana deixen la seva petjada a la pell, les mentalitats i les maneres de fer, ser i pensar de les persones.

3.3 1936 – 1975 : La dona durant la Guerra Civil i el Franquisme

Guerra Civil i Batalla de l'Ebre al
seu pas del riu per Miravet

La Guerra Civil va ser un conflicte bèl·lic i polític que va començar l'any 1936 i va finalitzar el 1939 donant pas a la dictadura del general Franco.

En aquest període ni les dones ni la societat en general tenien temps per a plantejar-se si la seva vida era justa o injusta ja que el problema en el qual es trobaven immerses era de subsistència diària i d'estar enmig d'una guerra la qual va capgirar les seves vides damunt davall.

Durant la Guerra Civil les dones, que per regla general eren les mestresses de casa i no tenien cap altra formació, van haver de participar en activitats com la construcció de barricades, de refugis antiaeris, tenir cura dels malalts i ferits, cosir i confeccionar uniformes per als soldats i fins i tot fabricar munició. Tot això va passar a causa de la gran demanda que va haver d'obra femenina ja que els homes eren les persones que estaven al front lluitant per la guerra. És per això que les dones es van veure obligades a participar en activitats d'aquest tipus perquè l'únic objectiu que tenien en aquell moment era sobreviure.

Van ser poques les que van participar en el conflicte lluitant. Com a molt estaven encarregades d'atendre ferits en el front. La vida d'aquell moment era molt difícil ja que cada dos per tres el front nacional estava bombardejant els pobles i ciutats. Així va ser com es van fer càrrec d'ajudar les persones que estaven al front, de guanyar diners per poder alimentar-se i de procurar que els seus fills i la família estessin bé tot i la situació difícil. En definitiva: van ser les encarregades de consolidar al màxim el teixit social perquè aquest no es desmembrés.

Dones i homes participant en
trinxeres a la Guerra Civil

A mesura que anava avançant el front, va haver famílies que es van haver de refugiar fora dels pobles, en masos, per tal de no ser descobertes ja que el front nacional buscava la gent d'identitat republicana. Les dones durant la guerra es van espavilar per poder sobreviure elles i la seva família. Ho van fer mitjançant diferents estratègies per aconseguir-ho. Un exemple d'aquestes estratègies era que per poder posar el plat a taula feien intercanvi amb soldats i els rentaren la roba.

Una vegada el bàndol nacional va vèncer el republicà es va acabar la guerra el 1939 i va arribar l'època de la postguerra i més tard el franquisme amb el general Franco com a dictador. La Guerra Civil va causar un gran nombre de morts i, per tant, moltes dones van perdre el pare, l'home i els fills al front. A tot això cal afegir que estava completament prohibit ajudar als combatents del bàndol republicà o als maquis i la resistència un cop acabada la guerra. Fer-ho era considerat un delictes i algunes dones van ser empresonades i fins i tot afusellades per això. I encara més: moltes van haver d'anar a la presó o a camps de concentració per ser qui eren i provenir dels seus orígens.

L'única manera que tenien per aconseguir alliberar els familiars que eren empresonats o en un camp de concentració era mitjançant els avals. Aquests eren certificats escrits per les persones ben vistes pel partit de dretes en els quals declaraven que certa persona que estava en la presó eren gent de bona conducta. Moltes vegades era difícil aconseguir-ne. El principal objectiu de les dones republicanes va consistir en ocultar i evitar que la seva família quedés marcada i mal vista davant de tot un poble o de les persones del partit contrari.

Algunes dones van ser discriminades pel fet de ser roges. Els van fer passar vergonya davant de tothom essent obligades a fer "jornals de vila". Aquesta pràctica consistia en treballar per al poble sense rebre res a canvi. També de vegades els arribaven a rapar el cap o els feien altres escarnis com pugar-les públicament.

Una característica de la postguerra i del franquisme és "l'estraperlo". Consistia en fer contraban d'aliments per pal·liar l'escassetat dels mateixos o guanyar uns diners que els permetessin la subsistència.

Això passava perquè des del règim franquista controlava la producció agrària de les famílies i els racionava el menjar la qual cosa comportava que no disposessin dels mínims suficients per mantenir la família. L'estraperlo era un acte il·legal. Si la guàrdia civil veia que el practicaven els confiscaven els aliments, els podien arribar a pegar i havien de pagar una multa o econòmica o fins i tot reclusió a presó.

Fila majoritàriament femenina amb
l'excepció d'alguns homes esperant el
racionament de menjar

La dictadura franquista va comportar, per a la dona, el retorn al sistema de valors tradicionals i la pèrdua de tots els drets i avenços aconseguits durant la Segona República.

Els enunciats ideològics eren prou clars per al nou règim: la dona havia d'estar sotmesa a l'home, de qui era depenent, i la seva funció principal havia de ser la maternitat i la cura dels fills i de la llar.

Aquesta mentalitat retrògrada, provinent del falangisme i del tradicionalisme, es va mantenir inalterable durant tota la dictadura, i es va evidenciar en un seguit de mesures legals, laborals i educatives que van contribuir a resituar la dona en el seu paper més tradicional i domèstic. La dona ideal per al règim franquista era aquella qui seguia les idees de la secció femenina que representava la rama ideològica hegemònica del partit polític: la Falange. Tot

seguir detallando algunos ejemplos de dona ideal promovidos por la Sección Femenina:

- *“ Ten preparada una comida deliciosa para cuando él regrese del trabajo. Especialmente, su plato favorito. Ofrécete a quitarle los zapatos. Habla en tono bajo, relajado y placentero.”*

- *“ Prepárate: retoca tu maquillaje. Coloca una cinta en tu cabello. Hazte un poco más interesante para él. Su duro día de trabajo quizá necesite de un poco de ánimo, y uno de tus deberes es proporcionárselo.”*

- *“ Durante los días más fríos deberías preparar y encender un fuego en la chimenea para que él se relaje frente a él. Después de todo, preocuparse por su comodidad te proporcionará una satisfacción personal inmensa.”*

- *“ Minimiza cualquier ruido. En el momento de su llegada, elimina zumbidos de lavadora o aspirador. Salúdale con una cálida sonrisa y demuéstrales tu deseo por complacerle. Escúchale, déjale hablar primero, recuerda que sus temas de conversación son más importantes que los tuyos.*

Nunca te quejes si llega tarde, o si sales a cenar o a otros lugares de diversión sin ti. Intenta, en cambio, comprender su mundo de tensión y estrés y sus necesidades reales. Haz que se sienta a gusto, que repose en un sillón cómodo, o que se acueste en la recámara. Ten preparada una bebida fría o caliente para él. No le pidas explicaciones acerca de sus acciones o cuestiones, su juicio o integridad. Recuerda que es el amo de la casa.”

- *“ Anima a tu marido a poner en práctica sus aficiones e intereses y sírvele de apoyo sin ser excesivamente insistente. Si tú tienes alguna afición, intenta no aburrirle hablándole de ésta, ya que los intereses de las mujeres son triviales comparados con los de los hombres. Al final de la tarde, limpia la casa para que esté limpia de nuevo en la mañana. Prevé las necesidades que tendrá a la hora del desayuno. El desayuno es vital para tu marido si debe enfrentarse al mundo con un talante positivo.”*

- “ Una vez que ambos os hayáis retirado a la habitación, prepárate para la cama lo antes posible, teniendo en cuenta que, aunque la higiene femenina es de máxima importancia, tu marido no quiere esperar para ir al baño. Recuerda que debes tener un aspecto inmejorable a la hora de ir a la cama...si debes aplicarte crema facial o rulos para el cabello, espera hasta que él esté dormido, ya que eso podría resultar chocante para un hombre a última hora de la noche. En cuanto respecta a la posibilidad de relaciones íntimas con tu marido, es importante recordar tus obligaciones matrimoniales: si él siente la necesidad de dormir, que sea así no le presiones o estimes la intimidad. Si tu marido sugiere la unión, entonces accede humildemente, teniendo siempre en cuenta que su satisfacción personal es más importante que la de una mujer. Cuando alcance el momento culminante, un pequeño gemido por tu parte es suficiente para indicar cualquier goce que hayas podido experimentar. Si tu marido te pidiera prácticas sexuales inusuales, sé obediente y no te quejes. Es probable que tu marido caiga entonces en un sueño profundo, así que acomódate la ropa, refréscate y aplícate crema facial para la noche y tus productos para el cabello. Puedes entonces ajustar el despertador para levantarte un poco antes que él por la mañana. Esto te permitirá tener lista una taza de té para cuando despierte....”²

Retornant a la descripció del context i moment social assenyalar que des del punt de vista legal, es va derogar el divorci i es va prohibir l'ús dels anticonceptius. També es van suprimir els avenços que havia legislat el Parlament de Catalunya en matèria de dret matrimonial. La dona casada era representada pel marit, a qui havia d'obeir i de qui necessitava un permís escrit per poder treballar fora de casa. La reconsideració del delictes d'adulteri, que només es castigava si el cometia la dona, va ser la manifestació de la supremacia masculista.

² Mirar apèndix per veure fotos de la revista de Secció Femenina de la Falange on indica els passos per ser una esposa ideal.

Pel que fa a l'educació, la dictadura franquista va prohibir la coeducació i va imposar l'ensenyament de les tasques de la llar (cuina, economia domèstica, etc.) i de labors (confecció, costura...) per acostumar la dona, de ben petita, al que considerava el seu paper bàsic de mestressa de casa.

Dones que aprenen a llegir amb missatge religiós i polític omnipresent

La legislació laboral, per la seva banda, dificultava l'accés de les dones al món del treball. Una dona podia ser acomiadada sense justificació si es casava i tenia un sou inferior al dels homes. Un home perdia el dret al plus per càrregues familiars si la seva dona cobrava un salari i s'impedia que les dones treballessin en l'Administració pública. Citar a tall d'exemple que una dona no podia exercir de fiscal, de jutgessa, d'inspectora de treball o de diplomàtica.

Però encara que sembli contradictori la situació econòmica d'Espanya, especialment durant la postguerra, feia necessari que la dona treballés, sobretot si era de classe obrera, per la qual cosa va continuar sofrint l'explotació de la doble jornada. Aquest era un fet que no tenia

reconeixement social i públic perquè políticament es considerava un descrèdit i no interessava que es reconegués.

Als anys seixanta, es van modificar alguns aspectes de la legislació franquista pel que fa a les dones solteres, i també es va acceptar de nou la coeducació a l'escola pública arran de la Ley General de Educación. Així, el nombre de noies que estudiaven batxillerat va arribar al 45 %, i les dones tímidament van anar accedint a poc a poc a l'ensenyament universitari (l'any 1972, només el 36 % dels estudiants espanyols eren dones).

Cal afegir que el 1966 va ser aprovada la *Ley Orgánica del Estado*. Integrava lleis anteriors, en modificava alguns aspectes i en desenvolupava d'altres. Per exemple, separava la funció de cap de l'Estat de la de president del govern, i s'hi establia l'elecció d'un terç de les Corts mitjançant el sufragi dels caps de família i de les dones casades.

3.4 1976 – 2015: La dona de la transició fins a la democràcia

Els rostres de la transició

La dictadura va acabar quan Franco va morir el 1975 i va disposar que la seva successió es fes a través del retorn de la monarquia Borbònica, essent

proclamat rei d'Espanya Joan Carles I. Com va dir en el seu moment l'almirall Luis Carrero Blanco: "Todo está atado y bien atado".

En morir el dictador molta gent va sentir-se alliberada i la societat, que ja estava molt més madura i desitjosa de canvis, va començar a canviar.

En l'àmbit social ens trobem que fins el 1976 les dones encara necessitaven el permís per part del pare, si eren solteres, i el permís del marit, si eren casades, per a acceptar qualsevol tipus de proposta de treball, un acte legal o econòmic. Es va aprovar la igualtat salarial entre homes i el percentatge de dones en el treball va augmentar inexorablement. D'alguna manera, va deixar de ser un tema tabú que la dona treballés i es van començar a posar els previs del que és avui l'emancipació laboral.

Com que el règim va passar de ser una dictadura a una monarquia es va redactar i aprovar la Constitució de 1978 i, per tant, les dones van recuperar el dret a anar a votar i desenvolupar qualsevol tipus de càrrec o funció pública. També es legalitzen i es creen les primeres organitzacions de dones. Anar a un lloc públic, com podria ser un bar, ja no és considerat una cosa estranya ja que abans només eren els homes els que hi anaven.

Definitivament es comencen a trencar els models i s'innova la manera de vestir deixant de ser tan fidels al catolicisme. També és el principi d'una llibertat per a elles: començaran a no estar condicionades pel marit i a ser més independents en molts àmbits.

A dia d'avui tant homes com dones són iguals davant la llei i tenen les mateixes responsabilitats i obligacions. A més a més estan presents, o en tenen l'oportunitat, en tots els àmbits de la societat. S'ha aprovat el dret al divorci i una parella pot decidir lliurement si es vol casar pel matrimoni civil i si vol donar als seus fills educació religiosa o no sense por a patir cap represàlia i discriminació. S'ha de dir que la mentalitat de la dona s'ha desenvolupat molt i a l'hora de pensar són més obertes, lliberals i progressistes.

En l'àmbit educatiu, les escoles segueixen sent mixtes i tant nens com nenes tenen l'oportunitat d'estudiar el mateix. No condiciona el seu gènere l'elecció

d'un ofici o un sortida laboral. Actualment tenim dones metgesses, científiques, jutgesses... Amb la LOGSE es garantí l'ensenyament obligatori fins als setze anys, moment que marcà l'edat legal per començar a treballar.

Pel que fa a l'àmbit laboral, actualment la dona té més facilitat a l'hora d'accedir a un treball que en el passat i el percentatge de dones que treballen ha augmentat de manera vertiginosa. Malgrat tot encara segueix havent força discriminació en alguns aspectes. N'és bona mostra el fet que ser dona, i també mare continua dificultant l'accès a un lloc de treball i que també és la dona qui continua ocupant llocs de treball que un home no vol.

S'ha de dir que, tot i els avenços fets, la dona continua tenint doble jornada laboral ja que una vegada acaba de treballar també és l'encarregada de fer les tasques de casa. Actualment això ja no ho té com a obligació però és una circumstància que tot sovint es dóna per feta.

En l'àmbit cultural la dona ha progressat moltíssim pel fet que ha estudiat i també perquè aprèn perquè ho vol o desitja sense que ningú li pugui prohibir fer-ho. La lectura passa de ser a mal vista per la societat a ser un fet opcional i promocionat pels governs mitjançant l'instauració de la Xarxa de Biblioteques Públiques...

Pel que fa a l'àmbit familiar, la dona ja no té l'obligació de ser submissa envers el seu marit sinó que és lliure de fer el que vulgui. Tot i això la majoria de dones de l'actualitat encara fan les tasques de la llar. La dona tampoc té l'obligació de tenir fills si no vol, és a dir, ja no recau sobre la seva condició l'encàrrec reproductor.

Pel que fa a l'àmbit religiós, l'Església catòlica encara existeix i el nostre és un estat confessional però és opcional i no pas obligatori tenir fer i ser creient, a l'igual que assistir en els actes religiosos o bé casar-se per l'església. L'opció no condiona per a res el dia a dia de les persones. A la vegada, assistim a l'aparició d'una amalgama de cultes i religions, portades per persones que han vingut d'altres països, que conviuen cívicament amb la tradició judeo cristiana imperant al país.

4. EXEMPLES D'HISTÒRIES DE VIDA

En aquest apartat recullo el buidatge de les nou entrevistes que he fet per portar a terme aquesta recerca. Correspon a tres famílies i tres generacions consecutives de dones. Tot seguit recullo una síntesi de la vida de cadascuna d'elles.

4.1. **Família 1**

En aquesta família vaig entrevistar a Lucrecia Vidal Lluís i a la seva filla Paquita Borrull Vidal. La Pepa Povill Trilla no la vaig poder entrevistar perquè és morta. Era l'àvia paterna de Lucrecia, i qui l'havia fet de mare ja que la seva, per motius que no concretaré, va ser una mare absent. Per obtenir la mostra vaig fer l'entrevista a Lucrecia dues vegades i ella va respondre les preguntes que hauria hagut de fer a sa iaia basant-se en el record que té d'ella, les experiències viscudes i tot allò que li explicava.

4.1.1. Pepa Povill Trilla³

Nascuda l'any 1903 a Benifallet. Va començar a treballar als 10 anys servint a una casa d'un metge a la localitat de Jesús (Tortosa). Va començar de ben jove perquè es va quedar sense mare i el pare la fa marxar a treballar. A casa del metge es troba amb la muller d'aquest que la tracta com una filla i l'educa. No va anar a l'escola però sabia llegir, comptar i escriure gràcies a tot l'après amb aquesta dona. Amb setze anys torna al seu poble. Es va casar als 17 anys per suggeriment patern amb un home de l'edat del seu pare. Des de que es casà va treballar com a fornera al forn del poble del qual el seu marit era propietari. Va tenir tres fills. Durant la Guerra Civil tanquen el forn i marxa amb ells cap al Balneari de Cardó per a treballar durant una temporada. Estant

³ Podeu trobar l'entrevista (basada en el record) de Josefa Povill Trilla en els annexos.

refugiats a Cardó el seu home mor. Recent acabada la guerra i sola amb els tres fills menuts ha de tornar a Benifallet i fer-se càrrec de nou del negoci familiar tancat i en reines. Pepa així ho va fer en aquell moment i durant tota la vida. Va portar el negoci i va pujar fills i néts. Mai es va tornar a casar. Era catòlica no practicant: no creia en el catolicisme. Tot i no haver anat a l'escola era una persona molt culta. Sempre deia "He tingut molta sort".

4.1.2. Lucrecia Vidal Lluís ⁴

Nascuda l'any 1955 a Benifallet. És filla única. Va viure fins als cinc anys en un mas i, després se'n va anar al poble a viure a la casa del forn on vivia sa iaia. Actualment treballa en la seva granja de conills que va crear fa uns trenta anys. Va ser la primera granja que es va legalitzar al seu poble. Anteriorment a la granja va treballar com a fornera en el forn familiar de la seva àvia paterna. Va anar a l'escola de Benifallet però no va seguir estudiant perquè li van dir que ja tenia feina com a fornera i en aquella època no era habitual que una dona seguís estudiant. Es va casar als 21 anys amb un home conegut del poble i ha tingut dos fills.

4.1.3. Paquita Lluís Povill ⁵

Nascuda l'any 1981 a Tortosa. Té un germà. Posteriorment va viure a Benifallet fins als 25 anys, i a casa dels seus pares. Posteriorment marxà a viure a Tortosa perquè es va casar. Actualment treballa a l'Hospital Verge de la Cinta com a infermera. Va anar a l'escola de Benifallet i va seguir els seus estudis secundaris a Tortosa. Més tard marxà a la universitat per estudiar Infermeria, carrera de la qual en té el títol. També ha estudiat en la Escola Oficial d'Idiomes en l'àmbit de l'anglès. Ha tingut tres fills.

⁴ Podeu trobar l'entrevista de Lucrecia Vidal Lluís en els annexos.

⁵ Podeu trobar l'entrevista de Pepa Lluís Povill en els annexos.

4.2. Família 2

D'aquesta família vaig fer una entrevista a Rosita Múrria Salaet i a Dolores Salaet Panisello. L'entrevista que fa falta està basada en el record que té la filla de Josefa Panisello Povill, és a dir, de la Dolores Salaet Panisello.

4.2.1. Josefa Panisello Povill ⁶

Nascuda l'any 1913 a Benifallet. Tingué una germana. Vivia a Benifallet. Treballava com a mestressa de casa i, de vegades anava al jornal de Daudí a fer ametlles. També treballava a la Sort Gran. Va anar a un col·legi de monges i sabia escriure llegir i fer moltes labors. Molt creient en el cristianisme fins que, amb 21 anys, es casà amb un home que no ho era. Va tenir dos filles: una d'elles morí als 13 anys. En acabar la guerra el 1939 van ser denunciats perquè deien que havien tingut emboscats a casa, és a dir, que havien amagat homes d'ideologia republicana durant el combat. Va anar a la presó amb la seva mare i la seva germana per aquesta denúncia i també per combregar amb ideologies republicanes. La seva estada a la presó va ser només de tres mesos gràcies als avals que va signar l'alcalde que governava al poble en aquell moment.

4.2.2. Dolores Salaet Panisello ⁷

Nascuda a Benifallet l'any 1937. Va tenir una germana que morí als 13 anys. Sempre ha estat la mestressa de casa i si ha treballat en algun lloc més ha estat al camp que pertany a la família. En néixer, els seus pares li van posar Igualtat com a nom però li van canviar a

⁶ Podeu trobar l'entrevista de Josefa Panisello Povill (basada en el record) en els annexos.

⁷ Podeu trobar l'entrevista de Dolores Salaet Panisello en els annexos

Dolores per imposició de les lleis del moment. De la mateixa manera, es va veure obligada a ser batejada i prendre els sacraments cristians. Va estudiar a l'escola de Benifallet i va aprendre a llegir, escriure, comptar, fer càlculs però sobretot a saber cosir i fer labors. Es va casar als 20 anys amb un home que coneixia del mateix poble i ha tingut cinc fills.

4.2.3. Rosita Múrria Salaet⁸

Va néixer el 1964 a Benifallet. Té cinc germans, tres dels quals són homes, i una germana. Ella és la quarta. Actualment treballa al Restaurant Xiringuito de Benifallet fent de cuinera des de fa bastants anys. També ha treballat com a pagesa durant una temporada i com a modista. Va tenir una carnisseria que va tancar. Ha estudiat a l'escola de Benifallet fins als 14 anys i després va continuar els seus estudis a Roquetes. Actualment té el títol de Corte i Confecció encara que no treballa com a modista. També té el títol de cuinera. Va casar-se als 19 anys amb un home de la mateixa edat que ella i ha tingut dos fills.

⁸ Podeu trobar l'entrevista de Rosita Múrria Salaet en els annexos

4.3. Família 3

4.3.1. Rosa March Altadill⁹

Nascuda a Benifallet l'an 1915. Era filla pòstuma. Va treballar com a criada a casa d'un metge que hi havia a Benifallet des dels 14 fins als 18 anys per cuidar els seus fills i, més tard, va passar a ser la criada del metge. Uns anys després va treballar com a pagesa a les mines de terra refractària al Pinell de Brai. Va anar a l'escola de Benifallet fins als 14 anys. Es va casar als 18 anys amb el fill de l'home de la seva mare i va tenir dos filles.

4.3.2. Rosa Borrull March¹⁰

Nascuda l'any 1945 a Benifallet. Té una germana més gran que ella. Actualment està jubilada. Ha treballat com a pagesa la majoria d'anys de la seva vida però va fer de guia turística a les Coves Meravelles de Benifallet uns quants anys abans de la seva jubilació. Va anar a l'escola del poble fins als 14 anys i després no va seguir estudiant. Es va casar als 26 anys amb un home del poble que era conegut amb el qual ha tingut dos filles.

4.3.3. Margarita Merlos Borrull¹¹

Va néixer l'any 1972 a Tortosa. Té una germana més petita que ella. Va començar a treballar a Tarragona l'any 1993 com a mestra d'educació especial a un centre de paralítics cerebrals i seguidament ha anat treballant en escoles públiques i alguna privada. Va anar a l'escola de Benifallet i va seguir els seus estudis a l'Institut Joaquim Bau de Tortosa fins que va començar estudis a

⁹ Podeu trobar l'entrevista de Rosa March Altadill (basada en el record) en els annexos.

¹⁰ Podeu trobar l'entrevista de Rosa Borrull March en els annexos.

¹¹ Podeu trobar l'entrevista de Margarita Merlos Borrull en els annexos.

la Universitat a Barcelona. És llicenciada en Psicopedagogia i diplomada en Magisteri d'Educació Especial i Educació Primària. També ha realitzat alguns màsters en l'àmbit educatiu. Es casà als 23 anys amb un home que coneixia del poble i ha tingut dos fills.

Rosita Múrria Salaet

Dolores Salaet Panisello

Rosa Borrull March

Marga Merlos Borrull

Lucrecia Vidal Lluís

5. COMPARATIVES

A continuació exposo la comparació realitzada entre les tres persones entrevistades de cada generació familiar.

El procediment seguit ha consistit en:

1. La realització inicial de les entrevistes a cadascuna de les dones.
2. El buidatge de les respostes obtingudes.
3. La selecció de les preguntes que he considerat més significatives per la globalitat del treball i l'assoliment de cadascun dels objectius plantejats a l'inici de la recerca
4. La comparació vertical (relativa a cada grup familiar) i la comparació horitzontal (referida a les respostes obtingudes per les dones de cada generació).

	1a generació	2a generació	3a generació
Família 1	Pepa Povill Trilla	Lucrecia Vidal Lluís	Paquita Borrull Vidal
Família 2	Josefa Panisello Povill	Dolores Salaet Panisello	Rosita Múrria Salaet
Família 3	Rosa March Altadill	Rosa Borrull March	Marga Merlos Borrull

5.1. COMPARACIONS FAMILIARS

Val a dir que no ha estat gaire fàcil fer la comparació entre les persones de cada família perquè hi ha preguntes de l'entrevista que les dones de la primera generació no han pogut contestar ja que les entrevistes les van respondre les seves descendents a partir del record que d'elles tenien. És per això que hi ha apartats on la comparació només està feta entre dos membres de la família.

5.1.1. Família 1

Pepa Povill Trilla serà anomenada la dona de primera generació d'aquesta família; la Lucrecia Vidal Lluís serà la de segona generació i per últim la Paquita Borrull Vidal serà la de la tercera generació.

ÀMBIT SOCIAL I D'ENTORN IMMEDIAT

Les tres generacions tenen en comú que han estat vivint al nucli urbà del poble per un temps menys la Lucrecia que va estar vivint durant una temporada al mas pertanyent a la seva família i situat a les afores de Benifallet. Actualment, la Paquita ja no viu al poble sinó que ho fa a una ciutat.

Tant la Pepa com la Lucrecia han viscut en una família en la qual la relació interna ha estat sempre d'autoritat. En canvi, la Paquita, encara que la relació hagi estat sempre de respecte, va poder gaudir de tenir més llibertat que la seva mare i àvia.

Les tasques habituals a realitzar quan eren petites, per a la primera generació, consistien en gestionar i cuidar la llar i per a la segona i, en canvi, per a la tercera generació va suposar ja anar a l'escola. Aquest és un ítem força significatiu.

La Paquita no s'ha sentit mai discriminada per ser dona i la Pepa tampoc s'hi va sentir mai, en canvi la Lucrecia sí.

TASQUES DINS L'ÀMBIT DOMÈSTIC I DE TREBALL

Tant la dona de la primera generació com la de la segona estava encarregada de realitzar totes les tasques de casa. En canvi, la de la tercera generació només n'havia de fer algunes. La prioritat és un altra en aquesta darrera part del segle XX.

L'edat en que va començar a treballar la Pepa va ser als deu anys, per a la Lucrecia als catorze i per a la Paquita als setze. La

diferència entre alguna d'elles és que la Pepa començà a treballar per poder sobreviure mentre que a la Lucrecia i la Paquita, tot i que indirectament també era per sobreviure, se'ls plantejava com un ajut per realitzar les feines dels seus pares.

Totes tres tenen un treball en comú i és que han fet de pageses. A més a més, totes tres s'han format i especialitzat en treballs propis: la Pepa com a minyona i fornera; la Lucrecia com a fornera, ramadera i actualment propietària i gerent de dues cases d'allotjament rural i per últim la Paquita com infermera. Tant la Pepa com la Paquita s'han sentit ben pagades pel seu sou. Tal com comenta Lucrecia en l'entrevista responent la pregunta per la Pepa: “ Era una dona de patrimoni, en aquell temps sí que se sentia ben pagada”. En canvi, la Lucrecia no s'ha sentit ben pagada pel seu treball perquè és autònoma i tot depèn de la temporada en la qual es troba. Com diu ella: “ Lo que fas és lo que tens” .

Les tres generacions han tingut autonomia per poder disposar del seu sou sense que ningú hi intervingués però la Lucrecia és l'única que s'ha sentit discriminada pel fet de ser dona a l'hora de treballar. Suposem que aquesta discriminació ha estat perquè tal com ens explica ella no rebia el mateix sou que els homes que treballaven en ella i també era tractada diferent per ser dona.

INFLUÈNCIA RELIGIÓ

En totes tres generacions la religió no ha influenciat gaire, és a dir, l'entenien com a un rictus social sense ser-ne creients. Tot i no ser fidels, la Pepa, la Lucrecia i la Paquita han rebut tots els sagraments de l'església. La resposta per a la Pepa ha estat que si no els rebia no s'hagués pogut casar i les altres dues ha estat que els han fet per no despuntar dins els canons socials del moment. La Pepa no anava a missa perquè no hi creia; la Lucrecia, en canvi, sí que hi anava perquè l'obligaven i la Paquita només hi va quan li convenia anar. D'una banda, tant la Pepa com la Paquita si hi han assistit algun cop ha estat per reconeixement social, en canvi, de

l'altra, si la Lucrecia hi ha assistit algun cop ho ha fet perquè ha volgut i no per fe. La religió no ha influït en la manera de vestir de la Pepa i la Paquita però la Lucrecia ens explica que durant una temporada sí que la va afectar. Havien de portar una mantellina al cap i també vestir de màniga llarga. La màniga curta i els tirants estaven vetats. La dona de la segona generació explica que, per a ella, la religió no ha tingut la mateixa influència de petita que de gran perquè quan era més petita era una obligació i, actualment, no ho és. La Paquita explica que quan era petita anava a missa per les seves amigues ja que havien de fer la comunió però que a mesura que va anar creixent va deixar d'anar-hi.

EDUCACIÓ

La dona de la primera generació no va tenir l'oportunitat d'anar a l'escola, tot i això va poder aprendre a llegir, escriure i comptar gràcies a una dona del poble de Jesús. La Lucrecia va anar a l'escola fins als 13 anys i la Paquita també va anar-hi fins als 12 anys. El tipus d'escola a la qual va anar la Lucrecia era de separació de gèneres però pública, en canvi, la de la Paquita ja era mixta i també pública. A la Lucrecia li ensenyaven "lo bàsic" com esmenta ella. Cosien per la tarda i pel matí els feien lliçons. Tot això sense oblidar l'assignatura de religió que estava constantment present. El currículum acadèmic de la Paquita va ser molt més complet: com ho és el de qualsevol règim democràtic. Exemples del que aprenia eren les assignatures de matemàtiques, castellà, ciències socials i naturals, plàstica, etc. Tant la dona de la segona generació com la de la tercera no han tingut l'oportunitat de marxar a estudiar fora del poble i això és el que va fer la Paquita. Malgrat que la Lucrecia també va tenir l'oportunitat ens explica que la seva família (sobre tot sa iaia i sa mare) no la van deixar marxar: "Em van dir que m'havia de quedar a cuidar a ma mare i a ma iaia. Mira que em pagaven la carrera i el suport i tot. Ma iaia va dir: "que hem de fer natros sense la xiqueta, que hem de fer, la necessitem!" I ma

mare li va donar la raó a ma iaia. Mon pare sí que em deixava marxar”.

Les dos primeres generacions creuen que la seva vida hagués millorat si haguessin tingut l'oportunitat de marxar a estudiar fora del poble i, de fet, la Paquita agraeix haver tingut aquesta oportunitat perquè segons ella, la seva vida ha millorat gràcies als estudis.

Totes tres creuen que han tingut èxit en la vida. La Pepa va aconseguir tenir èxit sense parar de treballar mai i estalviant diners; la Lucrecia diu que les claus del seu èxit han estat la llibertat que li va donar el seu home i el vici o l'hàbit de treballar i superar-se diàriament i per últim la Paquita creu que l'èxit l'ha obtingut a base d'estudiar.

5.1.2. Família 2

Josefa Panisello Povill serà anomenada la dona de primera generació d'aquesta família; Dolores Salaet Panisello serà la de segona generació i per últim la Rosita Múrria Salaet serà la de la tercera generació.

ÀMBIT SOCIAL I D'ENTORN IMMEDIAT

La Rosita i la Josefa han estat sempre vivint al poble, en canvi, la Dolores va estar vivint fins els deu anys al poble i després va anar a viure en un mas a les afores. A totes tres generacions la relació familiar interna va ser, o ha estat sempre, de respecte. Comenten que també es podien relacionar de manera igual a dins de casa com fora.

Les tasques habituals que havia de realitzar la Josefa quan era petita era ajudar a la seva mare i anar a l'escola; la Dolores, en canvi no podia realitzar moltes tasques perquè estava malalta. Les tasques que tenia que realitzar diàriament la Rosita eren anar a l'escola i fer labors.

Ni la Dolores ni la Rosita no s'han sentit discriminades per ser dones a l'hora de realitzar les tasques a casa.

TASQUES DINS L'ÀMBIT DOMÈSTIC I DE TREBALL

La dona de la primera generació havia de fer gairebé totes les tasques de casa menys fer el menjar; la Dolores havia d'agranar, escurar, torcar la pols, fer els llits i anar al tros a collir verdura. La Rosita, com la seva àvia, també havia de realitzar gairebé totes les tasques i després anava al camp amb els seus germans. La Josefa mai no va treballar fora de casa. Sempre va ser mestressa. També explica el mateix la Dolores. Era mestressa de casa i si algun cop havia de treballar era al tros i per als de casa. En canvi, la Rosita, ha treballat com a pagesa, modista, cambrera, cuinera, carnissera,

etc. Com ella diu: “De tot on es podés guanyar un duro”. La Rosita també comenta que sempre que ha treballat amb homes ha rebut el mateix sou que ells i que per això no s’ha sentit discriminada.

La dona de la segona generació i la de la tercera intueixen i arriben a la conclusió que si haguessin estat dones de ciutat potser haurien tingut més possibilitats de treball i més sou que havent viscut a un poble. La dona de la primera generació no va treballar al camp mentre que la dona de la segona i la de la tercera sí. La Rosita sempre ha tingut autonomia per disposar del seu sou. Tant la Dolores com la Rosita creuen que actualment tenen més reconeixement social i més autonomia a l’hora de treballar.

INFLUÈNCIA RELIGIÓ

Totes tres generacions han rebut els sagraments de l’església menys la Rosita que no va casar-se i no va rebre la confirmació. Si la Josefa anava a missa era per compliment del rictus social i no pas perquè hi cregués. De la mateixa manera ho feien les dos dones de les generacions següents: si hi anaven era per rictus social o també per reconeixement. La religió va influenciar la manera de vestir de la Dolores però no va influenciar en la Rosita. La dona de la segona generació, la Dolores, va tenir problemes en el moment en què els seus pares li volien posar el nom ja que tenien previst anomenar-la Igualtat i, per les condicions del moment, no van acceptar aquest nom (els poders eclesiàstics consideraven que aclamava sentiments que el règim no permetia) i va haver de dir-se Dolores.

EDUCACIÓ

Totes tres generacions van anar a l’escola. La Josefa va anar-hi dels sis als catorze anys. Així també ho va fer sa filla Dolores i la Rosita hi va anar fins als catorze. Per a les dues primeres generacions, l’escola era amb separació de gèneres i per a la dona

de la tercera va ser mixta. La Dolores aprenia a cosir, sumar, restar, dividir, multiplicar, feia aritmètica, geometria, geografia, matemàtiques, gramàtica, ciències físiques, químiques i naturals, etc. La Rosita també va estudiar la gran majoria de coses nombrades anteriorment però la diferencia és que ella feia religió.

La Josefa no va tenir l'oportunitat de marxar a estudiar fora del poble; tampoc la va tenir la Dolores, en canvi la Rosita sí. De fet, va anar a estudiar a Roquetes.

Tant la Dolores com la Rosita creuen que si haguessin tingut oportunitat de marxar a estudiar fora del poble la seva vida hauria millorat.

La Dolores està convençuda d'haver tingut èxit en aquesta vida perquè ha pogut criar a cinc fills. Les claus del seu èxit han estat : lluitar molt, treballar sense ser negativa en res i estalviar molt.

La Rosita, en un primer moment, dubta del seu èxit però conclou dient que potser n'hagués tingut més si hagués marxat del poble. Tot i això tampoc se'n penedeix d'haver fet el que ha fet al poble. La seva prioritat ha estat donar carrera als seus fills i diu que la clau de l'èxit han estat treballar moltíssim i sense parar.

5.1.3. Família 3

Rosa March Altadill serà anomenada la dona de primera generació d'aquesta família; la Rosa Borrull March serà la de segona generació i per últim la Marga Merlos Borrull serà la de la tercera generació.

ÀMBIT SOCIAL I D'ENTORN IMMEDIAT

Les tres generacions tenen en comú que han viscut en un mas menys la Rosa March i la Marga que han estat vivint llargues temporades al poble. També tenen en comú que les seves relacions familiars sempre han estat de respecte i de jerarquia d'autoritat. Les tasques habituals que havia de realitzar la Rosa March era anar amb la seva mare cap al Camp de la Bassa, una finca de secà propietat de la família, ben de matinada i després anar a l'escola a les nou del matí; per a la Rosa Borrull era ajudar a la seva mare, anar des del mas al poble a buscar aigua, rentar la roba, etc. A la Marga li tocava fer tasques com ara anar a comprar, col·laborar en les feines de casa, vigilar els vells, anar a cal metge, anar a l'escola, al camp a collir fruita, etc.

La resposta a la pregunta "T'has sentit mai discriminada pel fet de ser dona?" a la dona de la primera generació, segons la seva filla (Rosa Borrull) , explica que en aquella època no es vivia la sensació d'estar discriminada perquè es considerava normal estar subordinada a l'home. La resposta de la dona de la segona generació ha estat que sí s'hi ha sentit i la de la tercera ha dit que depenent dels casos sí però que generalment, no.

TASQUES DINS L'ÀMBIT DOMÈSTIC I DE TREBALL

La dona de la primera generació va començar a treballar als 14 anys fent de criada a la casa d'un metge del poble; la Rosa Borrull va començar als 16 com a pagesa i per últim la Marga comenta que oficialment va començar als 21 però que anteriorment ja havia treballat. Les tres generacions tenen en comú que totes han treballat al camp com a pageses. La Rosa March va treballar com a criada i pagesa; la Rosa Borrull com a pagesa i d'informadora turística i la Marga ha treballat i treballa en l'àmbit de l'educació, sobretot educació especial.

La Rosa Borrull explica que no sempre s'ha sentit ben pagada pel seu treball, sobretot quan ha fet de pagesa i també comenta que on més s'ha sentit discriminada per ser dona ha estat quan ha treballat al camp. Un exemple d'això explica que els homes que treballaven amb ella sempre cobraven més. La Marga, en canvi, diu que s'ha sentit ben pagada quan ha treballat de manera oficial (que no a casa) i que sempre ha rebut el mateix sou que els homes que treballaven amb ella. Per això mai s'ha sentit discriminada en relació a la feina.

La Rosa March tenia autonomia per disposar del sou que guanyava com també la tenia la Rosa Borrull. En canvi, quan la Marga va començar a treballar i era soltera no podia disposar del seu sou perquè l'havia de partir amb els seus pares per ajudar-los a pagar deutes.

Tant la Rosa Borrull com la Marga admeten que segurament a situació hagués estat diferent si haguessin estat dones de ciutat.

INFLUÈNCIA RELIGIÓ

La Rosa March va rebre tots es sagraments de l'església catòlica i va ser per opció personal; la Rosa Borrull també els va rebre per ser un rictus social que gairebé tothom seguia i per últim la Marga els ha rebut tots menys la confirmació. També els rebé per rictus

social. Totes tres han anat a missa com a opció personal i no per obligació. Bàsicament seguien el rictus que tothom feia en aquell moment. En la dona de la primera generació la religió va tenir influència en la seva manera de vestir. En la dona de la segona la religió va tenir influència en la seva manera de vestir per la fe que tenia la seva mare i, finalment, la Marga explica que en ella no en va tenir mai.

EDUCACIÓ

La Rosa March va anar a l'escola des dels 6 fins als 14 anys; la Rosa Borrull va anar-hi des dels 6 fins als 16 i la Marga des dels 3 fins els 13 anys. Les dues primeres generacions van anar en escoles amb separació de gèneres, en canvi, la Marga ja va anar en una escola mixta. La Rosa March no va tenir l'oportunitat de marxar a estudiar fora del poble, en canvi la Rosa Borrull i la Marga sí que la van tenir. De fet, la dona de la segona generació va marxar del poble a fer el batxillerat a Tortosa durant una temporada i, la Marga, va fer batxillerat a Tortosa i estudis universitaris a Barcelona. La Rosa Borrull comenta que segurament la seva vida hauria estat diferent a la que ha tingut si hagués marxat del poble i la Marga explica i que té clar que el fet d'haver marxat del poble per estudiar ha fet que la seva vida fos millor.

La Rosa Borrull creu que sí que ha tingut èxit al llarg de la seva vida perquè ha estat capaç de superar les adversitats que se li han presentat al davant. Les claus creu que són: estalviar diners i lluitar molt. Com ella diu “ D’una pesseta procurar fer un duro i no malgastar”.

La Marga també creu que se n’ha sortit endavant i que ha tingut èxit. Comenta que no li ha estat fàcil en funció de segons quines situacions ha passat però que se n’ha acabat sortint.

5.2. COMPARATIVES PER GENERACIONS

La variable que marca el període temporal divisor de cada generació és la data de naixement de cada dona que compon la mostra escollida per a la primera, segona i la tercera generació respectivament.

5.2.1. Generació primera

Abarca el període de 1900 a 1940.

Les dones comparades són Pepa Povill Trilla, Josefa Panisello Povill i Rosa March Altadill.

Les tres han viscut en un poble i a més a més, la Rosa va viure també a un mas. Les relacions familiars de les tres dones han estat sempre d'autoritat i de respecte.

Les tasques habituals que tenien que realitzar i que tenen en comú han estat ajudar a la seva mare o dona que cuidava d'elles i per a la Josefa i la Rosa anar a l'escola.

La Pepa va començar a treballar de xiqueta a la casa d'un metge fent de criada. També ha treballat com a fornera; la Josefa sempre va treballar com a mestressa de casa i la Rosa va començar a treballar als 14 anys a casa d'un metge del seu poble com a criada i també ho ha fet com a pagesa. La Pepa i la Rosa han treballat al camp; La Josefa, no. Totes tres sempre han tingut autonomia per disposar del seu sou.

Van rebre els sagraments de l'església. La Pepa i la Josefa els van rebre per rictus social i, la Rosa com a opció personal. La religió ha tingut influència en la manera de vestir de la Pepa i de la Rosa. La Pepa no assistia a missa perquè no era creient; la Josefa assistia només de vegades per rictus social i la Rosa hi assistia per opció personal.

La Pepa no va tenir l'oportunitat d'anar a l'escola. Tot i això va aprendre a llegir, escriure i comptar. La Josefa va anar-hi des dels 6 fins als 14 anys i la Rosa també. Cap de les tres va tenir l'oportunitat d'anar a estudiar fora del poble.

5.2.2. Generació segona

Abarca el període des de 1940 fins el 1960.

Les dones comparades són Lucrecia Vidal Lluís, Dolores Salaet Panisello i Rosa Borrull March.

La Lucrecia va viure en un poble i també en un mas i també ho va fer així la Dolores. En canvi, la Rosa va viure sempre al mas. Les relacions familiars internes de les tres dones sempre han estat d'autoritat i de respecte. Les tasques més habituals que havien de realitzar diàriament i que tenen en comú eren ajudar a la seva mare i família a treballar i anar a l'escola. Tant la Lucrecia com la Rosa s'han sentit discriminades pel fet de ser dones. Pensen que si haguessin estat homes haurien estat tractades de manera diferent. En canvi la Dolores no s'ha sentit mai discriminada i creu que és indiferent haver nascut home o dona.

La Lucrecia va començar a treballar als 14 anys perquè no la van deixar continuar estudiant. Començà al forn que tenia la seva família. La Dolores explica que sempre ha estat mestressa de casa i que quan ha treballat ha estat per a la família. La Rosa va començar a treballar a l'edat dels 16 i fent de pagesa. Totes tres tenen en comú que han treballat com a pageses. La Lucrecia ha treballat de pagesa, fornera i també ramadera; la Dolores com he dit anteriorment, de pagesa i mestressa de casa i per últim la Rosa com a pagesa i informadora turística.

Tant la Lucrecia com la Rosa comenten que hi ha hagut vegades que no s'han sentin ben pagades pel seu treball i que també han estat discriminades, sobre tot en l'àmbit agrònom. Expliquen que els homes sempre cobraven més.

Les tres han tingut autonomia per disposar del seu sou. Sospiten que si haguessin estat dones de ciutat ho haurien tingut més fàcil que no pas al poble.

Les tres han rebut els sagraments de l'església per rictus social. No assisteixen a missa habitualment sinó que només quan els convé anar-hi. La religió va influenciar en la seva manera de vestir durant una temporada.

Han tingut l'oportunitat d'anar a l'escola. Aquesta era amb separació de gèneres. La Lucrecia va assistir-hi fins els 13 anys; la Dolores fins als 14 i la Rosa fins els 16. Les classes que impartien eren sobretot la de labors, ensenyar la doctrina cristiana i també les assignatures bàsiques.

La Lucrecia va tenir l'oportunitat de marxar a estudiar fora del poble però no la van deixar marxar; la Dolores no va tenir oportunitat i, la Rosa sí que la va tenir però tampoc marxà. Cap de totes va marxar i, a la vegada, totes tres pensen que si haguessin pogut fer-ho la seva vida hauria millorat i canviat.

Tant la Lucrecia com la Dolores i la Rosa creuen que han tingut èxit i que han estat capaces de lluitar tot i les situacions que se'ls han arribat a presentar.

Les claus del seu èxit per a la Lucrecia han estat la llibertat que el seu home li ha donat, treballar i superar-se cada dia; per a la Dolores també treballar molt amb una actitud positiva i estalviar diners i per últim, per a la Rosa han estat estalviar, treballar i lluitar molt.

5.2.3. Generació tercera

Abarca el període de 1960 fins el 2000.

Les dones comparades són Paquita Borrull Vidal, Rosita Múrria Salaet i Marga Merlos Borrull.

Les tres tenen en comú que han estat vivint en un poble menys la Marga que va viure una temporada al mas i també una temporada a la ciutat. Actualment Paquita viu a una ciutat.

Les relacions familiars de la Paquita eren de respecte però amb una mica de llibertat; la de la Rosita de respecte i la de la Marga d'autoritat i respecte.

Les tasques habituals que havien de realitzar cadascuna d'elles eren per a la Paquita anar a l'escola, fer-se el llit, fer els deures, ajudar a la seva mare, parar la taula, agranar i fregar, etc.; per a la Rosita anar a l'escola, fer labors, ajudar a casa i anar al camp i per a la Marga fer les feines de casa, vigilar els vells, anar a fer encàrrecs, l'escola, a collir fruita, etc.

Cap de les tres, en general, no s'ha sentit discriminades per ser dona a l'hora de realitzar les tasques i en respecte al seus germans.

La Paquita va començar a treballar ajudant als seus pares al camp; la Rosita va començar a treballar al camp també i la Marga donant classes particulars i ajudant als seus pares al tros. La Paquita ha treballat com a pagesa i infermera; la Rosita com a pagesa, modista, cambrera, cuinera, carnissera, etc. I la Marga com a pagesa i docent. Totes tres tenen en comú que han treballat com a pageses. No totes s'han sentit ben pagades pel seu treball. La Marga i la Rosita comenten que segons on han treballat el sou ha estat pèssim però que feien el que podien per sobreviure. Tant la Paquita com la Rosita sempre han tingut autonomia per disposar del seu sou. La Marga, quan era soltera ajudava a pagar les despeses als seus pares i per això, fins que no es va casar, no va

tenir el sou que guanyava completament al seu abast. Les tres generacions, quan s'ha donat el cas que han treballat amb homes cobrant el mateix salari que ells. Tampoc s'han sentit mai discriminades per ser dones en relació al treball.

La Paquita ha rebut tots els sagraments de l'església; la Rosita també tots menys la confirmació i el casament i la Marga els ha rebut tots menys la confirmació. En un principi, la Rosita anava a missa perquè l'obligaven. Actualment ja hi va quan vol. La Paquita també hi va quan li convé i la Marga hi anava quan era petita perquè era una de les maneres que tenia per sortir de casa i tenir relacions socials. Avui dia també hi va quan vol. La religió mai ha tingut influència en la seva manera de vestir.

Totes tres han anat a l'escola. La Paquita va anar-hi fins als 12 anys; la Rosita fins als 14 i la Marga fins als 13. Les tres van anar en escoles mixtes i públiques. La Paquita aprenia assignatures com Matemàtiques, Castellà, Ciències Socials i Naturals, Dibuix, etc. La Rosita va aprendre a fer labors, llegir, escriure, matemàtiques, llengua, religió, etc. La Marga va aprendre les mateixes assignatures que les esmentades anteriorment en el cas de la Paquita. Les tres dones de la mostra han tingut l'oportunitat de marxar a estudiar fora del poble. La Paquita i la Marga creuen que haver marxat a estudiar fora és el millor que haurien pogut fer. La Rosita comenta que potser hagués estat un tipus de vida diferent a la que ha tingut però que no se'n penedeix de la que té.

Totes tres creuen que han tingut èxit en aquesta vida i que han pogut superar les dificultats.

Les claus de l'èxit per a la Paquita han estat: estudiar, treballar i fer cas al que aconsellaven els seus pares; per a la Rosita han estat: treballar, i estalviar i per últim, per a la Marga han estat: ser forta, treballadora, constant i estalviar.

6. MOSTRA DE CAPACITAT DE RESILIÈNCIA

Amb la intenció de palesar la resiliència potencial de les dones rurals tot seguit explico quines han estat les característiques comunes que he trobat en totes les que he entrevistat per a que així en puguin ser considerades. Detallo què és el que fa que hagin tingut la capacitat de sobreviure tot i les dificultats o males experiències per les quals han passat durant tota la seva vida.

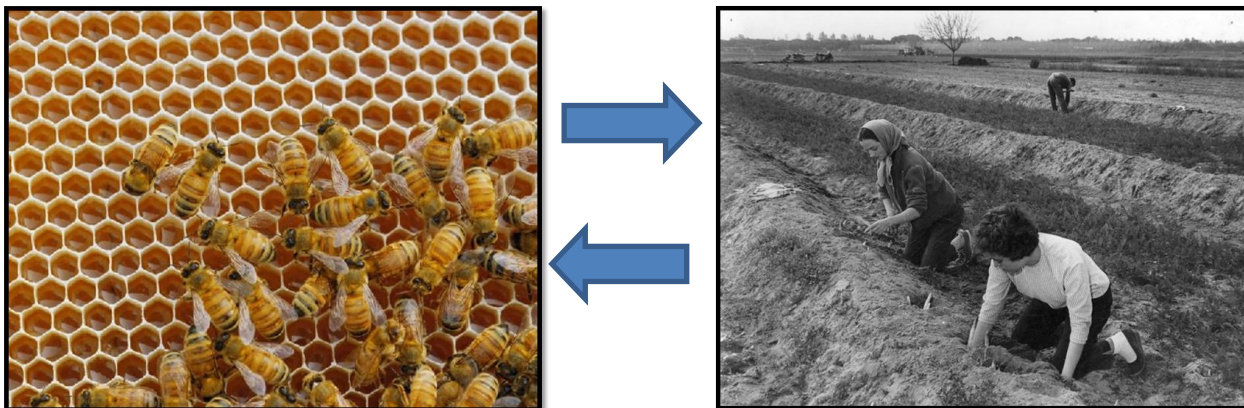
Per entendre millor el concepte de resiliència ho explico a continuació comparant-ho metafòricament amb la vida d'una abella:

L'abella és un ésser viu que viu en comunitat amb moltes més abelles. L'ordre social de les abelles es podria dividir en tres estaments: en primer lloc trobem l'abella reina que és l'encarregada de pondre els ous. En segon lloc trobem les abelles obreres que són les encarregades de que el manteniment de la colònia on viuen totes funcioni i no es desmembri i, en tercer lloc ens trobem amb els abellots que són els mascles de la comunitat i que només fan la funció de fecundar a l'abella reina i de "molestar" a les obreres amb el seu pas per la colònia.

Centrant-me amb les abelles obreres, assenyalar que són les més nombroses de la seva comunitat i són únicament femelles. Són les encarregades de treballar sense parar i obeir les ordres de l'abella reina. Han de netejar el rusc contínuament per mantenir-lo impecable i a més també produeixen la mel.

El que vull explicar amb tot això és que les abelles obreres saben perfectament que mai podran arribar a ser reines i que han de complir les ordres de la seva líder. La seva vida consisteix en treballar, treballar i treballar anant en compte cap altre ésser viu les vulgui matar, i, cas de trobar-se amb algú perillós ho donen tot per la seva família.

En conclusió, la seva missió de vida és sobreviure sempre complint les normes de la líder, protegint tota la seva comunitat i sempre en alerta per si algun dia ve una mala temporada.

Bé, una vegada explicat el concepte de resiliència fent al·lusió onírica a la vida d'una abella explico, a continuació, quines han estat les característiques comunes trobades en les entrevistes realitzades a les dones que fan que puguin ser considerades resilients.

Els trets de personalitat que fan que aquestes dones hagin superat tots els obstacles que han tingut per davant en la seva vida han estat els següents:

- Són lluitadores, si no haguessin estat d'aquesta manera hagués estat completament impossible superar totes les dificultats. Salvaguarden l'esperança i el desig de llibertat per damunt totes les adversitats.
- Són discretes i han de ser-ho en la manera de viure per poder sobreviure.
- Tenen un esperit de supervivència i creuen en ell.
- Són treballadores. Fan tot per poder portar el plat a taula per als seus fills i la seva família
- Són intel·ligents per tenir estratègies per superar el dia a dia.
- Tenen capacitat de pensament crític, d'aquesta manera accepten, s'adapten però ningú les manipula.
- Tenen gran sentit moral i de responsabilitat

- Són creatives.
- Tenen molta iniciativa en fer i provar coses noves tot i la societat limitada que els retalla constantment les possibilitats.
- Són independents.
- Tenen autoestima. És el seu principal tret de personalitat.

¹² A l'apèndix 3 trobareu documents que, a tall d'exemple, mostren evidències obtingudes mitjançant la recerca.

7. CONCLUSIONS

En el treball de recerca queden demostrades i evidenciades quines van ser les condicions de la dona des de principis de segle XX fins a l'actualitat i com aquestes han anat evolucionant.

A començaments de segle la condició femenina era entesa de manera completament discriminatòria ja que ens trobàvem en una societat de mentalitat patriarcal. La dona havia d'obeir l'home en tot el que ell digués.

Tot va començar a canviar amb l'arribada de la Segona República la qual va suposar un gran canvi en les condicions de les dones. Es va aprovar el sufragi universal femení, la llei del divorci, el matrimoni civil, les condicions laborals van millorar, etc. L'arribada de la Segona República portà l'arribada de la llibertat per a la dona, tot i això la submissió d'aquesta encara continuava essent present en alguns àmbits ja que la mentalitat de la societat no va tenir prou temps per a adaptar-se als canvis que va proporcionar la República.

La República va ser interrompuda per la Guerra Civil, fet que va causar moltes morts i que la dona hagués de portar al seu càrrec moltes responsabilitats ja que la majoria d'elles tenien els seus pares, marits i fills al front. És per això que en aquest moment va tenir un paper important en la societat perquè havia de fer tot el que estigués al seu abast per a sobreviure tant ella com la seva família.

La Guerra Civil acaba amb la imposició de la dictadura del general Franco. Que aquest tingués el país al seu poder va suposar el retorn de totes les condicions existents abans de la Segona República i, per defecte, això afecta les dones de ple. A més a més, les persones d'ideologia política republicana encara tenien unes condicions de vida més difícils per ser contràries al partit guanyador i a les idees feixistes que s'imposaren.

Aquesta situació es perllongà pràcticament 35 anys i comportà una regressió en tots i cadascun dels àmbits que són objecte d'aquesta recerca just en el moment en que Europa avançava i es projectava cap al segle XXI recuperant les llibertats i l'estabilitat perdudes amb les dues guerres mundials.

L'any 1975 va morir el General Francisco Franco i el país va donar la benvinguda a una nova monarquia. Des d'aquell moment la condició de la dona ha anat evolucionant fins a l'actualitat de manera que tenen molts més drets i, en teoria, són igual que els homes davant la llei.

Després de realitzar totes les entrevistes que he fet en el treball crec poder afirmar que la majoria, per no dir totes les dones, han respost perfectament al concepte de resiliència i han sigut molt fortes per poder superar les adversitats que han viscut. Totes han mostrat trets comuns que les defineixen com a tals. Algunes d'aquestes característiques són: tenen iniciativa, són creatives, supervivents, discretes, lluitadores, tenen molta moral, són independents, intel·ligents, treballadores i capaces de pensar críticament.

Un fet que em va impactar poderosament en el moment que feia les entrevistes era que feia la següent pregunta: "T'has sentit mai discriminada pel fet de ser dona?" . La majoria de respostes que vaig obtenir a la pregunta en qüestió van ser "No". Des del primer moment em va cridar molt l'atenció que la resposta fos no quan es veia clarament que la majoria havien estat discriminades durant bona part de la seva vida. Llavors vaig entendre que per a elles la sensació d'estar discriminades en aquella època no es tenia perquè es considerava completament normal que una dona estigués subordinada a l'home.

Arran de la comparació he copsat que les dones de la segona generació són les que més han patit i les que més discriminades s'han sentit.

Aquesta emoció i sentiment correspon a la coincidència amb els fets viscuts al moment: la seva joventut i maduresa correspon als anys àlgids de la dictadura franquista.

Moltes d'aquestes dones, sobre tot les de l'última generació, han prioritzat estalviar diners per sortir de la misèria i assegurar-se poder donar una carrera als seus fills. D'aquesta manera els serveix com a garantia d'ascensió i progrés social.

La gran majoria de les entrevistades veuen el paper de l'home secundari i no com a imprescindible. Les seves respostes mostren que en el seu imaginari la figura de l'home no hi és present i que d'ell no en depèn que la casa, la criança dels fills/filles i la vida en general funcioni. Elles per si mateixes són capaces de tirar-ho tot endavant.

Per acabar m'agradaria puntualitzar que vaig assabentar-me de que hi ha llocs de treball propers on visc on, encara avui dia, en els quals les dones cobren un salari més baix que els homes tot i treballar les mateixes hores i amb les mateixes condicions. Malgrat tots els avenços la societat encara ha de canviar i molt per esdevenir justa, respectuosa i equitativa.

Globalment penso que aquestes dones han sigut capaces de suportar el rebuig social tenint fortalesa física i mental i aguantant el nedar contra corrent. Han estat persones que han tingut interès pel treball i la cultura i també per intentar arreglar la societat sense perdre cap esperança.

Una fet que he pogut copsar en la majoria de les persones que he entrevistat és que han tingut una gran capacitat d'acceptació; la majoria s'han conformat en quedar-se al poble i fer vida allí quan tenien l'oportunitat de marxar a un altre lloc per treballar o estudiar.

Afirmen que, en aquell moment, els hagués agradat marxar però que per les condicions en què vivien no ho van poder fer i, avui dia, ja estan contentes amb la vida perquè se n'han pogut sortir sempre cap endavant. El que em sembla és que no arriben a veure el gran ventall de possibilitats que van perdre. Tot i tots els handicaps, això no significa que

no hagin tingut èxit, ans al contrari, n'han tingut i molt i justament per la seva capacitat de resistència, fortalesa, estoïcisme i invulnerabilitat.

Fer aquest treball ha suposat per a mi un enriquiment personal perquè he pogut fer una aproximació *in situ* i obrir una finestra al món i a les condicions de la dona en el segle XX. He pogut apreciar des de ben prop testimonis de persones que van passar per aquella època. També ha suposat un treball amb molt d'afecte personal ja que l'origen de la meua família és rural.

8. BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA

Webgrafia

Context històric:

- *Errores històrics*
<<http://www.errreshistoricos.com/curiosidades-historicas/costumbres/516-costumbres-de-1958-la-mujer-segun-la-falange-espanola.html>>
[Data de consulta: 08/10/2014]
- WIROOS, *Taringa*
<<http://www.taringa.net/comunidades/feminismo/6082806/Espana-La-mujer-ideal-en-1953-Franquismo.html>>
[Data de consulta: 10/10/2014]
- WORDPRESS, *El model de dona del franquisme*
<<http://blocs.xtec.cat/mariaclara/la-seccion-femenina/45-el-model-de-dona-de-la-seccion-femenina/454-la-dona-en-la-familia-i-el-matrimoni/>> [Data de consulta: 15/10/2014]
- SLIDESHARE, *La mujer durante el franquismo*
<<http://es.slideshare.net/rurenagarcia/la-mujer-durante-el-franquismo-8148127>>
[Data de consulta: 17/10/2014]
- UNIVERSITAT POMPEU FABRA , *Dones: ciutadanes sotmeses*
<<http://www.upf.edu/politiques/pdf/TreballsIIPremiLluch/Donesdeciutadanesasotmeses.pdf>>
[Data de consulta: 25/10/2014]
- SLIDESHARE, *Las mujeres durante la República*
<<http://es.slideshare.net/rurenagarcia/las-mujeres-durante-la-repblica>>
[Data de consulta: 03/11/2014]
- WORDPRESS, *La dona del segle XIX*
<<https://literaturadospuntzero.wordpress.com/2012/03/13/la-dona-al-segle-xix/>>
[Data de consulta: 10/11/2014]

- SLIDESHARE, *El papel de la mujer durante el Franquismo*
<<http://es.slideshare.net/anna2del6/el-papel-de-la-mujer-durante-el-franquismo>>
[Data de consulta: 10/11/2014]

- SLIDESHARE, *La mujer en la Segunda República*
<<http://es.slideshare.net/EduardoContreras2/la-mujer-en-la-segunda-repblica>>
[Data de consulta: 13/11/2014]

- SLIDESHARE, *Les dones a principis de s.XX*
<<http://es.slideshare.net/damesdejuliol/les-dones-a-principis-del-sxx?related=1>>
[Data de consulta: 16/11/2014]

- INSTITUT MONTILIVI, *Condicó social de la dona*
<<http://www.iesmontilivi.net/arees/Ciencies%20Socials/web/2Bat/HistoriaComuna/apunts/00General/condiciodona.pdf>>
[Data de consulta: 22/11/2014]

- UNIVERSITAT POMPEU FABRA, *Dones: de ciutadanes a sotmeses*
<<http://www.upf.edu/politiques/pdf/TreballsIIPremiLluch/Donesdecitadanesasotmeses.pdf>>
[Data de consulta: 07/12/2014]

- JUDITH MEDALLO, *La situació de la dona espanyola a principis de s.XX*
<<http://donahaviadeser.blogspot.com.es/2012/03/la-situacio-de-la-dona-espanyola.html>>
[Data de consulta: 27/12/2014]

- SLIDESHARE, *Les dones a principis del segle XX*
<<http://es.slideshare.net/damesdejuliol/les-dones-a-principis-del-sxx>>
[Data de consulta: 28/12/2014]

- ASSOCIACIÓ D'ESCRITORS EN LLENGUA CATALANA, *Feminisme català i presa de consciència de les dones*
http://www.escriptors.cat/?q=publicacions_literatures5_nash
[Data de consulta: 29/12/2014]

- BLOGGER, *La dona al segle XX*
<http://apunts2nbatx08-09.blogspot.com.es/2009/01/la-dona-al-segle-xx.html>
 [Data de consulta: 03/01/2015]
- AMNISTIA INTERNACIONAL CATALUNYA, *L'altra mitja humanitat: les dones a través de la història*
<http://www.amnistiacatalunya.org/edu/cat/historia/inf-dones-hist.html>
 [Data de consulta: 05/01/2015]
- FORNÉS JOSEP, *Ser home i ser dona a principis del s.XX*
<http://josepfornes.blogspot.com.es/2011/02/ser-home-i-ser-dona-principis-del-segle.html>
 [Data de consulta: 05/01/2015]

Documentals:

- RTVE, *Mujeres para un siglo*
<http://www.rtve.es/alacarta/videos/mujeres-para-un-siglo/>
 [Data de consulta: 24/12/2014]
- YOUTUBE, *La mujer en la España del siglo XX*
<https://www.youtube.com/watch?v=-8dh88a7Kws>
 [Data de consulta: 24/12/2014]
- LOZANO IMMACULADA, *Los roles de la mujer del siglo XX al XXI*
<https://www.youtube.com/watch?v=0dbeTKBN9OY>
 [Data de consulta: 24/12/2014]
- AGUIRRE JAVIER, *De estereotipos a roles de genero: la publicidad dirigida a las mujeres en el siglo XX*
<https://www.youtube.com/watch?v=LWs6Z8FkBoU>
 [Data de consulta: 27/12/2014]

BIBLIOGRAFIA

- CASTELLÓ BOU, Mª Teresa, *La dona pagesa de la Guerra Civil als anys 60 Terres de l'Ebre*. Ed. Farell. St. Vicenç de Castellet (Barcelona), desembre 2013.
- EL PERIÓDICO, *Diez años sin Franco desatado y bien desatado*. Ed. El periódico de Catalunya, Barcelona, novembre 1995.
- HISTÒRIA, Batxillerat. Ed. Barcanova, S.A, Barcelona 2010.
- HISTÒRIA, Ciències Socials 4 ESO. Ed. Teide. Barcelona, 2008.
- RIERA, Ignasi, *Opressió i resistència*. Ed. Barcanova. Capellades, 1991.

10. AGRAÏMENTS

Per començar i d'una manera molt sentida, les gràcies a totes les dones enquestades que m'han ajudat a l'hora de elaborar les conclusions del treball. Elles són: Lucrecia Vidal Lluís, Paquita Borrull Vidal, Dolores Salaet Panisello, Rosita Múrria Salaet, Rosa Borrull March i Marga Merlos Borrull.

També vull reconèixer al professor i tutor d'aquest treball, David Carles, el seu acompanyament amb paciència i dedicació responent en tot moment les preguntes que li plantejava i fer-me suggerències.

Agraeixo a l'Ajuntament de Benifallet la facilitat oferida en deixar-me accedir als registres civils i a altres documents.

I per últim reconèixer i correspondre la col·laboració de ma mare, Marga Merlos, en l'assessorament lingüístic del treball i en el suport que m'ha ofert.

11. APÈNDIXS

- 1- Aquí es mostra el discurs de Clara Campoamor a les Corts de l'1 d'octubre de 1931.

Señores diputados: lejos yo de censurar ni de atacar las manifestaciones de mi colega, señorita Kent, comprendo, por el contrario, la tortura de su espíritu al haberse visto hoy en trance de negar la capacidad inicial de la mujer. Creo que por su pensamiento ha debido de pasar, en alguna forma, la amarga frase de Anatole France cuando nos habla de aquellos socialistas que, forzados por la necesidad, iban al Parlamento a legislar contra los suyos.

Respecto a la serie de afirmaciones que se han hecho esta tarde contra el voto de la mujer, he de decir, con toda la consideración necesaria, que no están apoyadas en la realidad. Tomemos al azar algunas de ellas. ¿Que cuándo las mujeres se han levantado para protestar de la guerra de Marruecos? Primero: ¿y por qué no los hombres? Segundo: ¿quién protestó y se levantó en Zaragoza cuando la guerra de Cuba más que las mujeres? ¿Quién nutrió la manifestación pro responsabilidades del Ateneo, con motivo del desastre de Annual, más que las mujeres, que iban en mayor número que los hombres?

¡Las mujeres! ¿Cómo puede decirse que cuando las mujeres den señales de vida por la República se les concederá como premio el derecho a votar? ¿Es que no han luchado las mujeres por la República? ¿Es que al hablar con elogio de las mujeres obreras y de las mujeres universitarias no está cantando su capacidad? Además, al hablar de las mujeres obreras y universitarias, ¿se va a ignorar a todas las que no pertenecen a una clase ni a la otra? ¿No sufren éstas las consecuencias de la legislación? ¿No pagan los impuestos para sostener al Estado en la misma forma que las otras y que los varones? ¿No refluye sobre ellas toda la consecuencia de la legislación que se elabora aquí para los dos sexos, pero solamente dirigida y matizada por uno? ¿Cómo puede decirse que la mujer no ha luchado y que necesita una época, largos años de República, para demostrar su capacidad? Y ¿por qué no los hombres? ¿Por qué el hombre, al advenimiento de la República, ha de tener sus derechos y han de ponerse en un lazareto los de la mujer?

Pero, además, señores diputados, los que votasteis por la República, y a quienes os votaron los republicanos, medita un momento y decid si habéis votado solos, si os votaron sólo los hombres. ¿Ha estado ausente del voto la mujer? Pues entonces, si afirmáis que la mujer no influye para nada en la vida política del hombre, estáis -fijaos bien- afirmando su personalidad, afirmando la resistencia a acatarlos. ¿Y es en nombre de esa personalidad, que con vuestra repulsa reconocéis y declaráis, por lo que cerráis las puertas a la mujer en materia electoral? ¿Es que tenéis derecho a hacer eso? No; tenéis el derecho que os ha dado la ley, la ley que hicisteis vosotros, pero no tenéis el derecho natural fundamental, que se basa en el respeto a todo ser humano, y lo que hacéis es detentar un poder; dejad que la mujer se manifieste y veréis como ese poder no podéis seguir detentándolo.

No se trata aquí esta cuestión desde el punto de vista del principio, que harto claro está, y en vuestras conciencias repercute, que es un problema de ética, de pura ética reconocer a la mujer, ser humano, todos sus derechos, porque ya desde Fichte, en 1796, se ha aceptado, en principio también, el postulado de que sólo aquel que no considere a la mujer un ser humano es capaz de afirmar que todos los derechos del hombre y del ciudadano no deben ser los mismos para la mujer que para el hombre. Y en el Parlamento francés, en 1848, Victor Considerant se levantó para decir que una Constitución que concede el voto al mendigo, al doméstico y al analfabeto -que en España existe- no puede negárselo a la mujer. No es desde el punto de vista del principio, es desde el temor que aquí se ha expuesto, fuera del ámbito del principio -cosa dolorosa para un abogado-, como se puede venir a discutir el derecho de la mujer a que sea reconocido en la Constitución el de sufragio. Y desde el punto de vista práctico, utilitario, ¿de qué acusáis a la mujer? ¿Es de ignorancia? Pues yo no puedo, por enojosas que sean las estadísticas, dejar de referirme a un estudio del señor Luzuriaga acerca del analfabetismo en España.

Hace él un estudio cíclico desde 1868 hasta el año 1910, nada más, porque las estadísticas van muy lentamente y no hay en España otras. ¿Y sabéis lo que dice esa estadística? Pues dice que, tomando los números globales en el ciclo de 1860 a 1910, se observa que mientras el número total de analfabetos varones, lejos de disminuir, ha aumentado en 73.082, el de la mujer analfabeta

ha disminuido en 48.098; y refiriéndose a la proporcionalidad del analfabetismo en la población global, la disminución en los varones es sólo de 12,7 por cien, en tanto que en las hembras es del 20,2 por cien. Esto quiere decir simplemente que la disminución del analfabetismo es más rápida en las mujeres que en los hombres y que de continuar ese proceso de disminución en los dos sexos, no sólo llegarán a alcanzar las mujeres el grado de cultura elemental de los hombres, sino que lo sobrepasarán. Eso en 1910. Y desde 1910 ha seguido la curva ascendente, y la mujer, hoy día, es menos analfabeta que el varón. No es, pues, desde el punto de vista de la ignorancia desde el que se puede negar a la mujer la entrada en la obtención de este derecho.

Otra cosa, además, al varón que ha de votar. No olvidéis que no sois hijos de varón tan sólo, sino que se reúne en vosotros el producto de los dos sexos. En ausencia mía y leyendo el diario de sesiones, pude ver en él que un doctor hablaba aquí de que no había ecuación posible y, con espíritu heredado de Moebius y Aristóteles, declaraba la incapacidad de la mujer.

A eso, un solo argumento: aunque no queráis y si por acaso admitís la incapacidad femenina, votáis con la mitad de vuestro ser incapaz. Yo y todas las mujeres a quienes represento queremos votar con nuestra mitad masculina, porque no hay degeneración de sexos, porque todos somos hijos de hombre y mujer y recibimos por igual las dos partes de nuestro ser, argumento que han desarrollado los biólogos. Somos producto de dos seres; no hay incapacidad posible de vosotros a mí, ni de mí a vosotros.

Desconocer esto es negar la realidad evidente. Negadlo si queréis; sois libres de ello, pero sólo en virtud de un derecho que habéis (perdonadme la palabra, que digo sólo por su claridad y no con espíritu agresivo) detentado, porque os disteis a vosotros mismos las leyes; pero no porque tengáis un derecho natural para poner al margen a la mujer.

Yo, señores diputados, me siento ciudadano antes que mujer, y considero que sería un profundo error político dejar a la mujer al margen de ese derecho, a la mujer que espera y confía en vosotros; a la mujer que, como ocurrió con otras fuerzas nuevas en la revolución francesa, será indiscutiblemente una nueva

fuerza que se incorpora al derecho y no hay sino que empujarla a que siga su camino.

No dejéis a la mujer que, si es regresiva, piense que su esperanza estuvo en la dictadura; no dejéis a la mujer que piense, si es avanzada, que su esperanza de igualdad está en el comunismo. No cometáis, señores diputados, ese error político de gravísimas consecuencias. Salváis a la República, ayudáis a la República atrayéndoos y sumándoos esa fuerza que espera ansiosa el momento de su redención.

Cada uno habla en virtud de una experiencia y yo os hablo en nombre de la mía propia. Yo soy diputado por la provincia de Madrid; la he recorrido, no sólo en cumplimiento de mi deber, sino por cariño, y muchas veces, siempre, he visto que a los actos públicos acudía una concurrencia femenina muy superior a la masculina, y he visto en los ojos de esas mujeres la esperanza de redención, he visto el deseo de ayudar a la República, he visto la pasión y la emoción que ponen en sus ideales. La mujer española espera hoy de la República la redención suya y la redención del hijo. No cometáis un error histórico que no tendréis nunca bastante tiempo para llorar; que no tendréis nunca bastante tiempo para llorar al dejar al margen de la República a la mujer, que representa una fuerza nueva, una fuerza joven; que ha sido simpatía y apoyo para los hombres que estaban en las cárceles; que ha sufrido en muchos casos como vosotros mismos, y que está anhelante, aplicándose a sí misma la frase de Humboldt de que la única manera de madurarse para el ejercicio de la libertad y de hacerla accesible a todos es caminar dentro de ella.

Señores diputados, he pronunciado mis últimas palabras en este debate. Perdonadme si os molesté, considero que es mi convicción la que habla; que ante un ideal lo defendería hasta la muerte; que pondría, como dije ayer, la cabeza y el corazón en el platillo de la balanza, de igual modo Breno colocó su espada, para que se inclinara en favor del voto de la mujer, y que además sigo pensando, y no por vanidad, sino por íntima convicción, que nadie como yo sirve en estos momentos a la República española.

2- Aquí es mostrada una serie de imágenes de una revista de sección femenina que explica cómo ser una esposa ideal para el marido en el franquismo:

2 ¡Luce hermosa!

Descansa 5 minutos antes de su llegada para que te encuentre fresca y reluciente.

Retoca tu maquillaje, ponte un listón en el cabello y luce lo mejor posible para él. Recuerda que ha tenido un día duro y sólo ha tratado con compañeros de trabajo.

3 Se dulce e interesante

Su aburrido día de trabajo quizá necesite mejorar. Tú debes hacer todo lo posible por hacerlo.

Una de tus obligaciones es distraerlo.

Arregla tu casa

cuatro

Debe lucir impecable

Haz una última ronda por las principales áreas de la casa, justo antes de que tu marido llegue. Levanta libros de escuela, juguetes, etc. Y limpia con un plumero las mesas.

5 Hazlo sentir en el paraíso

Durante los meses más fríos del año debes preparar la chimenea antes de su llegada. Tu marido sentirá que ha llegado a un paraíso de descanso y orden, esto te levantará el ánimo a ti también.

Después de todo, cuidar de su comodidad te brindará una enorme satisfacción personal.

6 Prepara a los niños

Cepíllales el cabello, lava sus manos y cámbiales la ropa en caso de ser necesario. Son sus pequeños tesoros y él los querrá ver relucientes.

tómate unos minutos para arreglar a los niños

7 Minimiza el ruido

A la hora de su llegada apaga lavadora, secadora y aspiradora e intenta que los niños estén callados.

Piensa en todo el ruido que él ha tenido que soportar durante su pesado día de oficina.

Escúchalo

Puede que tengas una docena de cosas importantes que decirle, pero a su llegada no es el mejor momento para hablarlas.

Déjalo hablar antes, recuerda que sus temas son más importantes que los tuyos.

10

Ponte en sus Zapatos

No te quejes si llega tarde, si va a divertirse sin ti o si no llega en toda la noche. Trata de entender su mundo de compromisos.

Trata de entender su mundo de presión y compromisos, y su verdadera necesidad de estar relajado en casa.

3 - DOCUMENTS A TALL D'EXEMPLE PER MOSTRAR EVIDÈNCIES
CONSTATADES AL LLARG DE LA RECERCA

MINISTERIO DE TRABAJO
INSTITUTO NACIONAL DE PREVISION
DIRECCION DE SUBSIDIOS Y SEGUROS UNIFICADOS
Delegación provincial de Tauagore

DOCUMENTO DE IDENTIDAD para la concesión de prestaciones de maternidad, con cargo a la CAJA NACIONAL DE SUBSIDIOS FAMILIARES, a la beneficiaria de la Ley de 18 de Junio de 1942, D.ª Teresa Antiole Trilla, expediente número 274, apartado a), el que se extiende y entrega a la interesada por estar debidamente reconocido su derecho. Tauagore, a 6 de Noviembre de 1958.

W. B.º: El Jefe del Departamento,
El Director provincial,

Tocólogo asignado D. J. Portales Teléf. _____
Domicilio _____
Comadrona asignada D.ª A. Painsello Teléf. _____
Domicilio Berinfallet Teléf. _____
Tocólogo suplente D. _____ Teléf. _____
Domicilio _____ Teléf. _____
Comadrona suplente D.^a _____ Teléf. _____
Domicilio _____ Teléf. _____

E. 44 (P. S. F. 4 a.)

CUIDADOS DURANTE EL EMBARAZO

El embarazo no es una enfermedad, pero necesita cuidados especiales.

En el Dispensario del Instituto Nacional de Previsión encontrarás quien te aconseje para salir con bien de tu estado.

Mensualmente debes acudir a la consulta del Dispensario. En él te analizarán la sangre, para que tu hijo nazca sano y viva muchos años.

Mensualmente te analizarán la orina, para que el parto no sea peligroso para ti y para tu hijo.

En el Dispensario estudiarán cómo viene el niño y te procurarán un parto normal.

Allí te aconsejarán el alimento que conviene a tu estado y el descanso que necesitas.

Si el parto requiere cuidado especial, se te proporcionará clínica donde puedas tener lo necesario.

¡Acude con puntualidad al Dispensario!

¡Mujer! Dentro de poco vas a ser madre. Prepárate a serlo. Las leyes españolas, protectoras de la mujer que trabaja, te conceden un descanso retribuido antes del parto. Aprovéchalo. Prepara las cosas para el hijo que va a llegar... y aprende, antes de su venida, los cuidados necesarios para evitar su enfermedad y su muerte.

Aprende Puericultura y la higiene infantil, que toda madre debe conocer, para no ser, por ignorancia, causa de enfermedad o muerte de tu propio hijo.

En el Dispensario del Instituto Nacional de Previsión te darán los consejos que necesitas.

No olvides nunca que toda madre, si no es tuberculosa, puede y debe criar a su hijo.

Si crías a tu hijo, recibirás el premio a la lactancia que el Estado español consigna en su Presupuesto para las madres obreras cumplidoras de su deber.

La crianza al pecho de la madre es más barata y mucho más cómoda que cualquier otra forma de alimentación.

Si los niños se crían al pecho, enferman mucho menos, y cuando enferman, se curan pronto y bien.

¡Por un niño que muere criado al pecho, mueren cinco criados con biberón!

Para juzgar del crecimiento de tu hijo, recuerda que el niño español suele pesar al nacer entre 3.000 y 3.250 gramos.

En los primeros meses aumenta cada día unos 25 gramos.

Entre seis y ocho meses salen los primeros dientes.

A los ocho meses pesa unos ocho kilos.

Al año pesa nueve kilos y medio.

Al año comienza a andar.

Entre quince y dieciocho meses se cierra la cabeza (Fontanela).

A los dos años y medio terminan de salir los dientes de leche y tiene el niño ocho dientes, cuatro colmillos y ocho muelas. En total, 20 piezas.

Criarás a tu hijo sano si desde los quince días lo llevas al Dispensario de Puericultura del Instituto

Nacional de Previsión todas las semanas. Allí aprenderás a conservar la salud a tu hijo conociendo:

PRIMERO, alimentación conveniente.

SEGUNDO, cómo evitar las infecciones.

TERCERO, cuidados de higiene y régimen de vida del niño.

ALIMENTACION

Durante los dos primeros meses, teta cada tres horas, de los dos pechos cada vez. Por el día, despertarlo para tetar; por la noche, seis horas sin darle nada.

Cuando vuelvas al trabajo, procura por todos los medios llevar al niño contigo, o que te lo lleven a la sala de tetar. Recuerda que las leyes del Estado español te conceden media hora por la mañana y media por la tarde de descanso para que puedas criar a tu hijo. ¡No renuncies a ese derecho, que no es tuyo, sino de tu hijo, y que tú debes defender y procurar en beneficio suyo!

En el tercero y cuarto mes, teta cada tres horas y media. Una vez al día, zumo de tomate fresco o naranja con azúcar. Por la noche, seis horas sin tomar nada.

Retrasa todo lo posible comenzar a darle biberón. Puede ser muy perjudicial.

A los cuatro meses sustituye una toma de leche por una papilla, que harás con 150 gramos de leche de vaca, 100 gramos de agua, cucharada grande de harina y dos cucharadas pequeñas de azúcar. Hervir durante doce o catorce minutos. Después de la papilla, cuatro horas sin darle nada.

CUIDADOS DE HIGIENE Y REGIMEN DE VIDA DEL NIÑO

Saldrá en invierno a las horas del mediodía, y en verano, temprano y al anochecer, huyendo de las horas de calor.

Báñale, a ser posible, diariamente. Todos los días, con agua; cada dos o tres días, con jabón.

Lávale cuando se ensucia. Ponle polvos que no fermenten.

Lava con cuidado su cabeza.

Cambia diariamente su ropa. No laves la ropa con lejía ni la almidones.

Si el niño se acatarrá, no suprimas el baño; dáselo más caliente.

Ten el niño siempre en su cuna, limpia y sin movimiento.

Si el niño está sano, limpio, seco y bien alimentado, suele llorar poco. No le saques de la cuna.

Ponle en la mejor habitación de la casa, con buena temperatura y luz.

La educación comienza en la cuna. Evitemos sus caprichos desde el nacimiento. Edúquesele desde el primer día.

No le des jamás un chupete.

Aquestes cartilles (època franquista) eren donades pel règim a través del Institut de Previsió Social del Ministeri de treball quan les dones donaven la llum a un nen o nena. En la seva lectura es pot copsar amb quin to es transmetia el missatge i amb quina intencionalitat subliminar estava formulada.

“No olvides nunca que **toda madre, si no es tuberculosa, puede y debe criar a su hijo**”

“Para juzgar del crecimiento de tu hijo, **recuerda que el niño español...**”

Districte

Secció

Grup

Entitat de població

Caseriu de

Casa o estada disseminada n.º

AJUNTAMENT D

BENIFALLEI

PADRÓ GENERAL D'HABITANTS

ANY DEL 1936

Angel Vidal

FULL D'INSCRIPCIÓ que, per a formar el Padró municipal presenta

sentis o temporalment absents, que habiten a la seva casa el

com a cap de família de totes les persones que la formen, pre-

INT. SOL. - TARRAGONA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
NOM	COGNOMS		SEXE	Data del naixement		ESTAT CIVIL	Lloc del naixement		NACIONALITAT DELS ESTRANGERS	Indiqui's si l'inscripció es troba a l'ajuntament o a l'inscripció	OFICI O PRO-FESSIO (Veure full adjunt)	PATRÒ PER AL QUAL ES TREBALLA	¿Sap llegir?	¿Sap escriure?	Classificació veïnal i Observacions
	PATERN	MATERN		MUNICIPI	PROVINCIA (Si és a l'estranger, Nació)		MUNICIPI	PROVINCIA (Si és a l'estranger, Nació)							
	En aquesta casella s'indiquen els cognoms dels pares i dels avis														

L'Agent Repartidor,

Jordi Vidal

El Cap de casa,

Angel Vidal

Benifallé 3 de març del 1936

Seuen castigats amb les penes d'arrest major i multa de 125 a 1.250 pessetes els que, desobedint l'Autoritat, es neguin a omplir o tornar, en la forma que es indica, el full d'inscripció. 1.º Els que en la redacció dels mateixos fulls manquesin a la veritat, amagant-la o començant a falsificar-la. 2.º Els que en la redacció dels mateixos fulls manquesin a la veritat, amagant-la o començant a falsificar-la.

En aquesta full, extret del Padró d'habitants de Benifallet de l'any 1936, es mostra l'empadronament de la família de Pepa Povill Trilla.

Com bé vaig comentar en les entrevistes, la Pepa era l'encarregada de portar el forn del poble. Al document es pot apreciar com es constata que es reconeix en l'ofici de pastisser al seu home, Angel Vidal Povill i no pas a ella. Només mencionen que el seu ofici era “ faenes de la casa”. Queda doncs clarament palès que la funció que tenien les dones per defecte era de cuidar de la casa i la família.

L. Cato

N.º -310-

444 55 183
4 May 1942

Escritura

DE

D O N A C I O N

otorgada por los consortes D. José Balart Pellisa y Dña. María Teresa Solé Moreso, a favor de su hija Dña. JOSEFA BALART SOLÉ (asistida de su esposo D. Ramón Lluís Ripoll).

1. 475.
2. 40'20.
3. 8'05
4. 48'00
5.

Autorizada

POR

RAIMUNDO NEGRE BALEG

Abogado, Licenciado en Filosofía y Letras

Notario del Ilustre Colegio de Barcelona con residencia en Mora de Ebro

a 1 de diciembre de 1942.

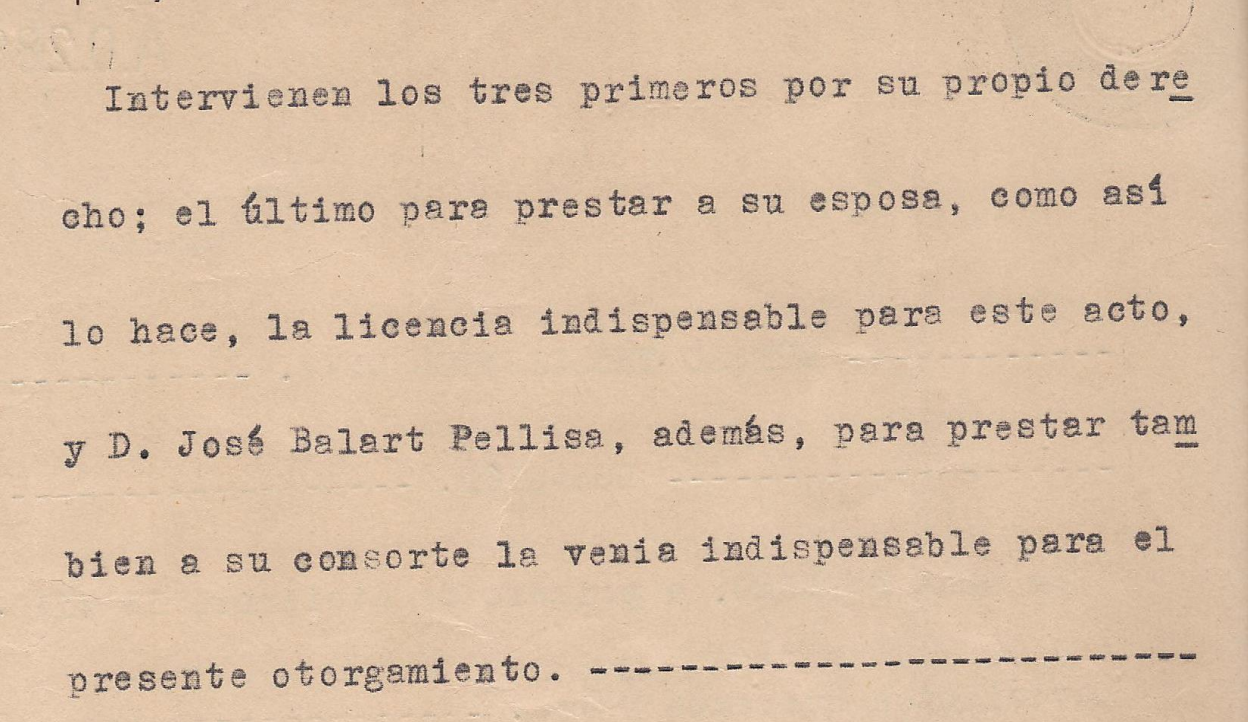
Per veure fins quin era el punt en què la dona no tenia dret a ser propietària dels seus béns o bé ser independent, mostro en la pàgina anterior la portada d'una escriptura de l'any 1942.

La frase central del paper diu:

“atorgada por los consortes D.José Balart Pellisa y Dña María Teresa Solé Moreso, a favor de su hija Dña Josefa Balart Solé (asistida de su esposo D.Ramón Lluís Ripoll).”

He assenyalat les últimes paraules en color groc perquè es vegi el missatge que es vol transmetre: la dona no tenia el dret d'acceptar béns o firmar papers sense el consentiment del seu marit.

A dintre del document, concretament a la pàgina 2, hi trobem escrit un paràgraf on es veu que han de comparèixer els marits havien de comparèixer davant notari pre “prestar licencia indispensable para este acto” tot i ser les dones les propietàries de les finques a escriturar.

Intervienen los tres primeros por su propio dere
cho; el último para prestar a su esposa, como así
lo hace, la licencia indispensable para este acto,
y D. José Balart Pellisa, además, para prestar tam
bien a su consorte la venia indispensable para el
presente otorgamiento. -----

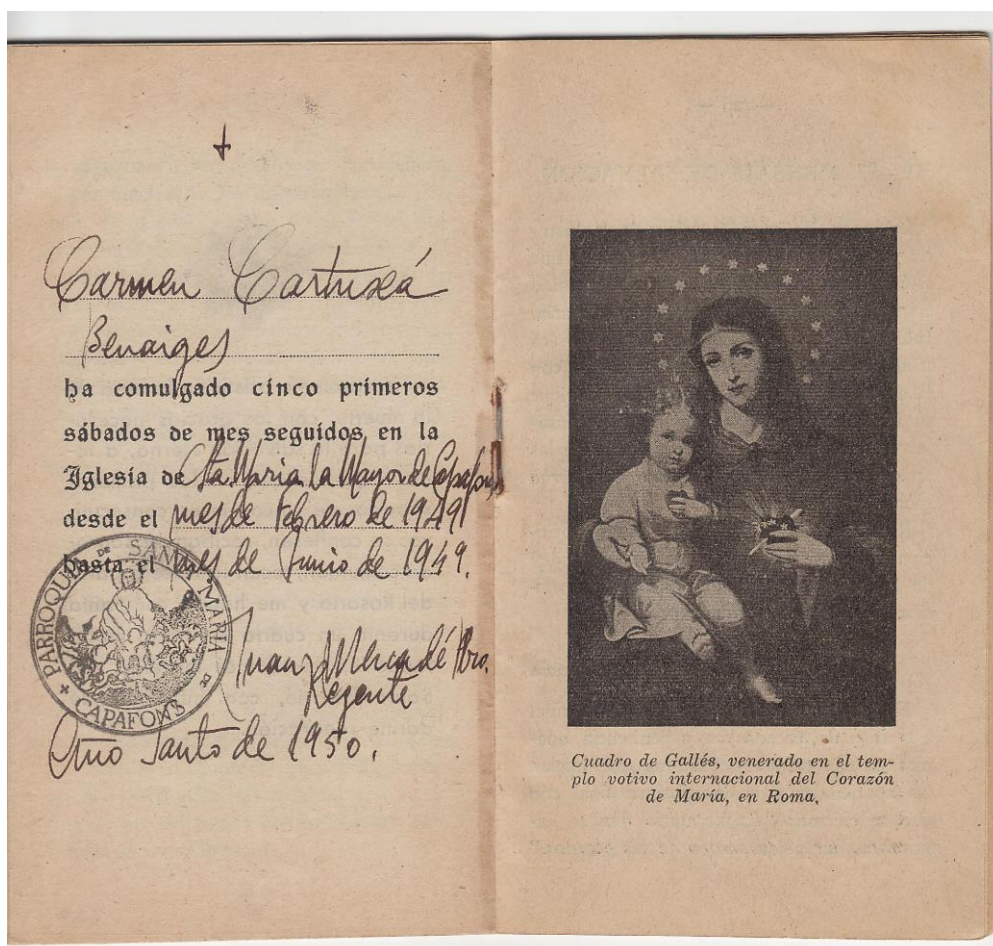

Tal era el punt en què la religió tenia a veure en la societat que donava aquestes medalles a les xiquetes que prenen la comunió.

Com es pot observar a la fotografia, amb un missatge en llatí *Tota pulchra est maria*, que significa “Tota bella és Maria” i a la part del darrera “Hijas de la purissima concepcion de Maria”.

Amb això pretenien que les xiquetes petites tinguessin la imatge de Maria com a “ídol” o referència.

I això no és tot. Per tal de controlar l'assistència a missa, els donaven unes llibretes amb històries i també registraven quants dies assistien a l'església.

Exemples de labors que aprenien a fer a l'escola i fets *in situ*.

Aquest objecte va ser regalat a Dolores Salaet Panisello com a una joguina. La seva funció és guardar el fil per no portar-lo a la mà i que s'embruti mentre es cus. Imaginem-nos amb això quina era la concepció de la infantesa, del joc, de les condicions de rol i de la projecció de la dona adulta que es tenia a l'època.

12. ANNEXOS

En aquest apartat es troben les entrevistes de les dones escrites de manera literal i per ordre en com estan presentades en el treball.

Família 1

Persona: **Pepa Povill Trilla**

Edat: -

Estat civil: -

Nombre de fills: tres

Lloc on vas néixer: Benifallet

Lloc que ocupes en els teus germans: primogènita

Professió: Fornera

RELACIONS SOCIALS EN L'ENTORN IMMEDIAT

HEURA: Vives en un mas o en un poble?

LUCRECIA (néta): En un poble.

HEURA: Com eren les teves relacions familiars (de jove, soltera i casada): d'autoritat, de respecte, de jerarquia de llibertat?

LUCRECIA (néta): D'autoritat

HEURA: Podies relacionar-te igual a dins de casa que fora?

LUCRECIA (néta): Sí.

HEURA: Quan eres petita quines eren les teves tasques habituals?

LUCRECIA (néta): Ajudar a la dona que la cuidava.

HEURA: Tenies temps per jugar?

LUCRECIA (néta): Sí.

HEURA: Les primeres relacions en amigues quan van ser?

LUCRECIA (néta): Quan anava al col·legi.

HEURA: Com vas conèixer el teu home?

LUCRECIA (néta): El va conèixer perquè era del poble.

HEURA: T'has sentit mai discriminada pel fet de ser dona?

LUCRECIA (néta): No s'hi va sentir mai.

TASQUES DINS L'ÀMBIT DOMÈSTIC I DE TREBALL

HEURA: Quines eren les tasques que tenies que fer a casa?

LUCRECIA (néta): Tenia que encarregar-se de fer-ho tot.

HEURA: Recordes quan vas començar a treballar? On va ser?

LUCRECIA (néta): Va començar a treballar quan era una xiqueta a la casa d'un metge

HEURA: De què has treballat?

LUCRECIA (néta): De minyoneta i de fornera.

HEURA: Has treballat al camp?

LUCRECIA (néta): Sí, també va treballar-hi.

HEURA: T'has sentit ben pagada pel teu treball?

LUCRECIA (néta): Era una dona de patrimoni en aquell temps, sí que s'hi sentia bé.

HEURA: Tenies autonomia per disposar del teu sou?

LUCRECIA (néta): Sí, sempre en va tenir.

HEURA: T'has sentit mai discriminada pel fet de ser dona?

LUCRECIA (néta): No.

INFLUÈNCIA DE LA RELIGIÓ

HEURA: Com influencia la religió les diferents etapes de la teva vida?

LUCRECIA (néta): La religió per a ella no era. No li agradava

HEURA: Has rebut els sagraments de l'església catòlica? Va ser una opció personal / familiar, un rictus social o una obligació?

LUCRECIA (néta): Suposo que sí perquè en aquell temps no et podies casar d'altra manera.

HEURA: Anaves o vas missa? Per quins motius?

LUCRECIA (néta): No hi anava perquè no hi creia

HEURA: En algun moment de la teva vida has sentit fe i necessitat d'anar-hi o hi has assistit només per obtenir reconeixement social?

LUCRECIA (néta): Per reconeixement social.

HEURA: La religió va tenir influència en la teva manera de vestir?

LUCRECIA (néta): En ella no, no era una dona com aquelles del mocadoret al cap.

EDUCACIÓ

HEURA: Vas anar a l'escola? Quant temps?

LUCRECIA (néta): No va anar a l'escola però li van ensenyar a llegir, escriure i contar a Jesús la dona del metge.

HEURA: Et sembla que si haguessis tingut l'oportunitat d'estudiar la teva vida hauria millorat?

LUCRECIA (néta): Si hagués tingut l'oportunitat de la forma que era ella hagués millorat moltíssim.

- **COM MALGRAT LA SITUACIÓ DIFÍCIL TE'N SURTS? CREUS QUE HAS TINGUT ÈXIT? QUINES HAN ESTAT LES CLAUS PER SORTIR-TE'N?**

Se'n va sortir gràcies a que va tenir molta sort i que era molt treballadora. No parava mai. Evidentment que va tenir èxit. Les claus per sortir-se'n van ser estalviar diners i no parar de treballar.

Persona: **Lucrecia Vidal Lluís**

Edat: 60

Estat civil: Casada

Nombre de fills: Dos

Lloc on vas néixer: Benifallet

Lloc que ocupes entre els teus germans: filla única

Professió: Pagesa

RELACIONS SOCIALS EN L'ENTORN IMMEDIAT

HEURA: Vives en un mas o en un poble?

LUCRECIA: Vaig néixer al poble i després vivia al mas fins als cinc anys. Després vaig anar al poble.

HEURA: Com eren les teves relacions familiars (de jove, soltera i casada): d'autoritat, de respecte, de jerarquia de llibertat?

LUCRECIA: D'autoritat sempre.

HEURA: Podies relacionar-te igual a dins de casa que fora?

LUCRECIA: Dins de casa només quan no anava a col·legi em podia relacionar bé, bé en la Teresa (ma cosina) i amb ma iaia, los altres "de got i ganivet". A fora no recordo com em relacionava. No em feia falta la gent, no era una persona que tampoc m'interessés gaire la gent.

Ah!! jo no els havia de tractar de vostè. No els sabia mal si no els tractava d'aquesta manera. Aixomés va passar amb ma sogra i amb mon sogre perquè vivien damunt d'un pedestal.

HEURA: Quan eres petita quines eren les teves tasques habituals?

LUCRECIA: Quan anava a col·legi era aixecar-me, vestir-me, esmorzar, em pentinaven perquè portava trenes i no me les podia fer jo i després cap a l'escola.

HEURA: Tenies temps per jugar?

LUCRECIA: Sí, a la tarda i després de dinar algun dia.

HEURA: On anaves quan sorties? (petita, adolescent, adulta)

LUCRECIA: Quan sortia cap a casa ma iaia. I si jugàvem, jugàvem per allí al carrer, no ens allunyàvem gens. Quan vaig ser més gran ja era més complicat perquè llavors ma mare no em deixava sortir. Quan vaig tenir uns onze anys se va acabar lo sortir perquè jo vivia al forn amb ma iaia i quan van pujar els meus pares cap allà a la casa de la plaça, ma mare ja no em deixava sortir. Els diumenges si anaves al cine havia de venir ella, al ball encara hi anava però havia de ser voltada d'amigues que sinó

tampoc hi podia anar. A passejar també havia de prendre amigues, que si no tampoc hi podia anar. Tot igual. Podies sortir per a treballar, això no t'ho privava ningú. A treballar lo que vulguesses, saps? Lo demés no.

HEURA: Quan vas començar a sortir?

LUCRECIA: Pos vaig començar a sortir allavons dels diumenges i coses d'estes pràcticament t'hauria de dir quan em vaig casar. Sí perquè és que no em deixaven anar... ni que festegéssim Josep i jo no ens deixaven anar a cap lloc que anessem sols. Les altres amigues feien el que volien, jo no sortia per ma mare i ma iaia de casa; per elles. Tenien un tabú seu posat raro que no treia cap a res. Com si estessem en la Inquisició, mira...

HEURA: Les primeres relacions en amigues quan van ser?

LUCRECIA: A col·legi.

HEURA: Quan vas començar a relacionar-te amb nois?

LUCRECIA: En nois va deure ser cap als 13 anys o 13 i mig perquè als 14 anys ja festejava amb el meu home.

HEURA: Com vas conèixer el teu home?

LUCRECIA: El coneixia del poble i perquè només érem dos colles.

HEURA: El teu home va tenir que anar a demanar el vistiplau del teu pare per començar a tenir una relació amb tu?

LUCRECIA: Sí, encara me'n recordo com si ara fos. Estava nerviós. Tenia 15 anys i mon pare li va dir que fins els 16 no el volia veure a casa però les circumstàncies que van marcar ma mare i ma iaia van fer que fos als 15 anys. Va ser lo primer dia de Festes.

HEURA: Quina ha estat l'evolució de les teves relacions socials al llarg de la vida?, és a dir, tens la mateixa llibertat ara que abans? A què creus que és degut?

LUCRECIA: No tinc la mateixa llibertat ara que abans. Va ser quan em vaig casar que vaig poder tenir llibertat. Quan em vaig casar lo meu home me va dir que m'espavilés i que no fes cas a ningú. Que em tragués el carnet de conduir, que encara no me l'havien deixat treure perquè ell no estaria i jo no tenia que dependre de ningú. Em vaig casar als 21 anys. Crec que és degut a que he tingut una educació diferent, abans no podia fer res que no em manessin o que no em diguessin que ho podia fer i una volta em vaig casar ja no em podia dir res ningú.

HEURA: T'has sentit mai discriminada pel fet de ser dona?

LUCRECIA: Moltes vegades.

HEURA: Si haguessis estat home et sembla que hauries estat tractada de manera diferent? La teua família i la societat del moment t'haurien tractat diferent? En què?

LUCRECIA: Sí, totalment. M'haurien tractat diferent en respecte, en evolució, en deixar-me ser com jo hagués volgut, amb més llibertat.

TASQUES DINS L'ÀMBIT DOMÈSTIC I DE TREBALL

HEURA: Quines eren les tasques que tenies que fer a casa?

LUCRECIA: Totes. No n'hi havia cap que no fes. Les de casa, quan em vaig fer gran les de les finques... tot.

HEURA: Quina va ser la feina de casa que més t'agradava fer i la que més odiaves?

LUCRECIA: La que més m'agradava era posar ordre i la que menys era torcar la pols, encara ho odio ara.

HEURA: Recordes quan vas començar a treballar? On va ser?

LUCRECIA: Sí, als 14 anys em vaig ficar a treballar perquè no em van deixar continuar estudiant.

Al forn fent pastissets.

HEURA: De què has treballat?

LUCRECIA: De pagesa. Primer vaig treballar al forn fent pastissets, després embalant préssecs i després a les finques nostres. I de ramadera també, més tard.

HEURA: Has treballat al camp?

LUCRECIA: Claro, sempre al camp.

HEURA: T'has sentit ben pagada pel teu treball?

LUCRECIA: Sent autònoma no t'hi sents mai. Lo que fas és lo que tens. Hi ha temporades que són molt bones i n'hi ha que no ho són tant.

HEURA: Tenies autonomia per disposar del teu sou?

LUCRECIA: Sempre n'he tingut. Això sí. Josep no m'ha mirat mai les mans. Quan vaig començar a treballar al forn mon pare em va dir "els diners que guanyis són teus", eren poquets però quan me'n donava compte, ma iaia d'aquí ja me'ls havia fotut. Quan em vaig casar el meu home em va dir "espavila't, aquí estan los diners de casa però espavila't". Quan vaig muntar el primer negoci meu que va ser la granja de conills li vaig dir que hauríem d'anar per separat perquè d'aquesta manera ell no pensaria que gasto diners seus i jo no pensaria que ell gasta els meus. Ja

vam posar a tots els comptes a nom dels dos però els meus són els meus i els seus són els seus.

HEURA: Rebies el mateix sou que els homes que treballaven en tu?

LUCRECIA: No, les dones sempre cobraven d'una altra manera. Quan anàvem a fer els préssecs per exemple, els homes cobraven un sou i les dones un altre. Els homes sempre més. En tot.

HEURA: T'has sentit mai discriminada pel fet de ser dona?

LUCRECIA: Sí

HEURA: Creus que hagués estat diferent si haguessis sigut una dona de ciutat?

LUCRECIA: Pos no ho sé. Jo suposo que no calia ser de ciutat però si jo hagués pogut estudiar, aquí m'hagués sentit diferent ja.

HEURA: Com han evolucionat les tasques al llarg de la teva vida? Creus que tens la mateixa autonomia i reconeixement social ara que abans? A què creus que és degut?

LUCRECIA: De quan em vaig casar fins aquí he fet una evolució en gent, en amistats, en estudis, en moltes coses i que de l'altra manera no els tenia. I clar, sí... molts i molts homes me reconeixen, però molts! Potser més que les dones! Perquè n'hi ha que et miren una miqueta de reüll segons lo que fas.

Crec que és degut a que jo he canviat un munt i la societat una mica.

INFLUÈNCIA DE LA RELIGIÓ

HEURA: Com influencia la religió les diferents etapes de la teva vida?

LUCRECIA: A l'escomençament com una dictadura comença la religió perquè com aquí eren tan catòlics pos resultava que si no anaves a missa los diumenges no podies anar al ball. I per exemple que vingués a les cinc de la tarda d'embalar préssecs si després no anava a missa, no em deixaven anar al ball. Tot després de treballar tota la setmana com una burra i havies d'anar a missa! Sort que teníem lo capellà que li diem "corre mossèn que lo ball toca!" i ell deia " a mi també m'esperen al cafè, vinga va!" i en un quart d'hora s'acabava la missa.

HEURA: Has rebut els sagraments de l'església catòlica? Va ser una opció personal / familiar, un rictus social o una obligació?

LUCRECIA: Sí, tots, no me n'he deixat cap!

Va ser una obligació i un rictus social. Veiguets, sinó t'haguessen marcat unes banyes.

HEURA: Anaves o vas missa? Per quins motius?

LUCRECIA: Sí. Perquè m'obligaven.

HEURA: En algun moment de la teva vida has sentit fe i necessitat d'anar-hi o hi has assistit només per obtenir reconeixement social?

LUCRECIA: No, reconeixement social ni un, quan he volgut jo que he manat jo, he anat quan he volgut i prou.

HEURA: La religió va tenir influència en la teva manera de vestir?

LUCRECIA: En un temps sí perquè ens feien portar una mantellina al cap. I també en màniga llarga, no podies anar ni en màniga curta ni en tirantets.

HEURA: Creus que la religió ha tingut la mateixa influència en tu de petita que de gran?

LUCRECIA: No perquè allavons era una obligació i ara no ho és.

EDUCACIÓ

HEURA: Vas anar a l'escola? Quant temps?

LUCRECIA: Sí. Fins els 13 anys.

HEURA: Quin tipus d'escola era: mixta o amb separació de gèneres?

LUCRECIA: Separació total. Separats que no ens veiguessim. Uns al camp de futbol i els altres al convent.

HEURA: Com era el mestre/a?

LUCRECIA: Sempre era mestra. Hi havia de tot; n'hi havia de bones i n'hi havia de "sarjentos", dictadores.

HEURA: Què t'ensenyaven? Què hi vas aprendre?

LUCRECIA: Em van ensenyar lo bàsic. Cosíem per la tarda i pel de matí eren lliçons. Per la tarda eren lliçons de costura i després ja quan ens vam posar a fer el batxillerat ja era estudiar. I religió, molta religió, els dissabtes es feia religió tot el de matí.

HEURA: Quan no eres a l'escola, anaves al repàs?

LUCRECIA: Anava al repàs sí. I vaig ser la primera que va tenir un mestre al repàs. Una bellíssima persona. Fèiem reforç del que feia falta.

HEURA: Has tingut l'oportunitat de marxar a estudiar fora del poble?

LUCRECIA: Sí que l'he tingut però no em van deixar agarrar-la. Em van dir que m'havia de quedar a cuidar a ma mare i a ma iaia. I mira que em pagaven la carrera i el suport i tot. Ma iaia va dir "que hem de fer natros

sense la xiqueta, que hem de fer, la necessitem!" I ma mare li va donar la raó a ma iaia. Mon pare sí que em deixava marxar.

HEURA: Recordes quina edat tenies quan vas deixar d'anar a l'escola?

LUCRECIA: Sí, tretze anys, tretze anys i mig.

HEURA: Per quins motius vas deixar d'anar-hi?

LUCRECIA: Perquè no em deixaven estudiar i no es podia estudiar aquí al poble i anar-te'n a fer els exàmens una vegada a l'any a Tortosa. Lo batxillerat era molt complicat, les mestres no estaven preparades per ensenyar el batxillerat.

HEURA: Et sembla que si haguessis tingut l'oportunitat d'estudiar la teva vida hauria millorat?

LUCRECIA: Sí, o per lo menos hagués canviat, hagués tingut un altre enfoc, hagués pogut triar, que ara no he pogut triar ja sigui a l'hora de treballar o de independitzar-me. Vaig tenir que agafar lo mateix camí que normalment agafava tothom, unes evolucionaven i les altres no, que era casar-te per apartar-te d'aquell nucli que no et deixava moure. Home, no podia anar ni a Tortosa tot sola fins que em vaig casar. Les altres amigues anaven a Tortosa, a Tarragona i es quedaven allà on volien i tot, l'única a qui matxucaven de totes era a mi.

- **COM MALGRAT LA SITUACIÓ DIFÍCIL TE'N SURTS? CREUS QUE HAS TINGUT ÈXIT? QUINES HAN ESTAT LES CLAUS PER SORTIR-TE'N?**

Home, jo penso que sí que he tingut èxit perquè he fet moltes coses que molta gent d'aquí del poble de la meva edat no ha fet

Les claus del meu èxit: la llibertat que em va donar el meu home i el vici de treballar i de superar-se cada dia, cada dia.

Persona: **Paquita Borrull Vidal**

Edat: 34

Estat civil: Casada

Nombre de fills: tres

Lloc on vas néixer: Tortosa

Lloc que ocupes en els teus germans: primogènita

Professió: infermera

RELACIONS SOCIALS EN L'ENTORN IMMEDIAT

HEURA: Vives en un mas o en un poble?

PAQUITA: En un poble.

HEURA: Com eren les teves relacions familiars (de jove, soltera i casada): d'autoritat, de respecte, de jerarquia de llibertat?

PAQUITA: De respecte amb una mica de llibertat

HEURA: Podies relacionar-te igual a dins de casa que fora?

PAQUITA: Sí.

HEURA: Quan eres petita quines eren les teves tasques habituals?

PAQUITA: Anar a l'escola, fer-me el llit, fer els deures que em manaven i ajudar a ma mare

HEURA: Tenies temps per jugar?

PAQUITA: Sí.

HEURA: Les primeres relacions en amigues quan van ser?

PAQUITA: Quan vaig començar a anar a col·legi.

HEURA: Com vas conèixer el teu home?

LUCRECIA (néta): El vaig conèixer un dia que vam anar al cine amb les meves amigues a Roquetes.

HEURA: T'has sentit mai discriminada pel fet de ser dona?

PAQUITA: No

TASQUES DINS L'ÀMBIT DOMÈSTIC I DE TREBALL

HEURA: Quines eren les tasques que tenies que fer a casa?

PAQUITA: Parar la taula, fer el llit, agranar la casa i fregar-la i alguna més.

HEURA: Recordes quan vas començar a treballar? On va ser?

PAQUITA: Vaig començar a treballar al tros dels meus pares. Sempre els he ajudat.

HEURA: De què has treballat?

PAQUITA: De pagesa i d'infermera.

HEURA: Has treballat al camp?

PAQUITA: Sí, també va treballar-hi.

HEURA: T'has sentit ben pagada pel teu treball?

PAQUITA: Sí.

HEURA: Tenies autonomia per disposar del teu sou?

PAQUITA: Sí, sempre.

HEURA: Rebies el mateix sou que els homes que treballaven en tu?

PAQUITA: Sí.

HEURA: T'has sentit mai discriminada pel fet de ser dona?

PAQUITA: No.

HEURA: Creus que hagués estat diferent si haguessis sigut una dona de ciutat?

PAQUITA: Actualment estic vivint en una ciutat i ja em considero com una dona de ciutat. Però sí que sempre seré de poble i això no canvia res.

HEURA: Com han evolucionat les tasques al llarg de la teva vida? Creus que tens la mateixa autonomia i reconeixement social ara que abans? A què creus que és degut?

PAQUITA: Sí, fa uns deu anys que treballo i sempre ha estat tot igual.

INFLUÈNCIA DE LA RELIGIÓ

HEURA: Com influencia la religió les diferents etapes de la teva vida?

PAQUITA: La religió és una cosa que no influència gaire la meva vida perquè no sóc gaire creient.

HEURA: Has rebut els sagraments de l'església catòlica? Va ser una opció personal / familiar, un rictus social o una obligació?

PAQUITA: Sí, per rictus social.

HEURA: Anaves o vas missa? Per quins motius?

PAQUITA: Vaig a missa quan em convé anar-hi sinó no hi vaig.

HEURA: En algun moment de la teva vida has sentit fe i necessitat d'anar-hi o hi has assistit només per obtenir reconeixement social?

PAQUITA: He assistit per obtenir reconeixement social. Només hi vaig quan m'inviten a un casament, comunió, etc.

HEURA: La religió va tenir influència en la teva manera de vestir?

PAQUITA: No, no n'ha tingut mai.

HEURA: Creus que la religió ha tingut la mateixa influència en tu de petita que de gran?

PAQUITA: Quan era petita anava a missa perquè anava amb les meves amigues perquè havíem de fer la comunió però a mesura que vaig anar creixent vaig deixar d'anar-hi.

EDUCACIÓ

HEURA: Vas anar a l'escola? Quant temps?

PAQUITA: Sí, fins als 12 anys.

HEURA: Quin tipus d'escola era: mixta o amb separació de gèneres?

PAQUITA: Escola mixta i pública.

HEURA: Com era el mestre/a?

PAQUITA: Vaig tenir molt bons mestres, vaig aprendre moltíssim.

HEURA: Què t'ensenyaven? Què hi vas aprendre?

PAQUITA: De tot, Matemàtiques, Castellà, Ciències Socials i Naturals, Plàstica, etc.

HEURA: Quan no eres a l'escola, anaves al repàs?

PAQUITA: No, no he anat mai.

HEURA: Has tingut l'oportunitat de marxar a estudiar fora del poble?

PAQUITA: Sí, és una de les coses per la qual em sento molt afortunada.

HEURA: Recordes quina edat tenies quan vas deixar d'anar a l'escola?

PAQUITA: Sí, tenia 12 anys.

HEURA: Per quins motius vas deixar d'anar-hi?

PAQUITA: Perquè vaig seguir estudiant a Tortosa.

HEURA: Et sembla que si haguessis tingut l'oportunitat d'estudiar la teva vida hauria millorat?

PAQUITA: La meva vida ha millorat gràcies als estudis.

- **COM MALGRAT LA SITUACIÓ DIFÍCIL TE'N SURTS? CREUS QUE HAS TINGUT ÈXIT? QUINES HAN ESTAT LES CLAUS PER SORTIR-TE'N?**

Estudiant i treballant molt. Els meus pares em deien que estudiés perquè ells no ho havien tingut gens fàcil i això és el que vaig fer.

Família 2

Persona: **Josefa Panisello Povill**

Edat: -

Estat civil:

Nombre de fills: dos

Lloc on vas néixer: Benifallet

Lloc que ocupes entre els teus germans: primogènita

Professió: Mestressa

RELACIONS SOCIALS EN L'ENTORN IMMEDIAT

HEURA: Vives en un mas o en un poble?

DOLORES (filla) : En un poble.

HEURA: Com eren les teves relacions familiars (de jove, soltera i casada):
d'autoritat, de respecte, de jerarquia de llibertat?

DOLORES (filla): De respecte total.

HEURA: Podies relacionar-te igual a dins de casa que fora?

DOLORES (filla): Sí.

HEURA: Quan eres petita quines eren les teves tasques habituals?

DOLORES (filla): Ajudar a sa mare i anar a col·legi.

HEURA: Tenies temps per jugar?

DOLORES (filla): Poc.

HEURA: Quan vas començar a sortir?

DOLORES (filla): Quan jugava al carrer si hi jugava alguna vegada.

HEURA: Les primeres relacions en amigues quan van ser?

DOLORES (filla): Al carrer.

TASQUES DINS L'ÀMBIT DOMÈSTIC I DE TREBALL

HEURA: Quines eren les tasques que tenies que fer a casa?

DOLORES (filla): Casi totes menos fer el menjar.

HEURA: Recordes quan vas començar a treballar? On va ser?

DOLORES (filla): Sempre va treballar com a mestressa de casa.

HEURA: Has treballat al camp?

DOLORES (filla): No

INFLUÈNCIA DE LA RELIGIÓ

HEURA: Has rebut els sagraments de l'església catòlica? Va ser una opció personal / familiar, un rictus social o una obligació?

DOLORES (filla): Sí, va ser una obligació i un rictus social

HEURA: Anaves o vas missa? Per quins motius?

DOLORES (filla): Si hi anava era per rictus social i no perquè hi creia però casibé mai hi va anar.

HEURA: En algun moment de la teva vida has sentit fe i necessitat d'anar-hi o hi has assistit només per obtenir reconeixement social?

DOLORES (filla): Per reconeixement social.

EDUCACIÓ

HEURA: Vas anar a l'escola? Quant temps?

DOLORES (filla): Sí, dels sis als catorze anys.

HEURA: Quin tipus d'escola era: mixta o amb separació de gèneres?

DOLORES (filla): Amb separació de gèneres. Va anar a les monges

HEURA: Has tingut l'oportunitat de marxar a estudiar fora del poble?

DOLORES (filla): No.

HEURA: Recordes quina edat tenies quan vas deixar d'anar a l'escola?

DOLORES (filla): 14 anys

HEURA: Per quins motius vas deixar d'anar-hi?

DOLORES (filla): perquè s'havia d'anar a estudiar a fora i aquí al poble ja no continuaven.

Persona: **Dolores Salaet Panisello**
Edat: 79
Estat civil: Vídua
Nombre de fills: cinc
Lloc on vas néixer: Benifallet
Lloc que ocupes entre els teus germans: primogènita
Professió: Mestressa

RELACIONS SOCIALS EN L'ENTORN IMMEDIAT

HEURA: **Vivies en un mas o en un poble?**

DOLORES: Fins els 10 anys al poble i quan en vaig fer 10 al mas; al Figueràl.

HEURA: **Com eren les teves relacions familiars (de jove, soltera i casada): d'autoritat, de respecte, de jerarquia de llibertat?**

DOLORES: A casa nostra manava mon pare. Sempre han manat los pares i els iaïos. Tu diràs lo respecte que els hi havíem de tenir. De casada igual, fins que no va morir ma mare sempre manava ella.

HEURA: **Podies relacionar-te igual a dins de casa que fora?**

DOLORES: Sí

HEURA: **Quan eres petita quines eren les teves tasques habituals?**

DOLORES: Sempre me vaig criar de manera delicada perquè vaig tenir una pleura al pulmó quan era petita, en plena guerra.

HEURA: **Tenies temps per jugar?**

DOLORES: Sí, jugàvem al carrer en les amigues. Jugàvem al marro, a saltar corda...

HEURA: **On anaves quan sorties? (petita, adolescent, adulta)**

DOLORES: Al carrer i fins als quinze anys per anar al col·legi.

HEURA: **Quan vas començar a sortir?**

DOLORES: De petita, al carrer.

HEURA: **Les primeres relacions en amigues quan van ser?**

DOLORES: Quan sortia al carrer i al col·legi.

HEURA: **Quan vas començar a relacionar-te amb nois?**

DOLORES: Quan vaig ser més grandeta.

HEURA: Com vas conèixer el teu home?

DOLORES: Ara si que em mates! no me'n recordo. Devia tenir divuit anys. Era del poble.

HEURA: El teu home va tenir que anar a demanar el vistiplau del teu pare per començar a tenir una relació amb tu?

DOLORES: Això sí home, va pujar al Figuerol perquè li vaig dir "si avui no puges allà dalt a mi no em deixaran baixar".

HEURA: Quina ha estat l'evolució de les teves relacions socials al llarg de la vida?, és a dir, tens la mateixa llibertat ara que abans? A què creus que és degut?

DOLORES: No, no es pot comparar la llibertat que hi ha ara en la que hi havia abans. Bueno ara és un ambient i abans era un altre. Abans a penes et deixaven sortir. Però ara també hi ha massa llibertat. És degut a com evoluciona la vida que tot ha canviat, una mica massa de pressa.

HEURA: T'has sentit mai discriminada pel fet de ser dona?

DOLORES: No.

HEURA: Si haguessis estat home et sembla que hauries estat tractada de manera diferent? La teua família i la societat del moment t'haurien tractat diferent? En què?

DOLORES: Diferent no perquè a mi me tractaven tots bé i m'estimaven molt. Potser com que només vaig ser filla única...

TASQUES DINS L'ÀMBIT DOMÈSTIC I DE TREBALL

HEURA: Quines eren les tasques que tenies que fer a casa?

DOLORES: Agranar, escurar, torcar la pols i fer los llits i després a collir verdura al tros.

HEURA: Creus que eren diferents a les dels teus germans nois?

DOLORES: No he tingut germans.

HEURA: Quina va ser la feina de casa que més t'agradava fer i la que més odiaves?

DOLORES: Torcar la pols la que més i fer els llits, tot m'agradava.

HEURA: Recordes quan vas començar a treballar? On va ser?

DOLORES: Sempre he sigut mestressa de casa i si he treballat ha sigut per a casa i al tros.

HEURA: De què has treballat?

DOLORES: A casa, sempre a casa.

HEURA: Has treballat al camp?

DOLORES: Sí.

HEURA: T'has sentit ben pagada pel teu treball?

DOLORES: No em pagaven per treballar.

HEURA: Tenies autonomia per disposar del teu sou?

DOLORES: Pos si no cobrava filla meua!

HEURA: Rebies el mateix sou que els homes que treballaven en tu?

DOLORES: /

HEURA: T'has sentit mai discriminada pel fet de ser dona?

DOLORES: No.

HEURA: Creus que hagués estat diferent si haguessis sigut una dona de ciutat?

DOLORES: Ai, potser sí. No ho sé no t'ho puc contestar perquè no ho sé. A la ciutat no fan lo que fan als pobles, fan coses diferents, llavors segur que sí.

HEURA: Com han evolucionat les tasques al llarg de la teva vida? Creus que tens la mateixa autonomia i reconeixement social ara que abans? A què creus que és degut?

DOLORES: No, ara en tinc més. Però ara només puc viure per a mi. No puc ajudar gaire ara perquè no em deixen fer. És degut al canvi que fa la gent.

INFLUÈNCIA DE LA RELIGIÓ

HEURA: Com influencia la religió les diferents etapes de la teva vida?

DOLORES: Ai, jo sense sufocar-me. Si em convé anar a missa vaig a missa sinó, no vaig. La doctrina la sabia de punta a punta. I sempre a passar los rosaris. Com que sabien que jo no era catòlica la mestra em feia passar el rosari al col·legi.

HEURA: Has rebut els sagraments de l'església catòlica? Va ser una opció personal / familiar, un rictus social o una obligació?

DOLORES: Sí. Va ser per rictus social. Era obligat i tothom ho feia.

HEURA: Anaves o vas missa? Per quins motius?

DOLORES: A missa hi vaig si hi ha algun enterro o si m'acoviden a un casament sinó, no

HEURA: En algun moment de la teva vida has sentit fe i necessitat d'anar-hi o hi has assistit només per obtenir reconeixement social?

DOLORES: Només per obtenir reconeixement social perquè de fe no n'hi ha cap. Tot això són ambusteries i tonteries. Menos mal que ara no hi ha tants retons. Totes les religions són sectes i traïdores.

HEURA: La religió va tenir influència en la teva manera de vestir?

DOLORES: Sí perquè llavors no deixaven anar escotades ni així despullades. Ara tota la comèdia que fan que surten que abans no et deixaven anar així. Havies d'anar en màniga curta i no podies portar tirants

HEURA: Creus que la religió ha tingut la mateixa influència en tu de petita que de gran?

DOLORES: Jo sempre he cregut igual, no m'he sufocat mai per això. De petita anava a missa perquè anava amb les amigues però mai he cregut.

EDUCACIÓ

HEURA: Vas anar a l'escola? Quant temps?

DOLORES: Sí, dels sis als catorze anys.

HEURA: Quin tipus d'escola era: mixta o amb separació de gèneres?

DOLORES: Separada.

HEURA: Com era el mestre/a?

DOLORES: Bona gent, tots bons. Encara que de vegades et fessin putades vaig aprendre igual. Hi havia de tot. Doña Constancia m'estimava molt però era una mala bruixa. Era molt de dretes.

HEURA: Què t'ensenyaven? Què hi vas aprendre?

DOLORES: De tot i de tarda cosir. Ensenyaven a sumar, restar, dividir, multiplicar fèiem aritmètica, geometria, geografia, matemàtiques, gramàtica, ciències físiques, químiques i naturals, etc. També a resar el Pare Nostre, a cantar lo Cara al Sol...

Però la majoria que ensenyaven eren tonteries un exemple d'una lliçó era les sensacions. Representa que si ficaves una ma en aigua calenta i una altra en aigua gelada i després ho ficaves en aigua tèbia una de les mans se tornava gelada i l'altra calenta.

HEURA: Quan no eres a l'escola, anaves al repàs?

DOLORES: Sí, vaig anar al repàs allà al retó. Mon pare a tot arreu on m'ensenyessen em portava a qualsevol lloc. Abans lo que no ensenyaven era idiomes com ara.

HEURA: Has tingut l'oportunitat de marxar a estudiar fora del poble?

DOLORES: Que no, que a mi no em deixaven sortir mai de casa, per a res.

HEURA: Recordes quina edat tenies quan vas deixar d'anar a l'escola?

DOLORES: Catorze anys.

HEURA: Per quins motius vas deixar d'anar-hi?

DOLORES: Perquè aquí al poble ja no te dixaven anar més, si volies havies d'anar fora per continuar.

HEURA: Et sembla que si haguessis tingut l'oportunitat d'estudiar la teva vida hauria millorat?

DOLORES: Home potser sí. Si hagués pogut estudiar jo mestra ho hagués sigut. Però mon pare i ma mare no em van deixar sortir mai de casa perquè deien que havia d'estar allí.

- **COM MALGRAT LA SITUACIÓ DIFÍCIL TE'N SURTS? CREUS QUE HAS TINGUT ÈXIT? QUINES HAN ESTAT LES CLAUS PER SORTIR-TE'N?**

Trobo que èxit sí perquè he tingut cinc fills i hem anat tirant i anant passant sempre. He lluchat molt per poder sortir-me'n sempre cap endavant, pensa que criava gallines ovelles i conills per a poder ficar menjar per a tots los de casa perquè vam arribar a ser deu persones a casa. Les claus han sigut treballar molt, però que molt sense ser negatiu i estalviar molt també.

Persona: **Rosita Múrria Salaet**

Edat: 51

Estat civil: Casada

Nombre de fills: dos

Lloc on vas néixer: Tortosa

Lloc que ocupes entre els teus germans: la quarta

Professió: Cuinera

RELACIONS SOCIALS EN L'ENTORN IMMEDIAT

HEURA: **Vivies en un mas o en un poble?**

ROSITA: En un poble.

HEURA: **Com eren les teves relacions familiars (de jove, soltera i casada): d'autoritat, de respecte, de jerarquia de llibertat?**

ROSITA: Bueno, quan jo era petita de llibertat no gaire, a les dotze havíem d'arribar a casa i no et deixaven anar a cap puesto. Tu ara potser tindràs carnet, sortiràs, natros no. A la nostra època res. Jo no sortia i quan vaig començar a festejar i si per exemple deia "avui anem a Tortosa " de seguida em deien "No, a les dotze aquí!" Igual que la Cenicienta.

De casada ho vaig tenir molt magre perquè com que em vaig casar als dinou anys, pos no tenia diners, no treballàvem i t'havies d'estar molt. Mira per a que et facis una idea érem quintos i lo següent any ja teníem lo crio. Tots sortien de festa i de resopars i jo no sortia. Deia que el meu fill estava malalt i en realitat era perquè no tenia diners per a sortir.

HEURA: **Podies relacionar-te igual a dins de casa que fora?**

ROSITA: Sí, sempre respecte als pares. No els hem tractat mai de vostè però sempre respecte. Actualment pares i fills ja són més amics.

HEURA: **Quan eres petita quines eren les teves tasques habituals?**

ROSITA: Anar a col·legi i fer labors.

HEURA: **Tenies temps per jugar?**

ROSITA: Sí, al carrer. Abans s'hi jugava més que ara.

HEURA: **On anaves quan sorties? (petita, adolescent, adulta)**

ROSITA: Quan era més petita al carrer i quan ja erets més graneta anaves al bar de Perfecto que era com un pub i després als dinou anys quan ja em vaig casar va haver una bona temporada que no sortia perquè havia de cuidar els meus fills. És ara quan surto, ara vaig a tot arreu.

HEURA: Quan vas començar a sortir?

ROSITA: Quan devia tenir quatre o cinc anys. I sortir de quan era més gran fins els setze anys no em van deixar, i encara perquè marxava amb mon germà gran.

HEURA: Les primeres relacions en amigues quan van ser?

ROSITA: Les del col·legi. Anàvem a la OJE, que estava al convent allí on està el consultori.

HEURA: Quan vas començar a relacionar-te amb nois?

ROSITA: Aquí al poble sempre anàvem junts. Jo als catorze anys ja sortia amb Javi.

HEURA: Com vas conèixer el teu home?

ROSITA: Erem petits i anàvem junts a col·legi.

HEURA: El teu home va tenir que anar a demanar el vistiplau del teu pare per començar a tenir una relació amb tu?

ROSITA: Sí.

HEURA: Quina ha estat l'evolució de les teves relacions socials al llarg de la vida?, és a dir, tens la mateixa llibertat ara que abans? A què creus que és degut?

ROSITA: No, ara tinc més llibertat. A què és degut? Pos al canvi, a l'evolució de la vida i de tot. Perquè guanyes diners, tens carnet, els teus pares no t'obliguen i el marit tampoc... Hi ha més llibertat entre la parella i tot en general.

HEURA: T'has sentit mai discriminada pel fet de ser dona?

ROSITA: No, jo no.

HEURA: Si haguessis estat home et sembla que hauries estat tractada de manera diferent? La teua família i la societat del moment t'haurien tractat diferent? En què?

ROSITA: Pos no ho sé, jo a casa meva sempre he estat tractada com els meus germans, on anaven ells anava jo. Però també he portat el tractor, he escapat lo fem, he anat a collir taronges amb ells fins a les cinc de la tarda els diumenges... Ma germana potser ja no tant però jo sempre he anat amb ells. Es van comprar una moto i jo portava la moto. El cotxe als divuit anys ja el portava, sense carnet però jo l'he portat i més. A cada lloc que anaven... jo amb ells.

TASQUES DINS L'ÀMBIT DOMÈSTIC I DE TREBALL

HEURA: Quines eren les tasques que tenies que fer a casa?

ROSITA: Fregar, ordenar... totes. Però jo sempre anava al camp, ja des de molt petita anava al camp amb mon germans

HEURA: Creus que eren diferents a les dels teus germans nois?

ROSITA: Sí, perquè quan arribàvem a casa, per exemple si un d'ells havia de marxar a festejar cap a Xerta li havia de preparar la bossa. Ells ni rentaven la roba ni es feien la bossa ni el menjar ni res. I encara te'n podria dir més.

HEURA: Quina va ser la feina de casa que més t'agradava fer i la que més odiaves?

ROSITA: La que més odiava, i odio encara ara, és torcar la pols. I la que més m'agrada és fregar.

HEURA: Recordes quan vas començar a treballar? On va ser?

ROSITA: Los caps de setmana sempre anava al camp perquè sempre hem tingut terra. Quan hem vaig casar com que tenia els crios petits em vaig ficar a fer de modista durant uns tres anys o quatre. Després ma sogra se va quedar en ells i jo vaig haver de tornar al camp i els caps de setmana treballar on sigués de cambrera. També vaig estar a la carnisseria.

HEURA: De què has treballat?

ROSITA: De pagesa, de modista, cambrera, cuinera, carnissera... De tot on es podés guanyar un duro

HEURA: Has treballat al camp?

ROSITA: Sí.

HEURA: T'has sentit ben pagada pel teu treball?

ROSITA: Hi ha llocs que sí i n'hi ha que no.

HEURA: Tenies autonomia per disposar del teu sou?

ROSITA: Sí.

HEURA: Rebies el mateix sou que els homes que treballaven en tu?

ROSITA: Sí. Sempre que he anat a treballar en Javier hem guanyat los dos lo mateix. Sempre el mateix. Com que no he anat a fer de pagesa per a altres no sé si cobraven més o menys però penso que cobraven menys

perquè encara avui a la S.A.T. les dones cobren 0,50 cèntims menys que els homes.

HEURA: T'has sentit mai discriminada pel fet de ser dona?

ROSITA: No.

HEURA: Creus que hagués estat diferent si haguessis sigut una dona de ciutat?

ROSITA: Pos home potser sí perquè al camp los de ciutat ja no hi van cada cap de setmana. Potser sí perquè hagués tingut una carrera, los de ciutat sempre tenen més possibilitats en quant a estudi. Jo vaig fer el Corte a Roquetes i recordo que va haver un moment que unes modistes volien que anés a Barcelona, a Passeig de Gràcia, allà on hi havia aquelles cases de Santa Eulàlia a fer d'escaladora però mon pare em va dir que no. Feia "Oh, i els dissabtes i diumenges qui anirà a treballar al tros? No marxes, ja en tens prou amb el que tens aquí". Potser també no vaig marxar perquè ja festejava, no ho sé, la qüestió és que em vaig quedar aquí.

HEURA: Com han evolucionat les tasques al llarg de la teva vida? Creus que tens la mateixa autonomia i reconeixement social ara que abans? A què creus que és degut?

ROSITA: Ara que abans no. Abans era tot limitat. Això és degut a que guanyes més diners. Sí que m'han valorat pel que faig però no ho puc comparar amb ara i abans. Jo trobo que tot això és més un tema de diners.

INFLUÈNCIA DE LA RELIGIÓ

HEURA: Com influencia la religió les diferents etapes de la teva vida?

ROSITA: Natros de religió no ho som massa. Ens vam casar pel civil i no hem tingut mai cap problema, en cavi ma mare sí.

HEURA: Has rebut els sagraments de l'església catòlica? Va ser una opció personal / familiar, un rictus social o una obligació?

ROSITA: Sí menys el casament i la confirmació. Jo penso que va ser un rictus social perquè abans tothom ho feia i en el moment que ja vam poder decidir dons ja vaig dir que no.

HEURA: Anaves o vas missa? Per quins motius?

ROSITA: Sí perquè m'obligaven i perquè tothom anava però quan ja no em van obligar més ja no hi anava perquè ho considero una pèrdua de temps.

HEURA: En algun moment de la teva vida has sentit fe i necessitat d'anar-hi o hi has assistit només per obtenir reconeixement social?

ROSITA: Nomes per reconeixement social perquè no hi tinc fe. Penso que anar a missa és com anar a un teatre. Allí on se va s'ha de pagar. Trobo molt malament que cobrin de l'Estat.

HEURA: La religió va tenir influència en la teva manera de vestir?

ROSITA: No ho conto per les nostres edats.

HEURA: Creus que la religió ha tingut la mateixa influència en tu de petita que de gran?

ROSITA: No.

EDUCACIÓ

HEURA: Vas anar a l'escola? Quant temps?

ROSITA: Sí, fins els catorze anys aquí al poble que era l'obligatori.

HEURA: Quin tipus d'escola era: mixta o amb separació de gèneres?

ROSITA: Mixta.

HEURA: Com era el mestre/a?

ROSITA: Jo tinc bon record.

HEURA: Què t'ensenyaven? Què hi vas aprendre?

ROSITA: Ens ensenyaven religió, fèiem labors, també a llegir, escriure, matemàtiques, etc.

HEURA: Quan no eres a l'escola, anaves al repàs?

ROSITA: No, no he anat mai al repàs, l'únic repàs que he anat ha sigut amb mon oncle de Tomaca que era mestre i ens feia una mica de repàs de vegades.

HEURA: Has tingut l'oportunitat de marxar a estudiar fora del poble?

ROSITA: Bueno potser sí que hagués tingut l'oportunitat i enlloc de fer el Corte hagués pogut fer una altra cos però com que a mi m'agradava molt lo cosir i a ma mare també pos vaig anar a Roquetes i vaig fer el Corte allà. Va ser el fil que hi havia a l'època. Però després també m'he tret el títol de cuinera.

HEURA: Recordes quina edat tenies quan vas deixar d'anar a l'escola?

ROSITA: 14 anys.

HEURA: Per quins motius vas deixar d'anar-hi?

ROSITA: Perquè s'acabava en aquesta edat. El que venia després ja havies d'anar a estudiar a fora i tenies que estudiar o treballar. Si hagués marxat a estudiar fora hagués estudiat Infermeria. Hagués marxat de seguida.

HEURA: Et sembla que si haguessis tingut l'oportunitat d'estudiar la teva vida hauria millorat?

ROSITA: Jo crec que sí. Una persona en estudis, i tingui la sort o la probabilitat de trobar una faena viu millor. Sempre m'ha agradat molt cosir. A mi el que m'hagués agradat era després de tenir el títol de Corte i Confecció era marxar quan aquelles modistes m'ho van proposar. Aquell any no sé si estava malalt mon iaio o era una mala època per marxar que ho vaig deixar anar passant i llavors ja no sabia si podria entrar o no i no ho vaig preguntar més. Potser era també perquè ja sortia amb el meu home, tenia disset anys, i entre tot no vaig marxar però a mi m'encantava. Potser ara seria una gran dissenyadora...

- **COM MALGRAT LA SITUACIÓ DIFÍCIL TE'N SURTS? CREUS QUE HAS TINGUT ÈXIT? QUINES HAN ESTAT LES CLAUS PER SORTIR-TE'N?**

No sé si he tingut molt èxit o no però només sé que m'ha costat molt de treball. Te diria que hauria tingut èxit si hagués marxat fora del poble però tampoc me'n repeteixo d'haver fet lo que he fet aquí. La meva prioritat era donar carrera als xiquets, i bona carrera, i l'han tingut. Però treballant molt, dissabtes, diumenges... I moltes hores!

Família 3

Persona: **Rosa March Altadill**

Edat: -

Estat civil: -

Nombre de fills: 2

Lloc on vas néixer: Benifallet

Lloc que ocupes entre els teus germans: Filla única

Professió: Mestressa

RELACIONS SOCIALS EN L'ENTORN IMMEDIAT

HEURA: Vives en un mas o en un poble?

ROSA (filla): Vivia al poble però qual el seu pare va entrar com a masover l'any 1945 va anar a viure al mas.

HEURA: Com eren les teves relacions familiars (de jove, soltera i casada): d'autoritat, de respecte, de jerarquia de llibertat?

ROSA (filla): D'autoritat.

HEURA: Podies relacionar-te igual a dins de casa que fora?

ROSA (filla): Sempre s'havia de relacionar amb respecte a tothom qui parlés.

HEURA: Quan eres petita quines eren les teves tasques habituals?

ROSA (filla): Anar en sa mare cap al Camp de la Bassa i després arribava corrents per anar a col·legi a les nou del matí.

HEURA: Tenies temps per jugar?

ROSA (filla): No gaire perquè no la deixaven

HEURA: Com vas conèixer el teu home?

ROSA (filla): El meu pare i la meva mare es van conèixer perquè vivien junts ja que el pare del meu pare i la mare de la meva mare estaven casats.

HEURA: El teu home va tenir que anar a demanar el vistiplau del teu pare per començar a tenir una relació amb tu?

ROSA (filla): No va fer falta que li demanés perquè vivien junts en la mateixa casa.

HEURA: T'has sentit mai discriminada pel fet de ser dona?

ROSA (filla): La sensació de discriminada en aquella època no es tenia perquè se considerava normal estar subordinada a l'home.

TASQUES DINS L'ÀMBIT DOMÈSTIC I DE TREBALL

HEURA: Quines eren les tasques que tenies que fer a casa?

ROSA (filla): Totes.

HEURA: Recordes quan vas començar a treballar? On va ser?

ROSA (filla): Sí, va començar a treballar als 14 anys fent de criada a la casa del metge del poble.

HEURA: De què has treballat?

ROSA (filla): Va treballar de criada i de pagesa.

HEURA: Has treballat al camp?

ROSA (filla): Sí.

HEURA: Tenies autonomia per disposar del teu sou?

ROSA (filla): Sí que en tenia.

INFLUÈNCIA DE LA RELIGIÓ

HEURA: Has rebut els sagraments de l'església catòlica? Va ser una opció personal / familiar, un rictus social o una obligació?

ROSA (filla): Sí, va ser opció personal.

HEURA: Anaves o vas missa? Per quins motius?

ROSA (filla): Sí perquè eren festes.

HEURA: En algun moment de la teva vida has sentit fe i necessitat d'anar-hi o hi has assistit només per obtenir reconeixement social?

ROSA (filla): Perquè he sentit fe i necessitat d'anar-hi.

HEURA: La religió va tenir influència en la teva manera de vestir?

ROSA (filla): Sí.

EDUCACIÓ

HEURA: Vas anar a l'escola? Quant temps?

ROSA (filla): Sí, dels sis als catorze anys.

HEURA: Quin tipus d'escola era: mixta o amb separació de gèneres?

ROSA (filla): Separació de gèneres.

HEURA: Has tingut l'oportunitat de marxar a estudiar fora del poble?

ROSA (filla): No.

HEURA: Recordes quina edat tenies quan vas deixar d'anar a l'escola?

ROSA (filla): Catorze anys.

HEURA: Per quins motius vas deixar d'anar-hi?

ROSA (filla): Perquè s'havia de seguir estudiant fora del poble.

Persona: Rosa Borrull March

Edat: 69

Estat civil: Casada

Nombre de fills: 2 filles

Lloc on vas néixer: Benifallet

Lloc que ocupes entre els teus germans: Segona

Professió: Jubilada

RELACIONS SOCIALS EN L'ENTORN IMMEDIAT

HEURA: Vivies en un mas o en un poble?

ROSA: Vivia en un mas.

HEURA: Com eren les teves relacions familiars (de jove, soltera i casada): d'autoritat, de respecte, de jerarquia de llibertat?

ROSA: De jove sempre manava mon pare i, després, quan anava a col·legi que estava al poble manava mon iaio i ma iaia. Eren de jerarquia; de llibertat, res.

HEURA: Però tenies bona relació?

Sí, jo tenia bona relació. De soltera el mateix, havia de creure a mon pare i a mon iaio. No em van pegar mai però em feien respecte. Després, de casada la jerarquia va a l'home.

HEURA: Podies relacionar-te igual a dins de casa que fora?

ROSA: Sí, però a casa sempre havia de tractar de vostè, no vaig tractar mai a ningú de tu, ni a ma iaia ni a mon iaio. Si alguna vegada se m'escapava un tu, la contesta era: "que hem nascut los dos el mateix dia?" Sempre he tractat la gent amb respecte als de fora quan eren més grans els he tractat de vostè.

HEURA: Quan eres petita quines eren les teves tasques habituals?

ROSA: Quan anava al mas ajudava a ma mare i al poble anava a buscar aigua a la plaça per a ma iaia que havia d'anar de casa cap a la plaça. Ma iaia em deia: "Rosita! El canti està buit!". I jo, au vinga lo canti al costat lo

pico i el poal i anar-ho a omplir i després ma mare em feia anar a rentar als safareigs. Ma mare baixava un dia a la setmana a rentar, el dilluns o el dimarts i el dia que baixava ella em feia anar a rentar. Jo rentava les coses petites i ella rentava les coses grans com per exemple els llençols i a mi també em feia anar a comprar el sabó i després anàvem les dos a rentar.

HEURA: Tenies temps per jugar?

ROSA: Sí que tenia temps per jugar. Al mas jugava amb una nina que tenia fins que el meu iaio me la va xafar i al poble quan sortíem de col·legi anàvem a dinar i després sortíem a jugar una estona amb les amigues o les veïnes del carrer perquè n'hi havia moltes: l'Eloïna, la Salvadora del Blanc, la Lurdes, l'Anita de Mao, les Raimundes, jo, etc. Aquí al carrer sempre ens ajuntàvem moltes xiquetes.

HEURA: I quan vivies al mas?

ROSA: Clar quan estava al mas, però als sis anys vaig començar el col·legi i després estava de dilluns a dissabte al poble en ma iaia i mon iaio i el dissabte tornava cap al mas.

HEURA: On anaves quan sorties? (petita, adolescent, adulta)

ROSA: Quan era petita només anava amb mons pares. Quan vaig ser petita me'n recordo que vaig anar al ball a Casa Frasés fa molts, molts anys i després los dia de festa senyalada quan sortien mons pares anàvem al ball. Jo també anava al ball després de més adolescent i adulta, miràvem el ball i ens en tornàvem. No ens feien ni pagar perquè érem jovenetes.

Quan va començar la tele a ca Frasés, anàvem allà fèiem un beure i miràvem la televisió una estona però si no anava amb mon pare o ma mare no anava. Després em vaig posar a festejar.

Feien ball i a la nit feien cine. Al cine no m'hi deixaven anar si no venia mon pare o ma mare. D'adolescent tampoc. Anàvem a missa i cada dia posaven los cartons al cine i anàvem a veure quines pel·lícules feien. Hi

havia ball tot l'any, l'orquestra Potenti feia ball cada diumenge a la tarda menys les set setmanes de Setmana Santa

HEURA: Quan vas començar a sortir?

ROSA: Sempre vaig sortir. Sortia de petita, en les amigues. Era joveneta, quan anava al col·legi.

HEURA: Quan estaves al mas no sorties?

ROSA: No vaig sortir fins que no vaig començar l'escola. Quan estava al mas no sortia. Em feia fins i tot por la gent. Només saludava les persones que coneixia. La gent del poble em feia com a por...

HEURA: Les primeres relacions en amigues quan van ser?

ROSA: Sempre vam anar a col·legi i sempre vaig tenir les quatre amigues que tinc en una foto: l'Angelina, la Rosita de Castanyes (que es va morir), la Rosita de Visco i jo. Érem tres Rosites i l'Angelina. Érem amigues d'abans de fer la comunió. Vam fer la comunió totes el mateix any i sempre vam ser amigues.

HEURA: Quan vas començar a relacionar-te amb nois?

ROSA: En nois? Ai, a llavors, no. Anàvem separats al col·legi. Les xiquetes anaven al convent del poble i ells a l'actual escola d'ara.

HEURA: Com vas conèixer el teu home?

ROSA: Quan tenia 17 anys fets. El vaig conèixer aquí al poble a Setmana Santa. Anàvem a passejar per la carretera perquè no hi havia ball i anàvem carretera amunt i carretera avall i llavors, si es posava un al costat es començava la relació.

HEURA: Com? Ah, sí?

ROSA: Passejàvem les tres o quatre noies i si anaves a la vora i es ficava un noi al costat, començava a parlar en tu i la setmana que ve hi tornaves.

HEURA: Però d'abans, no el coneixies pel poble?

ROSA: Home sí que el coneixia del poble.

HEURA: El teu home va tenir que anar a demanar el vistiplau del teu pare per començar a tenir una relació amb tu?

ROSA: Sí va pujar a casa per preguntar si em deixaven anar al cine amb ell. Però mon pare estava agitat i li va tenir que demanar permís a ma mare.

HEURA: Quina ha estat l'evolució de les teves relacions socials al llarg de la vida?, és a dir, tens la mateixa llibertat ara que abans? A què creus que és degut?

ROSA: Ara tinc més llibertat que abans; no depenc de ningú però sempre he estat una persona dependent, he estat manejable, vull dir, fent coses que la meva interioritat no volia com per exemple exigir a la gent que he tingut treballant, a mi no m'hagués agradat ser la "jefa" dirigent. He estat obligada a ser la "jefa" i exigir. El meu caràcter no és així però he estat manejable com el coure.

HEURA: T'has sentit mai discriminada pel fet de ser dona?

ROSA: Sí, clar que m'he sentit discriminada pel fet de ser dona. A partir de casa perquè una dona no ha pogut ser mai la primera en posar-se el plat, ha sigut sempre l'home. Si jo ficava el plat, ma sogra mirava que li fiqués la tallada més grossa al meu home. Ella vigilava. Si posava quatre fruites a la taula, la més grossa la ficava davant del meu home. Ha sigut tan difícil, la convivència!

Al carrer potser no m'he sentit tan discriminada. Home sí perquè jo vaig ser la primera dona que es va treure el carnet de cotxe i clar, per això em miraven de manera discriminada perquè era estrany veure una dona conduir un cotxe. Això davant dels ulls dels "matxistes" de Benifallet, per a ells, jo el que tenia que portar era un ruc i no conduir un cotxe. Jo crec que això és una discriminació i només per ser dona!

HEURA: Si haguessis estat home et sembla que hauries estat tractada de manera diferent? La teua família i la societat del moment t'haurien tractat diferent? En què?

ROSA: En l'àmbit domèstic que sempre sentia la discriminació de "ojo" els homes i "cuidado" amb els homes. L'home sempre era una cosa especial. Suposo que sí que m'haurien tractat diferent, jo sempre dic que quan torni a néixer seré home perquè els homes sempre han estat tractat diferents, sempre han tingut les preferències.

Crec que m'haurien tractat diferent en lo respecte perquè ells sempre l'han tingut.

TASQUES DINS L'ÀMBIT DOMÈSTIC I DE TREBALL

HEURA: Quines eren les tasques que tenies que fer a casa?

ROSA: Les tasques de la casa : parar la taula, escurar, desparar la taula, etc. De totes maneres, lo més pesat era anar a buscar aigua a la plaça, anar a comprar i anar a rentar la roba als safarejos perquè ho tenies que portar tot al coll.

HEURA: Creus que eren diferents a les dels teus germans nois?

ROSA: No he tingut germans nois però de totes maneres, ma germana sempre va ser la "senyorita" perquè ella als 16 anys se'n va anar a Barcelona a treballar i com que jo no vaig anar, ella va ser la de ciutat.

HEURA: Quina va ser la feina de casa que més t'agradava fer i la que més odiaves?

ROSA: Ja t'ho he dit, m'agradava anar a rentar la roba i no m'agradava tant anar a buscar aigua perquè era molt pesat portar un canti. Encara avui tinc "l'asiento" del canti al costat. Si jo ara em fiqués un canti no em cauria, en canvi, a tu, sí. Un canti portava més de 20 litres d'aigua! I després van ficar fonts aquí al cantó del carrer i ja no havíem d'anar a la plaça.

HEURA: A casa, d'aigua no n'hi havia, no?

ROSA: No, però quan va entrar l'alcalde Llorenç Vallespí Vidiella, van fer clavegueres i van posar aigua a les cases. Lo poble va posar una aixeta a cada casa detras de la porta i llavors, cadascú se la manejava com volia.

HEURA: Recordes quan vas començar a treballar? On va ser?

ROSA: Sí, vaig començar a la Sort Gran a plegar taronges sobre els 16 anys. Vaia faena més pesada és plegar taronges! Després vaig començar anar a collir préssecs i embalar.

HEURA: De què has treballat?

ROSA: De pagesa, al camp, bàsicament feines de recollir fruit. Espollissar vinya, collir carxofes, fer olives, embalar i collir préssecs, collir i plegar taronges i més coses. Tot són feines del camp.

Després de casada ja va ser la ecatombe, l'any 1970 vam comprar i transformar Ribera i vam tenir que espedregar, aplanar, cabar pressequers, regar, etc

Quan ja no vaig poder més per mal d'ossos, vaig ficar-me a treballar d'informadora turística a les coves de Benifallet. Hi vaig treballar durant 13 anys.

HEURA: Has treballat al camp?

ROSA: Sí.

HEURA: T'has sentit ben pagada pel teu treball?

ROSA: Home, el jornal de l'agricultura sempre ha sigut flux i, a més a més, les dones encara avui dia cobren menys diners en l'agricultura que els homes perquè consideren que segons quina dona no té suficient força per fer certes coses i ha de cobrar menys. Jo només dic que si jo hagués cobrat totes les hores que he treballat a com jo les he pagat a la gent que ha treballat amb mi, seria milionària!

HEURA: Ah, sí?

ROSA: Perquè la gent pujava a treballar i a lo millor quan ells pujaven jo em quedava sola a Ribera i quan arribaven jo ja tenia collides 30 caixes de préssecs. I després quan la gent marxaven havia de passar comptes i jo ja tenia que preparar les coses pel dia següent, i si no, vigila el reg, regar, sempre alguna cosa.

HEURA: Quan vas entrar a treballar a les coves et vas sentir més ben pagada?

ROSA: Sí, quan vaig entrar a les coves em vaig sentir més ben pagada, de totes maneres, jo sempre vaig treballar.

HEURA: Tenies autonomia per disposar del teu sou?

ROSA: Lo sou li donava tot a ma mare però ella em va comprar roba, etc. Tot lo sou que guanyava s'ho gastava en mi.

HEURA: Rebies el mateix sou que els homes que treballaven en tu?

ROSA: A les coves només treballaven dones quan vaig estar jo, després va entrar Hassan i cobrava més però ell era l'encarregat i al camp ja t'ho

he dit abans que les dones sempre cobren menys que els homes. S'ha considerat que les dones tenen menys força.

HEURA: T'has sentit mai discriminada pel fet de ser dona?

ROSA: Sí, al camp.

HEURA: Creus que hagués estat diferent si haguessis sigut una dona de ciutat?

ROSA: Home pos potser sí, hagués sigut més “senyorita”. Hagués sigut més delicada, més fina... No hagués sigut tan “bastorra”.

Si hagués estat a la ciutat hagués treballat en una fabrica, oficina; hauria estat diferent.

HEURA: Com han evolucionat les tasques al llarg de la teva vida? Creus que tens la mateixa autonomia i reconeixement social ara que abans? A què creus que és degut?

ROSA: No, crec que ara tinc més autonomia i, el reconeixement social suposo que igual. És una cosa que estar reconeguda socialment no m'ha preocupat mai.

Les tasques han evolucionat de pitjor a millor. Però crec que la gent em té per tonta perquè per exemple vaig anar a fer-me una ecografia em van dir ja em demanarà consulta per telèfon perquè la xica que ho fa ve a partir del dilluns i jo li vaig dir que sí i després em va preguntar : “ I com m'ho demanarà?” i jo li vaig dir: “ et diré m'han de fer una ecografia del tendó d'Aquil·les” i ell va contestar: “Vale, és que hi ha gent que no ho sap demanar.

RELIGIÓ

HEURA: Com influencia la religió les diferents etapes de la teva vida?

ROSA: A meva casa no s'ha sigut molt religiós però en el temps del Franquisme era molt obligada. Potser ha influenciat que no m'agrada renegar i que crec que damunt de natros hi ha algo però totes les faldetotes no m'agraden.

Anava a missa de petita i em deien que havia d'adorar a una persona que esta crucificada però quan m'he fet gran he obert més los ulls.

La religió m'ha influenciat de petita però al ser mes gran i obrir els ulls, me'n dono compte de que no és així això, que creus que hi ha un déu però que aquest Jesús l'ha agafat l'església catòlica al seu servei i al voltant del sofriment i la creu et fan ser a tu submís.

HEURA: Has rebut els sagraments de l'església catòlica? Va ser una opció personal / familiar, un rictus social o una obligació?

ROSA: Sí, he rebut el bateig, la comunió, m'han confirmat i m'he casat.

Va ser una opció perquè era un rictus social.

HEURA: Anaves o vas missa? Per quins motius?

ROSA: Sí, per enterraments, casaments i a la processó de Festes Majors.

HEURA: Però tot i no creure-t'ho tant, t'ho creus?

ROSA: Sí, encara penso que hi ha algo allà dalt.

HEURA: En algun moment de la teva vida has sentit fe i necessitat d'anar-hi o hi has assistit només per obtenir reconeixement social?

ROSA: No, més aviat he sentit alguna fe i necessitat d'anar-hi. No he anat per reconeixement social perquè si hagués volgut hagués anat a Missa Major.

No tinc tanta fe com certa gent del poble que penso que és un extrem però en tinc.

HEURA: La religió va tenir influència en la teva manera de vestir?

ROSA: La religió no però ma mare sí. Ma mare em feia portar dol quan es moria algú proper. Per exemple se va morir un germà de ma iaia i em feia portar dol.

HEURA: Quant de temps t'ho feia portar?

ROSA: No sé, el temps que li semblava a ella. Potser cinc o sis mesos.

HEURA: Creus que la religió ha tingut la mateixa influència en tu de petita que de gran?

ROSA: No. (contestat en una pregunta anterior)

EDUCACIÓ

HEURA: Vas anar a l'escola? Quant temps?

ROSA: Sí, 10 anys. Dels sis als setze.

HEURA: Quin tipus d'escola era: mixta o amb separació de gèneres?

ROSA: Amb separació de gèneres.

HEURA: Com era el mestre/a?

ROSA: Era una mestra, es deia Amparo. Les xiquetes teníem dones i los xiquets homes. La gent la va prendre avorrida perquè era molt moderna però per a mi va ser una gran mestra. Portava los cabells llargs i arrissats. Tenia un nuvi i s'estimaven pel carrer. Era pecat i consideraven que una mestra tenia que tenir "modos", maneres.

HEURA: Què t'ensenyaven? Què hi vas aprendre?

ROSA: Allavons ensenyaven tot lo del Franquisme però també em van ensenyar les regles bàsiques: sumar, restar, multiplicar i dividir; llegir; escriure i tot això en castellà.

Al dematí fèiem col·legi i de tarda fèiem costura. Cosíem i portàvem un paneret o una capsa, tisores, agulla, didal etc.

Vaig aprendre a fer calats, a fer fistó, a posar pedaços, llegir, escriure, sumar, multiplicar, dividir, etc

HEURA: I els nois què feien per les tardes?

ROSA: Anaven pel matí i per la tarda i tot lo dia treballaven de col·legi

HEURA: Quan no eres a l'escola, anaves al repàs?

ROSA: Sí, vaig anar al repàs al rector que ensenyava llatí però hi havia gent que no anava al col·legi i anava al repàs perquè els prenién a treballar i anaven per la nit al repàs de la senyo Cinta. Lo tema era que en tal de fer una carta ja era suficient. Ensenyava d'una manera que es deia palos i ganxos i este sistema ara ha tornat a sortir.

HEURA: Has tingut l'oportunitat de marxar a estudiar fora del poble?

ROSA: Sí, vaig anar a Tortosa una temporada a fer el batxillerat.

HEURA: Recordes quina edat tenies quan vas deixar d'anar a l'escola?

ROSA: Sí, 16 anys.

HEURA: Per quins motius vas deixar d'anar-hi?

ROSA: Perquè ma mare es va fer malalta i mon iaio es va morir. L'escola es deixava al poble als 14 anys i després vaig anar a Tortosa.

HEURA: Et sembla que si haguessis tingut l'oportunitat d'estudiar la teva vida hauria millorat?

ROSA: Pos no ho sé perquè jo veia que ma germana mirava a mons pares des de dalt per haver estudiat. Ella va estudiar tenidoria de llibres, sabia taquigrafia i mecanografia. Després es va ficar a treballar com a secretària a la Carroerba a Barcelona en l'actual pare de l'alcalde de Barcelona. Després va marxar a París a estudiar d'esteticient i ella volia que jo anés a França per estudiar el mateix però jo no volia deixar a mons pares, havia començat a festejar...

HEURA: Però creus que la teva vida hauria millorat?

ROSA: Home hagués estat una altra vida; puc dir el que he fet, no el que hauria fet.

HEURA: Però penses que ha estat millor la vida de la teva germana?

ROSA: Des de fora les coses es veuen boniques, bé. Quan estàs dins ha no s'hi veuen tant.

- **COM MALGRAT LA SITUACIÓ DIFÍCIL TE'N SURTS? CREUS QUE HAS TINGUT ÈXIT? QUINES HAN ESTAT LES CLAUS PER SORTIR-TE'N?**

Jo crec que tenia una paret davant i li pegava trompades per a sortir-me'n a veure si la tombava la paret perquè ha sigut difícil. Pensa tu que ma filla estudiava a Barcelona i sort de ma mare que li donava quatre duros perquè jo no tenia un ral per a donar-li.

Malgrat la situació, per sortir-me'n vam vendre.

Home molt èxit jo crec que no l'he tingut. La situació econòmica no ha estat molt boiant.

Crec que he complit bastant, he tingut dos filles, he lluitat molt per a que les dos tinguessin estudis, perquè això és una lluita grossa en les poques ajudes que he tingut per la part de l'home perquè per a ell era mes fàcil que la Roser no estudiés i vingués a treballar cada dia a Riberaola.

Malgrat la dificultat, he lluitat per a que les dos tinguessin uns estudis perquè lo que passa actualment en la terra ja ho veia vindre perquè abans en un tros petit es podia viure bé però actualment, no. No es viu bé de la terra. Malgrat tot he aconseguit que les meves filles tinguessin estudis lluitant contra tots i crec que per això he tingut èxit com a dona.

Les claus, crec que són estalviar molt i lluitar molt. I d'una pesseta procurar fer un duro i no malgastar. Jo a ma filla li deia: " per a la salut i pels estudis hi ha diners, per a comprar vestits bonics, no".

Persona: Marga Merlos Borrull

Edat: 41

Estat civil: casada

Nombre de fills: 2

Lloc on vas néixer: Tortosa.

Lloc que ocupes entre els teus germans: primogènita.

Professió: Docent d'orientació educativa.

RELACIONS SOCIALS EN L'ENTORN IMMEDIAT

HEURA: Vivies en un mas o en un poble?

MARGA: Fins que vaig tenir tres anys, al mas. És en el moment d'haver d'anar a escola que pujo a viure al poble. Recordo perfectament el moment en que vaig arribar. No estava acostumada a veure criatures i a l'Amparo, una veïna més petita, només veure-la li vaig plantar una santa bufetada a tota la galta.

HEURA: Com eren les teves relacions familiars (de jove, soltera i casada): d'autoritat, de respecte, de jerarquia de llibertat?

MARGA: Des de sempre, he viscut i entès les relacions familiar en un entorn de respecte i de jerarquia d'autoritat: sobretot el pare, també per la mare, però també pels vells de casa. Jo em vaig criar amb les meues iaies i reiaia. Era un model de família extensa.

Tot i això, i l'autoritat sempre present del meu pare, a casa hi ha hagut sempre altes cotes de llibertat. No m'han imposat mai una manera de pensar, vestir, relacionar-me... De joveneta sí que és cert que el meu pare era molt autoritari i no em deixava sortir, ni anar d'excursió ni res del que els meus amics/amigues feien, però això responia a altres variables que no eren només les del moment o l'època que vivíem. En canvi, de gran, me'n he adonat que m'han criat en un context moral de mentalitat oberta i que no m'han prejudicat com moltes famílies ho han fet amb els meus contemporanis. He pogut escollir i fer la meva. M'han donat alts marges d'autonomia i han confiat en la meva capacitat d'escollir.

HEURA: Podies relacionar-te igual a dins de casa que fora?

MARGA: Sí. Jo només vaig tractar de vostè als més grans. Al pare i a la mare mai. Al carrer i amb els familiars passava igual. Ara bé, si ho preguntes pel fet de si tenia llibertat per sortir i entrar quan volia, la resposta és no. Fins que no vaig marxar a estudiar a fora, a fora vull dir a Barcelona, no vaig tenir llibertat per fer la meva ni per gaudir gaire del temps de lleure.

HEURA: Quan eres petita quines eren les teves tasques habituals?

MARGA: En aquesta vida jo he treballat molt. De xiqueta, al estar criada en iaies (les meues iaies eren les matriarques del clan), vaig aprendre a treballar a casa i a cuidar els altres. Anar a comprar, col·laborar en les feines de casa, vigilar els vells, anar a cal metge... eren feines ben habituals que jo realitzava mentre els altres corrien i jugaven pel carrer. A mi, difícilment em deixaven sortir.

Quan vaig acabar primària, vaig començar a ajudar en els treballs del camp, foren o no de temporada: anar a collir préssecs, embalar, carregar poals, collir bajoques, mandarines, plegar taronges, olives, plantar síndries, birbar, treure canyes, despollissar tomaqueres, plegar rama... em sembla que en aquesta vida he fet de tot.

També és cert que al mas, i observant la meua mare, vaig aprendre a cuinar. Em sortia més a compte que em diguessin “ves a fer l’esmorzar o el dinar” que quedar-me treballant a ple sol. Per això em vaig oferir ràpid. Així vaig aprendre de seguida a fer all i oli, a fregir patates, a fer sopa de sobre, arròs bullit....

HEURA: Tenies temps per jugar?

MARGA: Per jugar en companyia no gaire, però si hi penso, em veig moltes hores jugant sola. Hores mortes de migdiada, de tardes llarguíssimes d’estiu... Sempre em recordo voltada de gent gran (iaies) i tinc molt present la sensació d’avorrir-me i poder pensar. Moltes vegades escrivia o llegia per pur avorriment. Penso que haver après a gestionar aquests temps morts, en la vida, m’ha servit i molt. Ara però, fa tants i tants anys que no tinc aquesta sensació d’avorrir-me...

HEURA: On anaves quan sorties? (petita, adolescent, adulta)

MARGA: De petita al carrer. A baix al brancal de casa. El meu carrer era llarg. Ho era tant que els veïns li’n deien: allà fora i allà davant. Per una simple qüestió de distribució de veïnat, la majoria de xiquets i xiquetes, vivien i jugaven “allà davant” i jo vivia “allà a fora”. El meu desig era que em deixessin anar a jugar a “allà davant”, perquè jo vivia allà a fora, però la meua reves iaia Pepeta i la meua iaia Pilar, mai no em deixaven. Llavors em tocava estar al brancal amb els veïns que passaven la tarda al carrer: Sisco de la Pilar del Nap, la tia Fidela, la tia Monya... Així, escoltant els jocs i el sarau que la remor em portava, vaig aprendre a avorrir-me i començar a fer treballs domèstics com pelar ametlles, fer pots de tomàquet, aprendre a donar fil, fer cadeneta...

D’adolescent, ja em relacionava molt més amb els meus companys d’escola. Hi havia el camp, els diumenges per la tarda, un invent fantàstic que van fer mentre jo anava a escola: la biblioteca municipal (a la que ma reves iaia deia discoteca), el repàs de l’Encarna... Aquí ja recordo molts

més jocs i hores d'oci. El que continuava tenint vetat era sortir per les nits.

D'adulta no cal ni dir-ho. No he tingut cap problema, ans al contrari. El fet d'anar a estudiar a Barcelona m'obre un món de possibilitats que fins al moment desconeixia: teatres, cinemes, concerts, vida social, amics/gues...Mai més ho he perdut. Continuo tenint moltíssimes relacions i molta llibertat a l'hora d'establir-les, tot i estar casada i tenir fills.

HEURA: Quan vas començar a sortir?

MARGA: D'adolescent al poble. També ho feia de tant en tant amb amigues que havia fet a l'institut per les Festes Majors (o venien elles o puntualment van deixar-me anar alguna vegada als seus pobles) però sobretot, com ja t'he dit, és quan marxo a estudiar a Barcelona.

HEURA: Les primeres relacions en amigues quan van ser?

MARGA: Comencen a l'escola.

HEURA: Quan vas començar a relacionar-te amb nois?

MARGA: També a l'escola.

HEURA: Com vas conèixer el teu home?

MARGA: El conec de tota la vida. Sempre hem viscut al mateix poble.

HEURA: El teu home va tenir que anar a demanar el vistiplau del teu pare per començar a tenir una relació amb tu?

MARGA: Recordo que al cap d'uns dies de sortir junts (i considerar-se ja una relació oficial) va venir a casa a buscar-me i va parlar amb els meus pares. El veig a ell super tallat assegut a una cadira del menjador, però si em fas dir de què van parlar o quines van ser les paraules concretes, no les recordo.

HEURA: Quina ha estat l'evolució de les teves relacions socials al llarg de la vida?, és a dir, tens la mateixa llibertat ara que abans? A què creus que és degut?

MARGA: Ja t'ho he anat explicant una mica. Penso que actualment la tinc tota i que me l'ha facilitat molt el fet d'anar a estudiar a fora, veure món, haver estat criada amb autonomia per pensar i no dependre de ningú econòmicament.

HEURA: T'has sentit mai discriminada pel fet de ser dona?

MARGA: No te'n podria posar exemples concrets (perquè no els recordo) però la sensació és de que sí. El meu pare sempre hauria volgut tenir un fill per portar les terres. La seva frase era: "a qui Déu li dóna filles, el dimoni li dóna burres". Ja veus només per la frase, que discriminació n'he

degut patir. Segurament s'ha manifestat en el fet de no haver tingut tanta llibertat de menuda i d'adolescent, d'haver hagut de cuidar sempre els grans... Ara bé; també crec que si hagués estat noi, el meu pare m'ho hauria posat més difícil per deixar-me emancipar. Vull dir amb això que hauria fet encara molta més força de la que no va fer en mi perquè em quedés a treballar al seu costat al camp i no deixar-me marxar a estudiar.

HEURA: Si haguessis estat home et sembla que hauries estat tractada de manera diferent? La teua família i la societat del moment t'haurien tractat diferent? En què?

MARGA: La societat no ho sé, i la meua família tampoc, ara, el meu pare segur que sí. Jo em vaig criar en un món de dones. Les dones ho eren tot i aguantaven la casa, l'estructura i les normes. Elles venien d'un món entès i llegit amb ulls d'home i així m'ho van transmetre. Ara bé, crec que això també m'ha fet resiliència i hàbil per sortir-me'n a la vida.

TASQUES DINS L'ÀMBIT DOMÈSTIC I DE TREBALL

HEURA: Quines eren les tasques que tenies que fer a casa?

MARGA: Ja te les he anomenat anteriorment. En general les que consistien en cuidar la casa i cuidar els altres.

HEURA: Quina va ser la feina de casa que més t'agradava fer i la que més odiaves?

MARGA: No en recordo cap en especial. Potser entre les que menys m'agradava era anar a donar menjar i abeurar els conills o aguantar-los mentre els espelletaven perquè em feia molta angúnia l'olor i el tacte.

HEURA: Recordes quan vas començar a treballar? On va ser?

MARGA: Oficialment vols dir? Amb un contracte al Centre Provincial de Paralítics Cerebrals de Tarragona. Vaig començar el 21 de setembre de 1993. Era una escola d'educació especial a la que tothom anomenava la Paràlisi. Abans, a part d'anar al de fora, havia treballat molt temps donant classes particulars i fent cangurs a molta i molta gent de tot tipus d'edats.

HEURA: De què has treballat?

MARGA: Oficialment o professionalment sempre en l'àmbit de l'educació i sobretot de l'educació especial.

HEURA: Has treballat al camp?

MARGA: Sí, força, ja t'ho he explicat.

HEURA: T'has sentit ben pagada pel teu treball?

MARGA: Per l'oficial sempre. Quan vens d'un món on t'han ensenyat a treballar i treballar de sol a sol per aconseguir molt poc més que un plat a taula, tenir un contracte, un sou que pots preveure a final de mes i dos mesos de vacances pagades, és un PRIVILEGI!

HEURA: Tenies autonomia per disposar del teu sou?

MARGA: Quan vaig començar a treballar i mentre vaig ser soltera no perquè els meus pares tenien molts deutes i jo els havia d'ajudar. Llavors partíem el sou. La meitat de tot el que guanyava era per ells i amb l'altra meitat m'autofinançava i pagava totes les meves despeses. Un cop pagat pis, cotxe... em quedava poc, però per a mi, ja era molt. Un cop casada, he disposat de total autonomia amb el meu sou.

HEURA: Rebies el mateix sou que els homes que treballaven en tu?

MARGA: Jo sí, sempre. Ja no he format part de la generació que patia discriminacions de sou en funció del gènere.

HEURA: T'has sentit mai discriminada pel fet de ser dona?

MARGA: No. En relació a la feina mai.

HEURA: Creus que hagués estat diferent si haguessis sigut una dona de ciutat?

MARGA: Sí, força, per les oportunitats de les quals hauria disposat i pels ulls amb que hauria après a viure i veure el món. Ara bé, no me'n penedeixo de res. Crec que la meva manera de ser és com és perquè he viscut el viscut i n'estic molt satisfeta. És un privilegi ser una dona rural.

HEURA: Com han evolucionat les tasques al llarg de la teva vida? Creus que tens la mateixa autonomia i reconeixement social ara que abans? A què creus que és degut?

MARGA: Des que tinc autonomia, una acreditació professional i un sou la meva autonomia ha fet un salt espectacular i el reconeixement social crec que també se'n ha vist reforçat. M'he sentit molt més segura que moltes altres noies de la meva generació que mai van estudiar res i que sempre han estat depenents de la família i de feines al camp o en petits negocis del poble (inestables i poc remunerades). Crec que totes aquestes avantatges han tingut molt a veure amb la formació. Per la meva generació de dones, la formació ha estat una escala d'ascensió social.

RELIGIÓ

HEURA: Com influencia la religió les diferents etapes de la teva vida?

MARGA: En mi personalment, en poca cosa. De petita potser una mica més perquè com al poble hi havia pocs actes socials i poques possibilitats per “escapar-te” una mica de casa, el fet d’anar a missa els diumenges era una excusa per sortir. També ho era participar en el cor de l’església perquè així podies escapar-te a assajar. En canvi, un cop em faig gran... està molt i molt lluny de la meva vida. No la necessito per a res ni em condiciona en res. De fet, jo no he fet ni la confirmació. No em va venir de gust fer dos anys de catequesi i no la vaig fer. En canvi sí vaig escollir casar-me per l’església perquè el lloc m’encantava. Amb els anys, he llegit molt sobre temes religiosos la qual cosa m’ha fet crítica amb la seva jerarquia, estructura i rituals.

Un anècdota a comentar en tot això, és que després d’haver llegit i entès molt sobre la litúrgia i sobre el seu sentit, mai no he compartit el sagrament de la confessió. Senzillament, no hi crec. No crec que perquè tu verbalitzis a un sacerdot els teus pecats i se t’imposi una penitència, aquests quedin automàticament redimits. Per tant, seguint això i acceptant el que diu l’església de que si realitzes el sagrament de la comunió sense haver-te confessat, pots estar en pecat mortal, un bon dia vaig deixar de combregar. Tant és així, quan em vaig casar, ni quan els meus fills han estat batejats o quan els he hagut d’acompanyar el dia de la seva primera comunió, he tornat a combregar mai més. Això és un fet estrany en el meu entorn, el qual he hagut d’explicar al meu entorn familiar i al mateix capellà que ordenava en aquell moment els oficis. Recordo que el dia abans de casar-me em va dir: “bé, si ho tens clar, que demà, en el moment de donar la comunió als nuvis no es faci un moment de buit en que ningú sàpiga a què atendre’s. Pacteu amb algun familiar que vingui de seguida a prendre-la i així procedirem amb tota la resta”

HEURA: Has rebut els sagraments de l’església catòlica? Va ser una opció personal / familiar, un rictus social o una obligació?

MARGA: Ja t’ho he comentat adés. Potser afegir que vaig batejar als meus fills, això sí, després d’haver-ho discutit molt amb el meu marit. La meva opció hauria estat que ells, si volien i fent ús de la seva lliure elecció, s’haguessin batejat de grans, però ell tenia molt clar que ho havíem de fer essent petits. Ho vam discutir tant i tant que al final em va dir: “si es moren i no els podem enterrar per l’església, no m’ho perdonaré mai” Llavors va ser quan vaig acceptar que no resignar-me o canviar de creences. Tot i haver estat batejats i haver fet la comunió, a casa no seguim una educació religiosa ni molt menys.

HEURA: Anaves o vas missa? Per quins motius?

MARGA: Hi anava (de menuda) bàsicament perquè era una manera de tenir relacions socials. Ara no hi vaig habitualment, a no ser que hi hagi algun enterrament o celebració. Això sí, quan hi vaig, acostumo a escoltar amb atenció el sermó i a fer-ne lectures crítiques que m'ajuden a entendre el sentit del que diu i lligar-ho amb el moment que estem vivint o amb el context del que està passant al món i a l'entorn proper. Aquest és un exercici que m'agrada realitzar.

HEURA: En algun moment de la teva vida has sentit fe i necessitat d'anar-hi o hi has assistit només per obtenir reconeixement social?

MARGA: Mai ho he fet per reconeixement social. Sí que és cert que en alguns moments, anar-hi i estar en aquell entorn de silenci i recolliment, m'ha aportat pau.

HEURA: La religió va tenir influència en la teva manera de vestir?

MARGA: No, en el meu cas mai.

HEURA: Creus que la religió ha tingut la mateixa influència en tu de petita que de gran?

MARGA: Possiblement sí. Potser pel moment, pel context del viscut i per alguna altra variable, però no m'ha marcat mai excessivament. No ha estat un gran condicionant.

EDUCACIÓ

HEURA: Vas anar a l'escola? Quant temps?

MARGA: Sí, sempre, de fet no he deixat mai d'anar-hi: o per treballar o per ensenyar.

HEURA: Quin tipus d'escola era: mixta o amb separació de gèneres?

MARGA: Sempre mixta i pública.

HEURA: Com era el mestre/a?

MARGA: N'he tingut molts. Si em parles dels mestres rurals que més recordo, en són tres: Don Joaquin, la Srta Trini i la Srta Mercé. Tots tres amb estils diferents, però tots tres també bona gent i persones sensates. La meua perspectiva sobre ells ha variat molt amb els anys: des del moment en que jo anava a l'escola fins quan, al cap de la correguda, acabem treballant junts o els faig formació docent sobre temes específics.

HEURA: Què t'ensenyaven? Què hi vas aprendre?

MARGA: Molt del que sé ho he après a l'escola. Tot el demés ha estat llegint, escoltant i vivint.

HEURA: Quan no eres a l'escola, anaves al repàs?

MARGA: Feia moltes altres coses, però també vaig anar molt anys al repàs de l'Encarna. Per mi aquesta persona va ser un referent quan jo era una adolescent.

HEURA: Has tingut l'oportunitat de marxar a estudiar fora del poble?

MARGA: Sí, ja t'ho he dit.

HEURA: Recordes quina edat tenies quan vas deixar d'anar a l'escola?

MARGA: Quan vaig acabar primària 13.

Quan vaig acabar BUP i COU 17.

Quan vaig acabar magisteri 20.

Quan vaig acabar psicopedagogia 37.

HEURA: Per quins motius vas deixar d'anar-hi?

MARGA: No he deixat mai d'anar-hi i crec que deixaré de fer-ho quan em mori. Encara que em jubili tinc la intenció de continuar anant-hi col·laborant en projectes o fent voluntariat. Fins que les cames i el cap m'ho permetin!

HEURA: Et sembla que si haguessis tingut l'oportunitat d'estudiar la teva vida hauria millorat?

He tingut aquesta oportunitat i tinc claríssim que ha fet que millorés i molt. Veig que la gent de la meva generació que més oportunitats va tenir d'estudiar, ha estat en general, la que més i millor se'n ha sortit.

- **COM MALGRAT LA SITUACIÓ DIFÍCIL TE'N SURTS? CREUS QUE HAS TINGUT ÈXIT? QUINES HAN ESTAT LES CLAUS PER SORTIR-TE'N?**

Penso que sí i que ho he fet amb èxit. Les meves dificultats claus han estat relacionades amb la manca de diners i amb el fet de tenir un pare amb una malaltia mental. Aquest fet va condicionar molt la seva vida i també la de tots la dels qui hem viscut al seu costat.